

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๗

ตอนที่ ๑

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้าพระองค์นั้น

๑. ชันธสังยุต
มูลปณณาสก
นกุลปิตวรรคที่ ๑

๑. นกุลปิตาสูตร
ว่าด้วยกายเปรียบด้วยฟองไข

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสกะพาววัน
(ป่าเป็นที่นางยักษชื่อเกสกะพา
อยู่อาศัย) อันเป็นสถานที่ให้อภัยแก่หม่อมฤค
ใกล้เมืองสูงสูมาคริระในภัคคชนบท ฯลฯ
ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลปิตาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ข้าพระองค์เป็นผู้แก่เฒ่า
เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ มีกายกระสับกระส่าย
เจ็บป่วยเนื่องๆ พระพุทธเจ้าข้า
ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลาย
ผู้ให้เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์
ขอพระผู้มีพระภาคโปรดพร่ำสอนข้าพระองค์ ด้วยธรรมที่เป็น
ไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด.
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น

ถูกแล้วๆ คฤหบดี อันที่จริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดั่งว่าฟองไข่
อันผิวหนังหุ้มไว้ ดูกร

คฤหบดี ก็บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่
พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไร
เล่า นอกจากความเป็นคนเขลา ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุนั้นแหละ
ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย
ดูกรคฤหบดี ท่านพึงศึกษา
อย่างนี้แล.

[๒] ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลพิดา
ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลูก
จากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว
เข้าไปหาท่านพระสารีบุตร
อภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวกะนกุลพิตคฤหบดีว่า
คฤหบดี อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของท่านบริสุทธิ์ เปล่งปลั่ง วันนี้
ท่านได้ฟัง
ธรรมิกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคหรือ?
นกุลพิตคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ไฉนจะไม่ใช่เป็นอย่างนี้เล่า
พระผู้มีพระภาคทรงหลังอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วยธรรมิกถา.

ส. ดูกรคฤหบดี
พระผู้มีพระภาคทรงหลังอมฤตธรรมรดท่านด้วยธรรมิกถาอย่างไรเล่า?
น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ข้าพเจ้าจะเล่าถวาย)
ข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ข้าพระองค์เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ
มีกายกระสับกระส่าย

เจ็บป่วยเนืองๆ พระพุทธเจ้าข้า
ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้
เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์
ขอพระผู้มีพระภาคโปรดพรา
สอนข้าพระองค์ด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด.
เมื่อข้าพเจ้ากราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น ถูกแล้วๆ
คฤหบดี อันที่จริง
กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดั่งว่าฟองไข อันผิวหนังหุ้มไว้ ดุจรถคฤหบดี
กับบุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่
พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า
นอกจากความเป็นคนเขลา ดุจรถ
คฤหบดี เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตของ
เรายังไม่กระสับกระส่าย ดุจรถคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วยธรรมมีกถาอย่างนี้แล.

[๓] ส. ดุจรถคฤหบดี ก็ท่านมิได้ทูลสอบถามพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า
พระพุทธเจ้าข้า

ด้วยเหตุเท่าไรหนอ?
บุคคลจึงถือว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่ายและเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย
และก็ด้วยเหตุเท่าไรหนอ? บุคคลแม้เป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย
แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย
ไม่.

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาแม้แต่ที่ไกล
เพื่อจะทราบเนื้อความแห่งภาษิตนั้นใน
สำนักท่านพระสารีบุตร ดีละหนอ
ขอเนื้อความแห่งภาษิตนั้นจงแจ่มแจ้งกะท่านพระสารีบุตรเถิด.

ส. ดุจรถคฤหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

นกุลปิตคฤหบดีรับคำทานพระสารีบุตรแล้ว.
ทานพระสารีบุตรจึงได้กล่าวว่า

สังกายทิฏฐิ ๒๐

[๔] ดูกรคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า?

บุคคลจึงเชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่ายด้วย จึง

เชื่อว่าเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายด้วย. ดูกรคฤหบดี คือ
ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้

เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ
มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็น

สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ

มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดย

ความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป
๑ เป็นผู้ตั้งอยู่

ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา.

เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูป

ของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น.

ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็น

ตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑

เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา

เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

เพราะเวทนาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมี

สัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑

เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา
สัญญานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ
ทุกซ์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมี

สังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑
เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นสังขาร สังขารของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นสังขาร สังขารของเรา
สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ
ทุกซ์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน
๑ ย่อมเห็นตนมี

วิญญาณ ๑ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑
เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นวิญญาณ วิญญาณ
ของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะวิญญาณแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ดุจรถกฏหบดี
ด้วยเหตุอย่างนี้แล

บุคคลจึงถือว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย.
[๕] ดุจรถกฏหบดี ก็อย่างไรเล่า? บุคคลแม้เป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย
แต่หาเป็นผู้มี

จิตกระสับกระส่ายไม่. ดุจรถกฏหบดี คือ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ผู้เห็นพระอริยะ
ทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม
ผู้เห็นสัตบุรุษ

ทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของสัตว์บุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัพปุริสธรรม
ย่อมไม่เห็นรูปโดย

ความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนในรูป ๑ ไม่เป็นผู้

ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา.

เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นรูป รูปของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น.

ย่อมไม่เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนในเวทนา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้ง

อยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา.

เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่น

ว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

เพราะเวทนาแปร

ปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็น

สัญญาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีสัญญา ๑

ย่อมไม่เห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมไม่เห็น

ตนในสัญญา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็นสัญญา

สัญญาของเรา. เมื่ออริยสาวก

นั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา.

สัญญานั้นย่อมแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัสและ

อุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนมีสังขาร ๑ ย่อมไม่

เห็นสังขารในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑

ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร

สังขารของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นสังขาร สังขารของเรา
สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ
ทุกข โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น.
ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็น
ตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑
ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วย
ความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา.
เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา
วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณ
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข
โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ดูก
คฤหบดี อย่างนี้แล บุคคลแม้มีกายกระสับกระส่าย
แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่.
ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวคำเช่นนี้แล้ว นกุลปิตคฤหบดี
ชื่นชมยินดีภาสิตของท่าน
พระสารีบุตร ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

๒. เทวทหสูตร

ว่าด้วยการกำจัดฉันทราคะในชั้นที่ ๕

[๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
นิคมเทวทหะของศากยะทั้งหลายในสักกชนบท.
ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน
ปรารถนาจะไปสู่ปัจฉาภุมชนบทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวาย
อภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะไปสู่ปัจฉาภุมชนบท
เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปัจฉา

ภุมชนบท. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เธอทั้งหลายลาสารีบุตรแล้วหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า
พวกข้าพระองค์ยังมิได้ลาท่านพระสารีบุตร. พระผู้มี
พระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไปลาสารีบุตรเถิด.
สารีบุตรเป็นบัณฑิตอนุเคราะห์
เพื่อนพรหมจรรย์. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่าอย่างนั้น
พระพุทธเจ้าข้า.

[๗] ก็สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรนั่งอยู่ในมณฑปเล็กๆ
แห่งหนึ่งที่มีมุงด้วยตะไคร่น้ำ

ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น
ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักขิณพระผู้มีพระภาคแล้ว
พากันเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร

กล่าวคำปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า
ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ข้าพเจ้า

ทั้งหลายปรารถนาจะไปปัจฉาภุมชนบท

เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปัจฉาภุมชนบท. ท่านพระ-

*สารีบุตรกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย กราบทูลลาพระศาสดาแล้วหรือ?

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ก็กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง

คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็น

บัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถามปัญหากะภิกษุผู้ไปไพร่ชนประเทศต่างๆ มีอยู่

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ก็พวกมนุษย์ที่เป็นบัณฑิตทดลองถามว่า

พระศาสดาของพวกท่านมีวาหะอย่างไร? ตรัสสอน

อย่างไร? ธรรมทั้งหลายพวกท่านฟังดีแล้ว เรียบร้อยดีแล้ว ใส่ใจดีแล้ว
ทรงจำดีแล้ว แทน

ตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญาบ้างหรือ? ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
เมื่อพยากรณ์อย่างไร? จึงจะถือว่าเป็นผู้
กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว จะไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค
ด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์

ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาหะที่ถูกใดๆ
จะไม่เพียงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

ภ. ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มาแม้แต่ที่ไกล
เพื่อจะรู้เนื้อความแห่งภาสิต
นั้นในสำนักท่านพระสารีบุตร ดีละหนอ ขอเนื้อความแห่งภาสิตนั้น
จงแจ่มแจ้งกะท่านพระ-

*สารีบุตรเกิด.

[๘] ส. ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.
ภิกษุเหล่านั้น

รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว. ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กัษัตริย์เป็น

บัณฑิตบ้าง พราหมณ์เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีเป็นบัณฑิตบ้าง
สมณะเป็นบัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถาม

ปัญหาจะภิกษุผู้ไปไพรัชชประเทศต่างๆ มีอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็น

บัณฑิต จะทดลองถามว่า พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
มีวาทะว่าอย่างไร ตรัสสอน

อย่างไร? ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

พระศาสดาของเราทั้งหลายตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะ. เมื่อท่าน

ทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง

พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้

เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหายิ่งขึ้นไป
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า
ก็พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตรัสสอน
ให้กำจัดฉันทราคะในสิ่งอะไร. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรท่าน
ผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดาตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ.
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว
กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหา
ยิ่งขึ้นไป ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า
ก็พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ทรงเห็นโทษอะไร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ?
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มี
อายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก
ความกระหาย ความกระวน
กระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
ยังไม่ปราศจากไปแล้ว
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมเกิดขึ้น เพราะรูป เวทนา
สัญญา สังขาร
และวิญญาณ แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พระศาสดาของเราทั้งหลาย
ทรงเห็นโทษนี้แล จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร และวิญญาณ.
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย แม้เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล
กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง

พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พึงถามปัญหา
ยิ่งขึ้นไป ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิตจะทดลองถามว่า ก็พระศาสดา
ของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ทรงเห็นอานิสงสอะไร?
จึงตรัสสอนให้กำจัดให้ฉนฺทราคะในรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก
ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณปราศจากไปแล้ว
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะรูป เวทนา
สัญญา สังขาร
และวิญญาณ แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พระศาสดาของเราทั้งหลาย
ทรงเห็นอานิสงสนี้แล จึงตรัสสอนให้กำจัดฉนฺทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร และ
วิญญาณ.

[๙] ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ก็เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ จักได้มีการอยู่
สบาย ไม่มีความลำบาก ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน
ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตาย
ไปแล้ว ก็พึงหวังสุดดีไซ้ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ
การละอกุศลธรรมทั้งหลาย.
ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมมีการอยู่เป็นทุกข์
มีความลำบาก มีความ
คับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้ว ก็พึงหวังได้ทุก
ฉนฺนั้น
พระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การละอกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐] ดูกุรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ จักได้มีการ
อยู่เป็นทุกข์ มีความลำบาก มีความคับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้
และเมื่อตายไป
แล้ว ก็พึงหวังได้ทุกคติไซ้ พระผู้มีพระภาค ก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ
การเข้าถึงอกุศลธรรม
ทั้งหลาย. ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ มีการอยู่สบาย
ไม่มีความลำบาก
ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตายไปแล้ว
ก็พึงหวังได้สุคติ
ฉะนั้นพระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลาย.
ท่านพระสารีบุตรได้
กล่าวคำนี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตร
ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. หลัทธิกานีสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยลักษณะมุนี

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะอยู่ ณ ภูเขาชันข้างหนึ่ง
ใกล้กรุงมรณครแคว้นอวันตีรัฐ
ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อว่าหลัทธิกานี
เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่งอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านมหากัจจานะว่า
ข้าแต่ท่านพระผู้เจริญ พระผู้มีพระภาค
ตรัสพระภาษิตนี้ในมาคคณทียปัญหา อันมีในอัฐถกวรรคว่า
มุนีละที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พักเที่ยวไป ไม่ทำความสนิสนมในบ้าน
เป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำถ้อยคำ
แก่งแย่งกับคนอื่น ดังนี้.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

เนื้อความแห่งพระพุทธวาทะที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ จะพึง

เห็นได้โดยพิสดารอย่างไร?

[๑๒] พระมหากัจจानะได้กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี
รูปธาตุเป็นทืออยู่อาศัยของวิญญาน
ก็แหละมุนีใด มีวิญญานพัวพันด้วยราคะในรูปธาตุ มุนีนั้น ท่านกล่าวว่า
มีทืออยู่อาศัยเทียวไป

ดูกรคฤหบดี เวทนา ... สัญญา ...
สังขารธาตุเป็นทืออยู่อาศัยของวิญญาน ก็แหละมุนีใด มีวิญญาน
พัวพันด้วยราคะในสังขารธาตุ มุนีนั้น ท่านกล่าวว่า มีทืออยู่อาศัยเทียวไป.
ดูกรคฤหบดี มุนี
ชื่อว่าเป็นผู้มีทืออยู่อาศัยเทียวไป ด้วยประการฉะนี้แล.

[๑๓] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มีทืออยู่อาศัยเทียวไปอย่างไร?
ดูกรคฤหบดี ความ
พอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลिन ความทะยานอยาก ความเข้าถึง
ความยึดมั่น อัน
เป็นที่ตั้งทืออยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในรูปธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น
อันพระตถาคต
ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน
ทรงกระทำให้มีไม่ มีอันไม่
เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า
เป็นผู้ไม่มีทืออยู่อาศัย
เทียวไป. ดูกรคฤหบดี ความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลिन
ความทะยานอยาก
ความเข้าถึง ความยึดมั่น
อันเป็นที่ตั้งทืออยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใดในเวทนาธาตุ ... ในสัญญาธาตุ ...
ในสังขารธาตุ ... ในวิญญานธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น
อันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว
ทรงตัดรากขาดแล้ว ทรงทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้มี
มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็น
ธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า
เป็นผู้ไม่มีทืออยู่อาศัยเทียวไป. ดูกร

คฤหบดี มุนิเชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างนี้แล.

[๑๔] ดุกรคฤหบดี ก็มุนิเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดุกรคฤหบดี มุนิท่านกล่าวว่า

เป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในรูป

อันเป็นนิमितและเป็นที่พัก. ดุกรคฤหบดี

มุนิท่านกล่าวว่าเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในเสียง ... ในกลิ่น ... ในรส ... ใน

โผฏฐัพพะ ... ในธรรมารมณอันเป็นนิमितและเป็นที่พัก. ดุกรคฤหบดี มุนิเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป

อย่างนี้แล.

[๑๕] ดุกรคฤหบดี ก็มุนิเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดุกรคฤหบดี กิเลสเป็น

เหตุชานไปและพัวพันในรูปอันเป็นนิमितและที่พัก อันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาด

แล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะ

ฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่าเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไป.

ดุกรคฤหบดี กิเลสเป็นเหตุ

ชานไปและพัวพันในเสียง ... ในกลิ่น ... ในรส ... ในโผฏฐัพพะ ...

ในธรรมารมณอันเป็นนิमितและเป็น

ที่พักอันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว

ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำ

ให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต

บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้

ไม่มีที่พักเที่ยวไป. ดุกรคฤหบดี

มุนิเชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างนี้แล.

[๑๖] ดุกรคฤหบดี ก็มุนิเป็นผู้สนทนมนในบ้านอย่างไร?

ดุกรคฤหบดีมุนิบางคนใน

โลกนี้ เป็นผู้คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์อยู่ คือเป็นผู้พลอยชื่นชมกับเขา พลอยโสกกับเขา เมื่อ

พวกคฤหัสถ์มีสุขก็สุขด้วย มีทุกข์ ก็ทุกข์ด้วย
เมื่อพวกคฤหัสถ์มีกรณียกิจที่ควรทำเกิดขึ้น
ก็ชวนชวายเป็นกรณียกิจเหล่านั้นด้วยตนเอง. ดูกรคฤหบดี
มุนีเป็นผู้สนทนมนในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๗] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีไม่เป็นผู้สนทนมนในบ้านอย่างไร?

ดูกรคฤหบดี ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ คือ ไม่พลอยชื่นชมกับเขา
ไม่พลอยโศกกับเขา
เมื่อพวกคฤหัสถ์มีสุข ก็ไม่สุขด้วย มีทุกข์ ก็ไม่ทุกข์ด้วย
เมื่อคฤหัสถ์มีกรณียกิจที่ควรทำเกิดขึ้นก็
ไม่ชวนชวายเป็นกรณียกิจเหล่านั้นด้วยตนเอง.

ดูกรคฤหบดีมุนีไม่เป็นผู้สนทนมนในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๘] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่วางจากกามทั้งหลายอย่างไร?

ดูกรคฤหบดี มุนีบาง
คนในโลกนี้ ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก
ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดูกรคฤหบดี
มุนีเป็นผู้ไม่วางจากกามทั้ง
หลาย อย่างนี้แล.

[๑๙] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้วางจากกามทั้งหลายอย่างไร?

ดูกรคฤหบดี ภิกษุบางรูป
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก
ความกระหาย ความ
กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดูกรคฤหบดี
มุนีเป็นผู้วางจากกามทั้งหลาย
อย่างนี้แล.

[๒๐] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร?

ดูกรคฤหบดี มุนีบางคน
ในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า
ขอเราพึงเป็นผู้มีรูปร่างอย่างนี้ มีเวทนาอย่าง

นี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังขารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดูกรคฤหบดี มุนีเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้างหน้า อย่างนี้แล.

[๒๑] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร? ดูกรคฤหบดี ภิกษุบาง รูปในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า ขอเราพึงเป็นผู้มีรูปร่างอย่างนี้ มี เวทนาอย่างนี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังขารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดูกรคฤหบดี มุนีเป็นผู้ไม่มุ่ง ถึงกาลข้างหน้า อย่างนี้แล.

[๒๒] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่นอย่างไร? ดูกรคฤหบดี มุนี บางคนในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรม วินัยนี้ ไฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด เราเป็นผู้ปฏิบัติชอบ คำที่ควร กล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกล่าวก่อน คำของเรามีประโยชน์ คำ ของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยประพฤติมาผิดเสียแล้ว เรายกวางทะเลแก่ท่านแล้ว ท่าน จงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวางทะเลเสีย ท่านเป็นผู้อันเราชมได้แล้ว หรือจงปลดเปลื้องเสียเองถ้า ท่านสามารถ. ดูกรคฤหบดี มุนีเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่น อย่างนี้แล.

[๒๓] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีไม่เป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่นอย่างไร? ดูกรคฤหบดี ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านย่อมไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ไฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด เราเป็นผู้ปฏิบัติ

ชอบ คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง
ท่านกล่าวก่อน คำของเรามี
ประโยชน์ คำของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยปฏิบัติมาผิดเสียแล้ว
เรายกวาหะแก่ท่านแล้ว
ท่านจงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวาหะเสีย ท่านเป็นผู้อันเราชมได้แล้ว
หรือจงปลดเปลื้องเสียเอง
ถ้าท่านสามารถ. ดูกรคฤหบดี มุนิไม่เป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่น
อย่างนี้แล.

[๒๔] ดูกรคฤหบดี พระพุทฺธวณะ ที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสแล้วในมาคัณฐียปัญหา
อันมีในอัฐถกวรรคว่า

มุนิละที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พัวพันเที่ยวไป ไม่ทำความสนิหสนมใน
บ้าน เป็นผู้ว่างจากคามทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำ
ถ้อยคำแก่งแย่งกับคนอื่น ดังนี้.

ดูกรคฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทฺธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัส
โดยย่อนี้แล พึง
เห็นโดยพิสดารอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบ สูตรที่ ๓

๔. หลัทธิกานิสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้สำเร็จล่วงส่วน

[๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจानะอยู่ ณ ภูเขาชั้นข้างหนึ่ง
ใกล้เมืองกุรุทมนคร
แคว้นอวันตีรัฐ. ครั้นนั้นแล
คฤหบดีชื่อว่าหลัทธิกานีเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ อภิวัต
แล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระมหากัจจานะว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคตรัสพระภาชิตนี้ในสักกปัญหาว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด
หลุดพ้นแล้ว เพราะความสิ้นไป

แห่งตณหา สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน
เป็นผู้มีความเกษมจากโยคธรรมล่วง
ส่วน เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน
เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้ง
หลายดังนี้. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระพุทฺธพจน์
ที่พระผู้มีพระภาคตรัส โดยย่อนี้
จะพึงเห็นได้โดยพิสดารอย่างไร?

[๒๖] พระมหากัจจानะได้กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี ความพอใจ
ความกำหนัด ความ
เปล็ดเพล็น ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น
อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่า
ใด ในรูปธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น
เพราะความคลายกำหนัด เพราะความ
ดับ เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น,
ดูกรคฤหบดี ความ
พอใจ ความกำหนัด ความเปล็ดเพล็น ความทะยานอยาก ความเข้าถึง
ความยึดมั่น อันเป็น
ที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในเวทนาธาตุ ... ในสัญญาธาตุ ...
ในสังขารธาตุ ... ในวิญญาณ
ธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น
เพราะความคลายกำหนัด เพราะความดับ
เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น.
ดูกรคฤหบดี พระภาชิต
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสในสักกปัญหาวาสมณพราหมณ์เหล่าใดพ้นแล้ว
เพราะความสิ้นไปแห่งตณหา
สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน
มีความเกษมจากโยคธรรมล่วงส่วน เป็นพรหมจารี
บุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน
เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายดังนี้. ดูกร

คฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้แล
พึงเห็นได้โดยพิสดาร
อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของอนาถปิณฑิก-
*เศรษฐี ไกลพระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว.
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ. ภิกษุมิจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง.
ก็ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็น
จริงอย่างไร. ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดและความดับแห่งรูป
ความเกิดและความดับแห่งเวทนา ความ
เกิดและความดับแห่งสัญญา ความเกิดและความดับแห่งสังขาร
ความเกิดและความดับแห่ง
วิญญาณ.

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความเกิดแห่งรูป
อะไรเป็นความเกิดแห่ง
เวทนา อะไรเป็นความเกิดแห่งสัญญา อะไรเป็นความเกิดแห่งสังขาร
อะไรเป็นความเกิดแห่ง
วิญญาณ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลในโลกนี้ ย่อมเพลิดเพลิน
ย่อมพรา้งถึง ย่อมต็มด้าอยู่.
ก็บุคคลย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรา้งถึง ย่อมต็มด้าอยู่ ซึ่งอะไร.
ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรา้งถึง
ย่อมต็มด้าอยู่ซึ่งรูป เมื่อเพลิดเพลิน พรา้งถึง ต็มด้าอยู่ซึ่งรูป
ความยินดีก็เกิดขึ้น ความยินดีในรูป

นั่นเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์โทมนัสและอุปายาส. ความ

เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนั้น ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้.

บุคคลย่อมผลิตเพลินซึ่งเวทนา ฯลฯ

ย่อมผลิตเพลินซึ่งสัญญา ฯลฯ ย่อมผลิตเพลินซึ่งสังขาร ฯลฯ

ย่อมผลิตเพลิน ย่อมพรา้งถึง

ย่อมติ่มด้าอยู่ซึ่งวิญญาณ เมื่อผลิตเพลิน พรา้งถึง ติ่มด้าอยู่ซึ่งวิญญาณ

ความยินดีย่อมเกิดขึ้น

ความยินดีในวิญญาณ นั่นเป็นอุปาทาน

เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัสและอุปายาส. ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี่เป็นความเกิดแห่งรูป นี่เป็นความเกิดแห่งเวทนา

นี่เป็นความเกิดแห่งสัญญา นี่เป็น

ความเกิดแห่งสังขาร นี่เป็นความเกิดแห่งวิญญาณ.

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความดับแห่งรูป

อะไรเป็นความดับแห่งเวทนา

อะไรเป็นความดับแห่งสัญญา อะไรเป็นความดับแห่งสังขาร

อะไรเป็นความดับแห่งวิญญาณ?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พรา้งถึง
ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่.

ก็ภิกษุยอมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งอะไร.

ยอมไม่ผลิตเพลิน ย่อม

ไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป เมื่อเธอไม่ผลิตเพลิน ไม่พรา้งถึง

ไม่ติ่มด้าอยู่ซึ่งรูป ความ

ยินดีในรูปย่อมนดับไป เพราะความยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้.
ภิกษุย่อมไม่

เพลิดเพลีน ย่อมไม่พรา้งถึง ย่อมไม่ดื่มด่ำ ซึ่งเวทนา ... ซึ่งสัญญา ...
ซึ่งสังขาร ...

ซึ่งวิญญาน เมื่อเธอไม่เพลิดเพลีน ไม่พรา้งถึง ไม่ดื่มด่ำอยู่ซึ่งเวทนา ...
ซึ่งสัญญา ... ซึ่งสังขาร ...

ซึ่งวิญญาน ความยินดีในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ...

ในวิญญาน ย่อมดับไป เพราะความ

ยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกอง

ทุกข์ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เป็นความดับแห่งรูป นี่เป็นความดับ

แห่งเวทนา นี่เป็นความดับแห่งสัญญา นี่เป็นความดับแห่งสังขาร
นี้เป็นความดับแห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ปฏิสัลลันสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้นเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๓๐] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลีกออกเร้น.

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้หลีก

ออกเร้น ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ก็ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงอย่างไร
ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดและ

ความดับแห่งรูป ... แห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ...

แห่งวิญญาน (ความต่อไปนี้เหมือน

ข้อ ๒๘-๒๙).

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อุปาทานปริตัสสนาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความสะดุ้งและไม่สะดุ้ง

[๓๑] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดุ้งเพราะความถือมั่น

และความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถือมั่น

แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระดำรัส

พระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความสะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร?

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย
ไม่ฉลาดในธรรมของ

พระอริยะ มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย
ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ

มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูป

ในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน
ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะ

รูปของเขาแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป

วิญญูณจึงมีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน

แห่งรูปความสะดุ้ง

และความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน

แห่งรูปย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ

ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว

มีความลำบากใจมีความห่วงใย และสะดุ้งอยู่ เพราะความถือมั่น.

ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็น

ตน ๑ ย่อมเห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑

ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑ เวทนา

ของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ

ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑
สัญญาของเขานั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน
๑ ย่อมเห็นตนมี

สังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑
สังขารของเขานั้น ย่อมแปรปรวน

ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อม

เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ วิญญาณของเขานั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อม

เป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป
วิญญาณจึงมีความหมุนเวียนไป

ตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ความสะดุ้ง
และความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดแต่ความหมุน

เวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ
ย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบ

งำ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว มีความลำบากใจ
มีความห่วงใยและสะดุ้งอยู่ เพราะความ

ถือมั่น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะดุ้งเพราะความถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล.

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่สะดุ้งเพราะความถือมั่น
ย่อมมีอย่างไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็น
พระอริยะทั้งหลาย ผู้ฉลาด

ในธรรมวินัยของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม
ผู้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ผู้ฉลาด

ในธรรมของสัตบุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม
ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในรูป ๑
รูปของอริยสาวกนั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป
เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป วิญญาณจึง
ไม่มี ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ความสะดุ้ง
และความบังเกิดขึ้นแห่งธรรม
ที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ย่อมไม่ครอบงำ
จิตของอริยสาวกนั้นตั้ง
อยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความหวาดเสียว
ไม่มีความลำบากใจ ไม่มี
ความห่วงใย และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมัน.
ย่อมไม่เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในเวทนา ๑
เวทนาของอริย
สาวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ...
ย่อมไม่เห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
เห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมไม่เห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสัญญา
๑ สัญญาของอริยสาวก
นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ...
ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตน
มีสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นสังขารในตน ๑
สังขารของอริยสาวกนั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ...
ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมี
วิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑
วิญญาณของอริยสาวก
นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป
เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป วิญญาณ
จึงไม่มีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ความสะดุ้ง
และความบังเกิดขึ้นแห่ง
ธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ
ย่อมไม่ครอบงำจิตของอริย

สาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ
อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความหวาดเสียว ไม่มีความลำบาก
ใจ ไม่มีความห่วงใย และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมั่น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ความไม่สะดุ้งเพราะ
ความไม่ถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อุปาทานปริตัสสนาสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความสะดุ้งและไม่สะดุ้ง

[๓๔] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรารู้แสดงว่าสะดุ้ง

เพราะความถือมั่น และความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถือมั่น แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

จงใส่ใจให้ดี เรารู้กล่าว ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็ความสะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร?

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ดับแล้วในโลกนี้ ย่อมตามเห็นรูปว่า
นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป
เพราะรูปแปรปรวน

และเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น.
ย่อมเห็นเวทนาวา

นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาว่า นั่นของเรา ฯลฯ

ย่อมเห็นสังขารทั้งหลายว่า นั่นของเรา

ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
วิญญาณของเขานั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป

เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ

ปริเทวะ ทุกข โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ความสะดุ้งเพราะถือมั่น

ย่อมมีอย่างนี้แล.

[๓๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถื้อมัน
ย่อมมีอย่างไร? ดุกร-
*ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมพิจารณาเห็นรูปว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา รูปของอริยสาวกนั้น ย่อมแปรปรวน
ย่อมเป็นอย่างอื่นไป
เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โหมหนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น.
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ
ย่อมพิจารณาเห็นสัญญาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นสังขารว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ
ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณว่า นั่นไม่ใช่
ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวของเรา วิญญาณของอริยสาวกนั้น
ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็น
อย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โหมหนัสและ
อุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถื้อมัน ย่อมมีอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อตีตानาคตปัจจุปันนสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งขันธ ๕ นสามกาล

[๓๖] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
รูปที่เป็นอดีต
อนาคต ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับ
แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต
ไม่เพิลิตเพิลินรูปที่เป็นอนาคต
ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด
เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่

เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต ไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต
สัญญาที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ
สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต
วิญญาณที่เป็นอนาคต
ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต
ไม่เพิลิตเพลินวิญญาณที่เป็น
อนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด
เพื่อความดับวิญญาณที่เป็น
ปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อตฺตนาอนาคตปัจจุปฺปนนสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕ ในสามกาล

[๓๗] พระนครสวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็น
อนาคตเป็นทุกข์ จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดุกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับ
แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต
ไม่เพิลิตเพลินรูปที่เป็นอนาคต
ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด
เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่เป็น
อดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต
สัญญาที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์
ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ
วิญญาณที่เป็นอดีต วิญญาณที่เป็น
อนาคต เป็นทุกข์ จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า?
ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้-
*สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินวิญญาณ

ที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด
เพื่อความดับวิญญาน
ที่เป็นปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. อดีตานาคตปัจจุบันนสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้น ๕ ในสามกาล

[๓๘] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็น

อนาคต เป็นอนัตตา จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ

แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต

ไม่เพิลิตเพลินในรูปที่เป็นอนาคต

ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด

เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่

เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต

สัญญาที่เป็นอนาคต เป็น

อนัตตา ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ

วิญญานที่เป็นอดีต

วิญญานที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา

จักกล่าวถึงวิญญานที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญานที่เป็นอดีต ไม่

เพิลิตเพลินวิญญานที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเปื้อหนาย

เพื่อคลายกำหนด เพื่อ

ความดับวิญญานที่เป็นปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๑๑.

จบ นกุลปิตวารคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นกุลปีตาสูตร ๒. เทวทหสูตร ๓. หลีหทิกานิสูตรที่ ๑
๔. หลีหทิกานิสูตรที่ ๒
๕. สมานิสูตร ๖. ปฏิสลลนสูตร ๗. อุปาทนปริตัสสนาสูตรที่ ๑
๘. อุปาทนปริตัส-
*สนาสูตรที่ ๒ ๙. อตีตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๑ ๑๐.
อตีตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๒
๑๑. อตีตนาถตปัจจุปันนสูตรที่ ๓.

อนิจจวรรคที่ ๒

อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๓๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถปิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง
สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้
ย่อมน้อมใจหมายมั่นในรูป แม่นในเวทนา
แม่นในสัญญา แม่นในสังขาร แม่นในวิญญาณ เมื่อเบือนกาย
ย่อมนคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด
จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว.
อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ทุกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕

[๔๐] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกซ์
เวทนาเป็น

ทุกซ์ สัญญาเป็นทุกซ์ สังขารเป็นทุกซ์ วิญญาณเป็นทุกซ์.

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่

อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนัตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้น ๕

[๔๑] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปเป็นอนัตตา เวทนา

เป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา

แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น.

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๔๒] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง
สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกซ์ สิ่งใดเป็นทุกซ์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา
สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่

เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ
วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่
เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา
สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา
เรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อรยสาวก
พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็น
จริงอย่างนี้ อรยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕

[๔๓] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์
สิ่งใดเป็น
ทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา
ไม่ใช่ตัวตนของเรา
ข้อนี้อรยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้
เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญา
เป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์
สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใด
เป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา
ข้อนี้อรยสาวก พึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้. อรยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้
ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่าง
นี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อนัตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้น ๕

[๔๔] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปเป็นอนัตตา
รูปนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก
พึงเห็นด้วยปัญญาอัน
ชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา
ฯลฯ สังขารเป็น
อนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีไม่ได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนิจจเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเหตุปัจจัย

[๔๕] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง
แม้เหตุ
ปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจัก
เที่ยงเล่า? เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ
วิญญาณไม่เที่ยง
แม้เหตุปัจจัยที่ให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณที่เกิดจากสิ่งไม่เที่ยง ที่
ไหนจะเที่ยงเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีไม่ได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ทุกขเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งเหตุปัจจัย

[๔๖] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์
แม้
เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจะ
เป็นสุขเล่า? เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์
ฯลฯ วิญญาณ
เป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณที่เกิด
จากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้
ชัดว่า ซาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็น
อย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัตตเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งเหตุปัจจัย

[๔๗] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
รูปเป็นอนัตตา
แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
รูปเกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา
ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า? เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ
สังขารเป็นอนัตตา
ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้น
ก็เป็นอนัตตา ดุกรภิกษุทั้งหลาย
วิญญาณที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า?
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ซาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อานันทสูตร

ว่าด้วยความดับแห่งขั้น ๕

[๔๘] พระนครสาวัตถี. ฯลฯ ครั้งนั้นแล

ท่านพระอานนท์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความดับเรียกว่านิโรธ

ความดับแห่งธรรมเหล่าไหนแล เรียกว่า

นิโรธ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ รูปแลเป็นของไม่เที่ยง

อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย

ปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

มีความคลายไปเป็นธรรมดา

มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งรูปนั้น เรียกว่านิโรธ.

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่

เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง

อันปัจจัยปรุงแต่งอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นมี

ความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับ

ไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งวิญญาณนั้น เรียกว่านิโรธ. ดูกรอานนท์

ความดับแห่งธรรม

เหล่านี้แล เรียกว่านิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนิจจวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนิจจสูตรที่ ๑

๒. ทุกขสูตรที่ ๑

๓. อนัตตสูตรที่ ๑

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

๕. ทุกขสูตรที่ ๒

๖. อนัตตสูตรที่ ๒

๗. อนิจจเหตุสูตร

๘. ทุกขเหตุสูตร

๙. อนัตตเหตุสูตร

๑๐. อานันทสูตร.

การวรรคที่ ๓

๑. การสูตร

ว่าด้วยชั้น ๕ เป็นภาวะ

[๔๙] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงภาวะ

ผู้แบกภาวะ เครื่องถ่อมภาวะ และเครื่องวางภาวะ แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจ

ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น หูรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวะเป็นไฉน? พึงกล่าวว่า ภาวะ คืออุปาทานชั้น ๕
อุปาทานชั้น ๕

เป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้น คือรูป อุปาทานชั้น คือเวทนา

อุปาทานชั้น คือสัญญา อุปาทาน

ชั้น คือสังขาร และอุปาทานชั้น คือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าภาวะ.

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้แบกภาวะเป็นไฉน? พึงกล่าวว่าบุคคล
บุคคลนี้นั้น คือ

ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าผู้แบกภาวะ.

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เครื่องถ่อมภาวะเป็นไฉน? ตณหานี้ได
นำให้เกิดภพใหม่

ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพติดเพลิน

มีปกติเพติดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณ

นั้นๆ ได้แก่กามตณหา ภวตณหา วิภวตณหา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าเครื่องถ่อมภาวะ.

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การวางภาวะเป็นไฉน?

ความที่ตณหานั้นแลดับไปด้วย

สํารอกโดยไม่เหลือ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัย.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

นี้เรียกว่าการวางภาระ. พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา
ครั้งได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลง

แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า

[๕๓] ชันธ ๕ ชื่อว่าภาระแล และผู้แบกภาระคือบุคคล เครื่องถือมัน

ภาระเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ในโลก

การวางภาระเสียได้เป็นสุข

บุคคลวางภาระหนักเสียได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่น ถอนตัณหาพร้อม
ทั้งมูลรากแล้ว เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้วดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปริญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้และความรอบรู้

[๕๔] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงธรรมที่

ควรกำหนดรู้และความรอบรู้ เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้เป็น

ไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ เวทนา สัญญา

สังขารและวิญญาณ เป็น

ธรรมที่ควรกำหนดรู้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เหล่านี้เรียกว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความรอบรู้เป็นไฉน?

คือความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้น

ไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

นี้เรียกว่าความรอบรู้.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ปริชานสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ควรและผู้ควรสิ้นทุกข์

[๕๖] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บุคคลเมื่อไม่รู้ยัง

ไม่กำหนดรู้ ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งรูป เป็นผู้ไม่ควรเพื่อสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อไม่รู้ยัง ไม่กำหนดรู้

ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาน
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อสิ้นทุกข์.

[๕๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย
เมื่อละได้ซึ่งรูป

จึงเป็นผู้ควรเพื่อสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย
เมื่อละได้ซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา

ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาน จึงเป็นผู้ควรเพื่อสิ้นทุกข์.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ฉันทราคสูตร

ว่าด้วยการละฉันทราคะในชั้น ๕

[๕๘] พระนครสāvātthī. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลาย จงละ

ฉันทราคะในรูปเสีย ด้วยการละอย่างนี้
รูปนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว

กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี
ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา. เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในเวทนาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในสัญญาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในสังขารเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในวิญญานเสีย ด้วยการละ

อย่างนี้ วิญญานนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว
กระทำให้เป็นดังตาล

ยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อัสดาสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความปริวิตกของพระโพธิสัตว์

เกี่ยวกับชั้น ๕

[๕๙] พระนครสāvātthī. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อ

เรายังเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า
อะไรหนอเป็นคุณของรูป อะไร
เป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก. อะไรเป็นคุณของเวทนา ...
อะไรเป็นคุณของสัญญา ...
อะไรเป็นคุณของสังขาร ... อะไรเป็นคุณของวิญญาณ อะไรเป็นโทษ
อะไรเป็นเครื่องสลัดออก.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้ปริวิตกต่อไปว่า สุขโสมนัสอันใด
อาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป
รูปใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของรูป
การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในรูปเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งรูป.
สุขโสมนัสอันใด อาศัยเวทนา
เกิดขึ้น ... สุขโสมนัสอันใด อาศัยสัญญาเกิดขึ้น ... สุขโสมนัสอันใด
อาศัยสังขารเกิดขึ้น ...
สุขโสมนัสอันใด อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ
วิญญาณใด ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาณ
การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะใน
วิญญาณเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ.
[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ
โทษโดยความเป็นโทษ
และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้นที่ ๕
เหล่านี้ ตามความเป็น
จริงอย่างนี้ เพียงใด
เรากียังไม่ปฎิญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก
พร้อม
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์
เพียงนั้น. เมื่อใด เรายู้งยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ
ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ ซึ่งเครื่องสลัดออก

โดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น
เราจึงปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนัตตตรัสมาสัมโพธิญาณในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์.
ก็แลญาณทัสสนะได้เกิดขึ้น
แล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ

[๖๑] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่ง
รูป เราได้พบคุณแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นคุณแห่งรูปเท่าที่มีอยู่
ด้วยปัญญาดีแล้ว. เราได้เที่ยว
ค้นหาโทษแห่งรูป เราได้พบโทษแห่งรูปแล้ว
เราได้เห็นโทษแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว.
เราได้เที่ยวค้นหา เครื่องสลัดออกแห่งรูป
เราได้พบเครื่องสลัดออกแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นเครื่อง
สลัดออกแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว.
เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่งเวทนา ฯลฯ เราได้เที่ยว
ค้นหาคุณแห่งสัญญา ฯลฯ เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่งสังขาร ฯลฯ
เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่ง
วิญญาณ เราได้พบคุณแห่งวิญญาณแล้ว
เราได้เห็นคุณแห่งวิญญาณเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว.
เราได้เที่ยวค้นหาโทษแห่งวิญญาณ เราได้พบโทษแห่งวิญญาณแล้ว
เราได้เห็นโทษแห่งวิญญาณ
เท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญาดีแล้ว.
เราได้เที่ยวค้นหาเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ เราได้พบเครื่อง
สลัดออกแห่งวิญญาณแล้ว
เราได้เห็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดี

แล้ว. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณ โดยความเป็นคุณ
โทษโดยความเป็นโทษ เครื่อง
สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ตามความเป็นจริง เพียงใด ๑-
เรากียังไม่ปฎิญาณ ฯลฯ เพียงนั้น.
ก็แลญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเรบ
ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๖.

@๑. ตรงนี้ บาลีไม่มีคำว่า "เอว" เหมือนข้อ ๖๐

๗. อัสสาทสูตรที่ ๓

ว่าด้วยคุณโทษและเครื่องสลัดออกแห่งชั้น ๕

[๖๒] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าคุณแห่งรูปจักไม่มี
ไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงกำหนดในรูป. แต่เพราะคุณแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น
สัตว์ทั้งหลาย จึง
กำหนดในรูป. ถ้าโทษแห่งรูปจักไม่มีไซร้
สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป. แต่เพราะโทษ
แห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในรูป.
ถ้าเครื่องสลัดออกแห่งรูปจักไม่มีไซร้
สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงออกไปจากรูปได้.
แต่เพราะเครื่องสลัดออกแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลาย จึงออกไปจากรูปได้. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณแห่งเวทนา ฯลฯ
แห่งสัญญา ฯลฯ
แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญานจักไม่มีไซร้ สัตว์ทั้งหลาย
ก็จะไม่พึงกำหนดในวิญญาน. แต่
เพราะคุณแห่งวิญญานมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงกำหนดในวิญญาน.
ถ้าโทษแห่งวิญญาน
จักไม่มีไซร้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาน.
แต่เพราะโทษแห่งวิญญานมีอยู่

ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเปื้อนภายในวิญญาณ.
ถ้าเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณจักไม่มีไซร้
สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงออกไปจากวิญญาณได้.
แต่เพราะเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณมีอยู่
ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงออกไปจากวิญญาณได้.

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
ยังไม่รู้อย่างซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความ
เป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตาม
ความเป็นจริง เพียงใด สัตว์ทั้งหลาย ก็ยังไม่เป็นผู้ออกไป พრაกไป
หลุดพ้นไป มีใจอันหา
ขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด
สัตว์ทั้งหลาย รู้อย่างซึ่ง
คุณโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก
แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น
สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นผู้ออกไป พრაกไป
หลุดพ้นไป มีใจอันหาขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อภินันทนสูตร

ว่าด้วยผลแห่งความเพลิดเพลिनและไม่เพลิดเพลिन
ในชั้น ๕

[๖๔] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดเพลิดเพลिनรูป ผู้นั้น
ชื่อว่าเพลิดเพลिनทุกข ผู้ใดเพลิดเพลिनทุกข เรากล่าวว่า
ผู้นั้นไม่พ้นไปจากทุกข. ผู้ใดเพลิด

เพลลนเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วัญญาณ
ผู้นั้เชื่อว่าเพลลตเพลลนทุกขั้ ผู้นั้ไตเพลลต
เพลลนทุกขั้ เรากล่าวว่า ผู้นั้ไม่พั้ไปจากทุกขั้.

[๖๕] ดูกรภลิกษุท้้ทั้งหลาย ผู้นั้ไตแล ไม่เพลลตเพลลนรูล
ผู้นั้เชื่อว่าไม่เพลลตเพลลนทุกขั้
ผู้นั้ไตไม่เพลลตเพลลนทุกขั้ เรากล่าวว่า ผู้นั้พั้ไปจากทุกขั้.
ผู้นั้ไตไม่เพลลตเพลลนเวทนา ฯลฯ

สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วัญญาณ ผู้นั้เชื่อว่าไม่เพลลตเพลลนทุกขั้
ผู้นั้ไตไม่เพลลตเพลลนทุกขั้ เรา
กล่าวว่า ผู้นั้พั้ไปจากทุกขั้ไต.

จบ สุตรที่ ๘.

๙. อุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกลตและความตั้บทุกขั้

[๖๖] พระนครสาวตถล. ณ ที่นั้แล ฯลฯ ดูกรภลิกษุท้้ทั้งหลาย
ความเกลตขั้้น ความตั้งออยู่

ความบังเกลต ความปราภณูแห่งรูล นั้เป็นความเกลตขั้้นแห่งทุกขั้
เป็นความตั้งออยู่แห่งโรค เป็น

ความปราภณูแห่งขราและมรณะ. ความเกลตขั้้น ความตั้งออยู่ ความบังเกลต
ความปราภณูแห่ง

เวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวัญญาณ
นั้เป็นความเกลตแห่งทุกขั้ เป็น

ความตั้งออยู่แห่งโรค เป็นความปราภณูแห่งขราและมรณะ.

[๖๗] ดูกรภลิกษุท้้ทั้งหลาย ความตั้บ ความเข้าไประั้บ
ความตั้งออยู่ไม่ได้แห่งรูล นั้

เป็นความตั้บแห่งทุกขั้ เป็นความเข้าไประั้บแห่งโรค
เป็นความตั้งออยู่ไม่ได้แห่งขราและมรณะ.

ความตั้บ ความเข้าไประั้บ ความตั้งออยู่ไม่ได้แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา
ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ

แห่งวัญญาณ นั้เป็นความตั้บแห่งทุกขั้ เป็นความเข้าไประั้บแห่งโรค
เป็นความตั้งออยู่ไม่ได้แห่ง

ชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อหมูลสูตร

ว่าด้วยทุกข์และมูลเหตุแห่งทุกข์

[๖๘] พระนครสāvātthī. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงทุกข์และมูล
เหตุแห่งทุกข์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ทุกข์เป็นไฉน? ทุกข์คือ
รูป ทุกข์คือเวทนา ทุกข์คือสัญญา ทุกข์คือสังขาร ทุกข์คือวิญญาณ.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่
เรียกว่าทุกข์.

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มูลเหตุแห่งทุกข์เป็นไฉน? ตัณหานี้ได
นําให้เกิดในภพ
ใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพติดเพลิน
มีปกติเพติดเพลินยิ่งในอารมณ์
นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่ามูลเหตุแห่งทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. ปกังคสูตร

ว่าด้วยความสลายและไม่สลายแห่งทุกข์

[๗๐] พระนครสāvātthī. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงภาวะสลาย
และภาวะไม่สลาย เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเป็นภาวะสลาย อะไรเป็น
ภาวะไม่สลาย? รูปเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไปประจับ
ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูปนั้น
นี้เป็นภาวะไม่สลาย. เวทนาเป็นภาวะสลาย ฯลฯ สัญญาเป็นภาวะสลาย
ฯลฯ สังขารเป็นภาวะ
สลาย ฯลฯ วิญญาณเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไปประจับ
ความตั้งอยู่ไม่ได้ แห่งวิญญาณ

นั่น นี่เป็นภาวะไม่สลาย.

จบ สูตรที่ ๑๑.

จบ ภาวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. การสูตร ๒. ปริญาสูตร ๓. ปริชานสูตร ๔. ฉันทราคสูตร ๕.

อัสสาทสูตรที่ ๑

๖. อัสสาทสูตรที่ ๒ ๗. อัสสาทสูตรที่ ๓ ๘. อภินันทนสูตร ๙. อุปปาทสูตร

๑๐. อหมูลสูตร

๑๑. ปกังคสูตร.

นตุมหากวรรคที่ ๔

๑. นตุมหากสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละชั้น ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๗๑] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้ง

หลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์

เกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย.
รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อสุข. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ

วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

จงละวิญญาณนั้นเสีย วิญญาณนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อสุข.

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนชนพึงนำไป พึงเผา
หรือพึงกระทำตามปัจจัย

ซึ่งหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ในเขตวันวิหารนี้ ก็เธอทั้งหลาย
พึงคิดอย่างนี้หรือว่า ชน
ย่อมนำไป ย่อมเผา หรือย่อมกระทำตามปัจจัยซึ่งเราทั้งหลาย.
ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ไม่
ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะสิ่งนั้น ไม่ใช่ตน
หรือสิ่งที่นับเนื่องในตนของข้า
พระองค์ทั้งหลาย.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลาย จง

ละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลาย จงละ

วิญญาณนั้นเสีย วิญญาณนั้น
อันเธอทั้งหลายละได้แล้วจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. นตุมหากสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละชั้นที่ ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๗๓] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้ง

หลาย เธอทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลาย ละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประ-

*โยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละรูปนั้นเสีย
รูปนั้นอันเธอทั้งหลาย ละได้แล้ว

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร
ฯลฯ วิญญาณ

ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละวิญญานนั้นเสีย
วิญญานนั้นอันเธอทั้งหลาย ละได้แล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายละได้
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่าเป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๗๔] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์
โดยย่อ ที่ข้าพระองค์ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลักออกจากหมู่ ไม่ประมาท
มีความเพียร มี
ใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลย่อมครุ่นคิดถึงสิ่งใด
ย่อมถึงการนับเพราะสิ่ง

นั้น บุคคลย่อมไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว
โดยย่อได้โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป
ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าครุ่นคิด

ถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาน ย่อม

ถึงการนับเพราะวิญญานนั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเพราะ
รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน ก็ไม่ถึงการนับเพราะวิญญานนั้น.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาสิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้
โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๗๕] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ
เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้
โดยพิสดารดีนักแล. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป
ก็ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น ถ้าบุคคลครุ่น
คิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาน ก็
ย่อมถึงการนับเพราะวิญญานนั้น. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป
ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะ
รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญานนั้น.
ดูกรภิกษุ เธอพึงเห็นเนื้อความ
แห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๗๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น
เพลิดเพลिनอนโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ครั้งนั้นแล
เธอได้เป็นผู้ๆ เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร
ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่
สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลาย
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ

ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหม-

*จรรย้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ก็ภิกษุนั้นได้เป็น
พระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่าเป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๗๗] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส
พระเจ้าข้า ขอพระผู้

มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ
ที่ข้าพระองค์ฟังแล้วพึงเป็นผู้ๆ เดียว หลีก
ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด
ย่อมหมกมุ่นสิ่งนั้น หมก
มุ่นสิ่งใด ย่อมถึงการนับเพราะสิ่งนั้น ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด
ย่อมไม่หมกมุ่นสิ่งนั้น ไม่หมกมุ่น
สิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้
โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปใด
ย่อมถึงการนับ

เพราะรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ
ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้า

ครุ่นคิดถึงวิญญาน ย่อมหมกมุ่นวิญญานนั้น หมกมุ่นวิญญานใด
ย่อมถึงการนับเพราะวิญญาน

นั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป
ย่อมไม่หมกมุ่นรูปนั้น ไม่หมกมุ่นรูปใด.

ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่

ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน
ย่อมไม่หมกมุ่นวิญญานนั้น ไม่หมกมุ่นวิญญาน

ใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญานนั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่ง

พระภาษิต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๗๘] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว
โดยย่อได้

โดยพิสดารดีนักแล. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปนั้น
หมกมุ่นรูปใด

ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ
ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึง

สังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาน ย่อมหมกมุ่นวิญญานนั้น
หมกมุ่นวิญญานใด ย่อมถึงการ

นับเพราะวิญญานนั้น. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป
ย่อมไม่หมกมุ่นรูปนั้น ไม่หมกมุ่น

รูปใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน
ย่อมไม่หมกมุ่นวิญญานนั้น ไม่หมกมุ่น

วิญญานใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญานนั้น. ดูกรภิกษุ
เธอพึงเข้าใจเนื้อความแห่งคำนี้ที่เรา

กล่าวแล้วโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯลฯ

ก็ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

[๗๙] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล

ท่านพระอานนท้ออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง

หนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนทว่า ดูกรอานนท ถ้าภิกษุทั้งหลาย

พึงถามเธออย่างนี้ว่า ท่านอานนท

ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่ง

ธรรมเหล่าไหน ย่อมปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่าไหนที่ตั้งอยู่แล้ว ย่อมปรากฏ

ดังนี้ไซ้. เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว จะพึงพยากรณ์ว่าอย่างไร?

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯลฯ
ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้

พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย

ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปแลย่อมปรากฏ ความเสื่อม

แห่งรูปย่อมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วย่อมปรากฏ.

ความบังเกิดขึ้นแห่งเวทนา

สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณย่อมปรากฏ

ความเสื่อมแห่งวิญญาณย่อมปรากฏ ความ

เป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณย่อมปรากฏ. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย

ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แล

ย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แล ย่อมปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้ว

ย่อมปรากฏ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว

พึงพยากรณ์อย่างนี้แล.

[๘๐] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท

ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปแลย่อมปรากฏ ความ

เสื่อมแห่งรูปแล ย่อมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้ว
ย่อมปรากฏ ความ
บังเกิดขึ้นแห่ง เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณย่อมปรากฏ ความเสื่อม
แห่งวิญญาณย่อมปรากฏ ความเป็นไปอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้ว
ย่อมปรากฏ. ดูกรอานนท์
ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แล ย่อมปรากฏ
ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แล ย่อมปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่านี้ที่ตั้งอยู่แล้ว ย่อมปรากฏ. ดูกรอานนท์
เธอถูกถามอย่างนี้
แล้วพึงพยากรณ์อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งขันธ ๕

ในสามกาล

[๘๑] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ครั้นแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ ถ้าภิกษุทั้งหลายพึงถามเธออย่างนี้ว่า ท่านอานนท์

ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหน

ปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่าไหนที่

ตั้งอยู่ปรากฏแล้ว. ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนจักปรากฏ

ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่าไหน

จักปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่าไหนจักปรากฏ.

ความบังเกิดขึ้นแห่ง

ธรรมเหล่าไหนย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่าไหนย่อมปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่ง

ธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่าไหนย่อมปรากฏ.

ดูกรอานนท์เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างไร?

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯลฯ
ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกุรอานุโสทั้งหลาย รูปใดแลที่ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว
แปรไปแล้ว ความ
บังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว
ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่
ตั้งอยู่แล้วนั้น ปรากฏแล้ว. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณใดที่
ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว แปรไปแล้ว
ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่ง
วิญญาณนั้นปรากฏแล้ว
ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้วนั้นปรากฏแล้ว. ดูกุรอานุโส
ทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลปรากฏแล้ว
ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แลปรากฏ
แล้ว ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่านี้แลปรากฏแล้ว.
ดูกุรอานุโสทั้งหลาย รูปใด
แลยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นจักปรากฏ
ความเสื่อมแห่งรูปนั้นจักปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วนั้นจักปรากฏ. เวทนา ฯลฯ สัญญา
ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ
ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นจักปรากฏ ความเสื่อมแห่ง
วิญญาณนั้นจักปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้วนั้นจักปรากฏ ดูกุรอานุโส
ทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลจักปรากฏ
ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แลจักปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่านี้ที่ตั้งอยู่แล้วแลจักปรากฏ.
ดูกุรอานุโสทั้งหลาย รูปใดแลที่เกิด
ที่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นย่อมปรากฏ
ความเสื่อมแห่งรูปนั้นย่อมปรากฏ ความเป็น

อย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วนั้นย่อมปรากฏ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ
สังขาร ฯลฯ วิญญาณ
ใดที่เกิด ที่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นย่อมปรากฏ
ความเสื่อมแห่งวิญญาณ
นั้นย่อมปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้วนั้นย่อมปรากฏ.
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลย่อมปรากฏ
ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แลย่อมปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่านี้แลย่อมปรากฏ.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
ถูกถามอย่างนี้แล้วพึงพยากรณ์อย่างนี้แล.

[๘๒] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท รูปใดที่ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว
แปรไปแล้ว

ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ฯลฯ ๑- ดูกรอานนท
ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แล
ย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แลย่อมปรากฏ
ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่เหล่า
นี้แลย่อมปรากฏ. ดูกรอานนท เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนุธัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหน่ายในชั้น ๕

[๘๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ
พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในรูปอยู่ พึงเป็นผู้มากไป
ด้วยความหน่ายในเวทนาอยู่
พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในสัญญาอยู่ พึงเป็นผู้มากไป

@๑. แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๓ กาล เหมือนข้อ ๘๑

ด้วยความหมายในสังขารอยู่
พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหมายในวิญญาณอยู่. ภิกษุ นั้น เมื่อเป็น
ผู้มากไปด้วยความหมายในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร
ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนด
รู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ.
ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา
ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร
ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนุธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนิจจังในชั้น ๕

[๘๔] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป
ในเวทนา ในสัญญา

ในสังขาร ในวิญญาณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป
ในเวทนา ในสัญญา ใน

สังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ. เมื่อเธอกำหนดรู้รูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป

ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้น

จากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ

ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า

ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนุธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นทุกข์ในชั้น ๕

[๘๕] พระนครสาวตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ

พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกข์ในรูป ใน

เวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่.

เมื่อเธอพิจารณาเห็นทุกข์ในรูป ในเวทนา ใน

สัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ.

เมื่อกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมหลุดพ้นจากรูป

ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา

ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร

ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ

ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า

ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนุธัมมสูตรที่ ๔

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนัตตาในชั้น ๘

[๘๖] พระนครสาวตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ

พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในรูป

ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่.

เมื่อเธอพิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ในเวทนา

ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ.

เมื่อเธอกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป

ย่อมหลุดพ้นจาก

เวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร

ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุด

พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า
ย่อมหลุด
พ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ นตุมหาภรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นตุมหาสูตรที่ ๑	๒. นตุมหาสูตรที่ ๒
๓. ภิกขุสูตรที่ ๑	๔. ภิกขุสูตรที่ ๒
๕. อานันทสูตรที่ ๑	๖. อานันทสูตรที่ ๒
๗. อนุธัมมสูตรที่ ๑	๘. อนุธัมมสูตรที่ ๒
๙. อนุธัมมสูตรที่ ๓	๑๐. อนุธัมมสูตรที่ ๔.
-

อัตตทีปวรรคที่ ๕

๑. อัตตทีปสูตร

ว่าด้วยการพึ่งตนพึ่งธรรม

[๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ
ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ

จงเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ อยู่เกิด.
ดูกรภิกษุทั้ง

หลาย เมื่อเธอทั้งหลายจะมีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ

ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็น

ที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะอยู่

จะต้องพิจารณาโดยแยบคายว่า โสกะ

ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร เกิดมาจากอะไร?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

หลาย ก็โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร
เกิดมาจากอะไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มิได้สดับแล้วในโลกนี้
ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดใน

ธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม

ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรม

ของสัตบุรุษ ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม

ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็น

ตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑

รูปนั้นของเขาย่อมแปรไป ย่อมเป็นอย่าง

อื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา

เพราะรูปแปรไปและ

เป็นอื่นไป. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ

ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อม

เห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑

ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นในมีวิญญาณ ๑

วิญญาณนั้นของเขาย่อมแปรไป ย่อม

เป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส

ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา เพราะ

วิญญาณแปรไปและเป็นอย่างอื่นไป.

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ารูปไม่เที่ยง แปรปรวนไป
คลายไป ดับไป

เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า

รูปในกาลก่อนและรูปทั้งหมดในบัดนี้ ล้วนไม่

เที่ยง เป็นทุกซ์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ดังนี้ ย่อมละโสกะ ปริเทวะ

ทุกซ์ โทมนัส และ

อุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้ จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง
ย่อมอยู่เป็นสุข

ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับแล้วด้วยองค์นั้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้ว่า

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ

วิญญาณไม่เที่ยง แปรปรวนไป

คลายไป ดับไป เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า

วิญญาณในกาลก่อน และ

วิญญาณทั้งมวลในบัดนี้ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ดังนี้ ย่อมละ

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้

เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้ ย่อมไม่

สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมอยู่เป็นสุข ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า

ผู้ดับแล้วด้วยองค์นั้น.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปฏิปทาสูตร

ว่าด้วยข้อปฏิบัติเพื่อความเกิดและความดับ

สัkkายทิฏฐิ

[๘๙] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึง

สัkkายสมุทัย (ความเกิดขึ้นแห่งกายตน)

และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงสัkkายนิโรธ (ความดับ

แห่งกายตน) เธอทั้งหลาย จงฟังปฏิปทาทั้ง ๒ นั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็ปฏิปทาอันจะยังสัตว์

ให้ถึงสัkkายสมุทัยเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็น

พระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมแห่งพระอริยะ

มิได้รับการแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็น

สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ

ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตาม

เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑
ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ย่อม
เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมเห็นสังขารโดย
ความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็น
วิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ปฏิปทาอันจะยังสัตว์
ให้ถึงสัkkายสมุทัย. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า
การตามเห็นอันจะยังสัตว์
ให้ถึงทุกขสมุทัย (ความเกิดขึ้นแห่งทุกข์) นี้แล เป็นใจความข้อนี้.

[๙๐] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย

ก็ปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงสัkkายนิโรธเป็นไฉน? ดูก
ฤทธิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในศาสนานี้
ได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ฉลาดในธรรม
ของพระอริยะ ได้รับการแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ได้เห็นสัตว์บุรุษทั้งหลาย
ฉลาดในธรรมของ
สัตว์บุรุษ ได้รับการแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม
ย่อมไม่ตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่
ตามเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป
๑ ไม่ตามเห็นเวทนาโดย
ความเป็นตน ฯลฯ ไม่ตามเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ
ไม่ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน
ฯลฯ ไม่ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ไม่ตามเห็นตนมีวิญญาณ
๑ ไม่ตามเห็นวิญญาณใน
ตน ๑ ไม่ตามเห็นตนในวิญญาณ ๑. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึง
สัkkายนิโรธ. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า
การพิจารณาเห็นอันจะยังสัตว์ให้
ถึงทุกขนิโรธ นี้แล เป็นใจความในข้อนี้.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งชั้น ๕

[๙๑] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้น

เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย
พึงเห็นสิ่งนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา.
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้
จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เวทนาไม่เที่ยง ... สัญญาไม่เที่ยง ...
สังขารไม่เที่ยง ... วิญญาณ

ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา
สิ่งใดเป็นอนัตตา

เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า
นั่นไม่ใช่ของเรา.

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความจริงอย่างนี้ จิตย่อม
คลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

[๙๒] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจากรูปธาตุ
หลุดพ้นแล้ว

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจากเวทนาธาตุ ... จาก

สัญญาธาตุ ... จากสังขารธาตุ ... จากวิญญาณธาตุ

หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือ

มั่น. เพราะหลุดพ้นแล้ว จิตจึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม

เพราะยินดีพร้อม จึง

ไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งชั้น ๕

[๙๓] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย
พึงเห็นสิ่งนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. เวทนาไม่เที่ยง ... สัญญาไม่เที่ยง ... สังขารไม่เที่ยง ...
วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น

เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย
พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วย

ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้

ทิฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องต้น (อดีต) ย่อม

ไม่มี เมื่อทิฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องต้นไม่มี ทิฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลาย
(อนาคต) ย่อมไม่มี

เมื่อทิฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลายไม่มี ความยึดมั่นอย่างแรงกล้า
ย่อมไม่มี. เมื่อความยึดมั่นอย่าง

แรงกล้าไม่มี จิตย่อมคลายกำหนดในรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ ย่อมหลุดพ้น

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เพราะหลุดพ้น จิตจึงดำรงอยู่
เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม

เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น
ภิกษุ นั้น ย่อมรู้ชัด

ว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณุปัสสนาสสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอุปาทานชั้น ๕

[๙๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
เมื่อพิจารณาเห็น ย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นหลายวิธี
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อม
พิจารณาเห็นอุปาทานชั้น ๕ หรือแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง. อุปาทานชั้น ๕
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ปุถุชนไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย
ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำ
ในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมตามเห็นตนมีรูป
๑ ย่อมตามเห็นรูปใน
ตน ๑ ย่อมตามเห็นตนในรูป ๑ ย่อมตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ...
ย่อมตามเห็นสัญญาโดย
ความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน ...
ย่อมตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑
ย่อมตามเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมตามเห็นวิญญาณในตน ๑
ย่อมตามเห็นตนในวิญญาณ ๑. การ
ตามเห็นด้วยประการดังนี้แล เป็นอันผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็น เมื่อผู้นั้น
ยึดมั่นถือมั่นว่า เรา
เป็นในกาลนั้นอินทรีย์ ๕ คือ จักขุนทรีย์ โสณินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์
กายินทรีย์ ย่อมหยั่ง
ลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนะมีอยู่ ธรรมทั้งหลายมีอยู่ อวิชชาธาตุมีอยู่.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว อันความเสวยอารมณ์
ซึ่งเกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เขาย่อมมี

ความยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง
เราจักเป็นดังนี้บ้าง จักไม่เป็นดังนี้บ้าง
จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง
จักไม่มีสัญญาดังนี้บ้าง จักมีสัญญากี้
หาได้ ไม่มีสัญญากี้หาได้ดังนี้บ้าง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรีย์ ๕
ย่อมตั้งอยู่ ในเพราะการ
ตามเห็นนั่นทีเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมละอวิชชาเสียได้ อวิชชาย่อมเกิด
ขึ้น เพราะความคลายไปแห่งอวิชชา เพราะความเกิดขึ้นแห่งอวิชชา
อริยสาวกนั้น ย่อมไม่มีความ
ยึดมั่นถือมั่นในอินทรีย์เหล่านั้นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง
เราจักเป็นดังนี้บ้าง จักไม่
เป็นดังนี้บ้าง จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง
จักไม่มีสัญญาดังนี้บ้าง
จักมีสัญญากี้หาได้ ไม่มีสัญญากี้หาได้ดังนี้บ้าง.

จบ สูตร ๕.

๖. ปัญจขันธสูตร

ว่าด้วยขันธและอุปาทานขันธ ๕

[๙๕] พระนครสวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงขันธ ๕
และอุปาทานขันธ ๕

เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ขันธ ๕ เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่าง

หนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก

หยาบหรือละเอียด เลวหรือ

ประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้. นี้เรียกว่า รูปขันธ. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ฯลฯ สัญญาอย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ

วิญญานอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต

และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือใกล้.

นี้เรียกว่า วิญญานชั้น ๕. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ชั้น ๕.

[๙๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน?

ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูป

อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก
หยาบหรือละเอียด

เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ
เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน.

นี้เรียกว่า อุปาทานชั้นคือรูป. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญานอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต
อนาคต ปัจจุบัน เป็น

ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วย

อาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน. นี้เรียกว่า. อุปาทานชั้นคือวิญญาน
ดุกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้

เรียกว่า อุปาทานชั้น ๕.

จบ สูตรที่ ๖

๗. โสณสูตรที่ ๑.

ว่าด้วยชั้น ๕ มิใช่ของเรา

[๙๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน ใกล้

พระนครราชคฤห์. ครั้นนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาค ได้

ตรัสกะคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า ดูกรโสณะ

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมพิจารณา

เห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา
หรือพิจารณาเห็นว่า เรา

เป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มิใช่
อื่นไกล นอกจากการไม่เห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมพิจารณาเห็นว่า
เราเป็นผู้ประเสริฐ
กว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือพิจารณาเห็นว่า
เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วย
เวทนาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง ...
ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มิใช่อื่นไกล
นอกจากการไม่เห็นธรรม ตาม
ความเป็นจริง.

[๙๘] ดูกรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่า เรา
เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา
หรือไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้
เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ที่เป็นอย่างนี้มิใช่อื่นไกล
นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่า
เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ไม่
พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือไม่พิจารณาเห็นว่า
เราเป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยเวทนาอัน
ไม่เที่ยง ... ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง ...
ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขาร
อันไม่เที่ยง ... ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นอย่างนี้มิใช่
อื่นไกล นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง.

[๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรโสณะ
ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?
คฤหบดีบุตรชื่อโสณะทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอ ที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สังขารเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอ ที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

[๑๐๐] ดูกรโสณะ เพราะเหตุนั้นแล

ท่านพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน

เป็นภายในหรือภายนอก

หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น

ไม่ใช่ของเรา ไม่

เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใด

เหล่าหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน

เป็นภายในหรือภายนอก

หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในทีไกลหรือใกล้
วิญญานทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา
ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรโสณะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในรูป แม้

ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาน
เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะ

คลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า
หลุดพ้นแล้ว. ย่อม

ทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. โสณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องเป็นสมณพราหมณ์

[๑๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้

พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาค ได้

ตรัสกะคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า ดูกรโสณะ

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ทราบ

ชัดรูป ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งรูป ไม่ทราบชัดความดับแห่งรูป

ไม่ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความ

ดับแห่งรูป. ไม่ทราบชัดเวทนา ... ไม่ทราบชัดสัญญา ...

ไม่ทราบชัดสังขาร ... ไม่ทราบชัดวิญญาน

ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งวิญญาน ไม่ทราบชัดความดับแห่งวิญญาน

ไม่ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึง

ความดับแห่งวิญญาน. ดุกรโสณะ สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านี้เราไม่ยกย่องว่าเป็นสมณะใน
หมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น
หาทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันรู้อย่างเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ไม่.

[๑๐๒] ดุกรโสณะ

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งทราบชัดรูป ทราบชัด
เหตุเกิดแห่งรูป ทราบชัดความดับแห่งรูป
ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งรูป. ทราบชัด
เวทนา ... ทราบชัดสัญญา ... ทราบชัดสังขาร ... ทราบชัดวิญญาน
ทราบชัดเหตุเกิดแห่งวิญญาน
ทราบชัดความดับแห่งวิญญาน
ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาน. ดุกรโสณะ
สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้แล เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และว่าเป็นพราหมณ์ใน
หมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น
ย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และ
ประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันรู้อย่างเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นันทิขยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๓] พระนครสาวตเถ ๔๗ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ

เห็นรูปอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอนั้นเป็นสัมมาทิฐิ
เมื่อเธอเห็นโดย

ชอบ ย่อมเบื่อหน่าย. เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด
เพราะสิ้นความกำหนัด จึง

สิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดี และความกำหนด จิตหลุดพ้นแล้ว
เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นเวทนาอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ
เห็นสัญญาอันไม่เที่ยง

นั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็นสังขารอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ
เห็นวิญญาณอัน

ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอนั้นเป็นสัมมาทิฐิ
เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ย่อม

เบื่อหน่าย เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนด
จึงสิ้นความยินดี

เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า
หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๔] พระนครสาวตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอ

ทั้งหลาย จงทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย

และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป ตาม

ความเป็นจริง. เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย

และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง

แห่งรูป ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เพราะสิ้นความยินดี

จึงสิ้นความกำหนด

เพราะสิ้นความกำหนด จึงสิ้นความยินดี

เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนด จิตหลุดพ้นแล้ว

เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงทำไว้ในใจซึ่งเวทนาโดยอุบายอันแยบ

คาย ฯลฯ ซึ่งสัญญาโดยอุบายอันแยบคาย ฯลฯ

ซึ่งสังขารโดยอุบายอันแยบคาย ฯลฯ ซึ่ง

วิญญูญาณโดยอุบายอันแยบคาย
และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญูญาณ ตามความเป็นจริง.
เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งวิญญูญาณโดยอุบายอันแยบคาย
และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญูญาณ
ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญูญาณ. เพราะสิ้นความยินดี
จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้น
ความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด
จึงหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า
หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อัตตทีปวรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัตตทีปสูตร ๒. ปฏิปทาสูตร ๓. อนิจจสูตรที่ ๑ ๔. อนิจจสูตรที่ ๒
๕. สมณุปัสสนาสูตร ๖. ปัญจขันธ์สูตร ๗. โสณสูตรที่ ๑ ๘.
โสณสูตรที่ ๒
๙. นันทิขยสูตรที่ ๑ ๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒.

จบ มุลปณณาสก.

รวมวรรคที่มีในมุลปณณาสกนี้ คือ

๑. นกุลปีตาวรรค ๒. อนิจจวรรค ๓. ภารวรรค ๔. นตุมหากวรรค
๕. อัตตทีปวรรค รวม ๕ วรรค ปฐมปณณาสกก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น.

มัชฌิมปณณาสก

อุปายวรรคที่ ๑

๑. อุปายสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นความหลุดพ้นและไม่หลุดพ้น

[๑๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเข้าใจ
ถึง (ด้วยอำนาจตันทา มานะ ทิณฺฐิ) เป็นความไม่หลุดพ้น ความไม่เข้าถึง
เป็นความหลุดพ้น.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเข้าถึงรูปกัฏฐิ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่
วิญญาณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูป
เป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์
ฯลฯ วิญญาณที่มี
สังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ
พึงถึงความเจริญงอกงาม
ไพบูลย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา
การไป จุตติ อุปบัติ
หรือความเจริญงอกงามไพบูลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา
สังขาร ข้อนี้ไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ
ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ใน
สังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซร้
เพราะละความกำหนดเสียได้ อารมณ์
ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มี วิญญาณอันไม่มีที่ตั้ง
ไม่งอกงาม ไม่แต่งปฏิสันธิ หลุด
พ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม
เพราะยินดีพร้อม จึงไม่
สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย ย่อมทราบชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. พิชสูตร

ว่าด้วยอุปมาวิญญานด้วยพีช

[๑๐๖] พระนครสาวตฤถิ ๗๗ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พีช ๕ อย่าง

นี้. ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ พีชออกจากเหง้า ๑ พีชออกจากลำต้น ๑
พีชออกจากข้อ ๑ พีชออกจาก

ยอด ๑ พีชออกจากเมล็ด ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พีช ๕ อย่างนี้
มิได้ถูกทำลาย ไม่เน่า ไม่ถูก

ลมแดดทำให้เสีย ยังเพาะขึ้น อันบุคคลเก็บไว้ดี แต่ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ. พีช ๕
อย่าง พึงถึงความ

เจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้อนั้นไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พีช ๕ อย่างนี้ มิได้ถูกทำลาย ๗๗
อันบุคคลเก็บไว้ดี และมี

ดิน มีน้ำ. พีช ๕ อย่างนี้ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ?

ภ. ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

[๑๐๗] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงเห็นวิญญานฐิติ ๔
เหมือนปฐวีธาตุ

พึงเห็นความกำหนดด้วยอำนาจความเพียร เหมือนอาโปธาตุ.

พึงเห็นวิญญานพร้อมด้วยอาหาร

เหมือนพีช ๕ อย่าง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญานที่เข้าถึงรูปกัฏฐิ เมื่อตั้งอยู่
พึงตั้งอยู่ วิญญาน

ที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ

พึงถึงความเจริญงอกงาม

ไพบูลย์. ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญานที่เข้าถึงเวทนากัฏฐิ ๗๗

วิญญานที่เข้าถึงสัญญา กัฏฐิ ๗๗

วิญญานที่เข้าถึงสังขาร กัฏฐิ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่

วิญญานที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง

มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึง

กล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การไป จติ อุปบัติ
หรือความเจริญงอกงามไพบูลย์แห่ง
วิญญาน เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ
ในวิญญานธาตุ
เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนดเสียได้
อารมณ์ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาน
ย่อมไม่มี วิญญานอันไม่มีที่ตั้งนั้น ไม่งอกงาม ไม่แต่งปฏิสนธิ หลุดพ้นไป
เพราะหลุดพ้นไป
จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง
เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อม
ด้นรอบเฉพาะตนเท่านั้น. เธอย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ. สูตรที่ ๒.

๓. อุทานสูตร

ว่าด้วยการตัดสังโยชนและความสิ้นอาสวะ

[๑๐๘] พระนครสาวัตถิ. ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงเปล่งอุทานว่า ภิกษุ
น้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ขันธปัจจุจกของเราก็ไม่พึงมี
กรรมสังขารจักไม่มี การ
ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ พึงตัดโอรัมภาคัยสังโยชนได้.
[๑๐๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอุทานอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง
ได้ทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี
ขันธปัจจุจกของเราก็ไม่พึงมี กรรม
สังขารจักไม่มี ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้
พึงตัดโอรัมภาคัยสังโยชนได้อย่างไร พระเจ้าข้า?

พระผู้มีภาครัสว่า ดูกรภิกษุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า

ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน

๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑

ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน

ฯลฯ ตามเห็นสัญญา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ

ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑

ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑. เขาย่อมไม่ทราบ

ชัฏรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า
เป็นของไม่เที่ยง.

ไม่ทราบชัฏรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

อันเป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า เป็นทุกข์.

ไม่ทราบชัฏรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา

ตามความเป็นจริงว่า เป็น

อนัตตา. ไม่ทราบชัฏรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

อันปัจฉัยปรุงแต่ง ตามความเป็น

จริงว่า อันปัจฉัยปรุงแต่ง. ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป

แม้เวทนา แม้สัญญา แม้

สังขาร แม้วิญญาณ จักมี.

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้วแล
ผู้ใดเห็นพระอริยเจ้า

ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ได้รับการแนะนำดีในอริยธรรม

ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรม

ของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำดีในสัปปริสธรรม

ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ

ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ

ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ฯลฯ เธอ

ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง
ตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง.

ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกข์
ตามความเป็นจริงว่า เป็นว่า

ทุกข์. ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา
ตามความเป็นจริงว่า

เป็นอนัตตา. ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันปัจฉัยปรุงแต่ง ตามความ

เป็นจริงว่า อันปัจฉัยปรุงแต่ง. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป
แม้เวทนา แม้สัญญา

แม้สังขาร แม้วิญญาณ จักมี. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงเช่นนั้น
เพราะเห็นความเป็น

ต่างๆ แห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ดูกรภิกษุ
เมื่อภิกษุน้อมใจไปอย่างนี้แล

ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ชันธปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี
ปฏิสันธีกิจจักไม่มีแก่เรา

ดังนี้ พึงตัดโอรัมภาคียสังโยชนได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

[๑๑๑] ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุน้อมใจไปอยู่อย่างนี้
พึงตัดโอรัมภาคียสังโยชน

เสียได้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุรู้เห็นอย่างไร
อาสวะทั้งหลายจึงจะสิ้นไปในกาลเป็น

ลำดับ.

พ. ดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ฯลฯ ย่อมถึงความสะดุ้ง
ในฐานะอันไม่ควร

สะดุ้ง. ดูกรภิกษุ ก็ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้ว ย่อมมีความสะดุ้ง ดังนี้ว่า
ถ้าเราไม่พึงมี แม้ชันธ-

*ปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี ปฏิสันธิของเราก็จักไม่มี
ดังนี้. ดูกรภิกษุ ส่วนอริย-

*สาวกผู้ได้สดับแล้วแล ฯลฯ ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งในฐานะอันไม่ควรสะดุ้ง.
ดูกรภิกษุ อริยสาวกผู้
ได้สดับแล้ว ไม่มีความสะดุ้งดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี
ชั้นปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี
ปฏิสันธิของเราก็จักไม่มี ดังนี้. ดูกรภิกษุ วิญญาณที่เข้าถึงรูปกัฏฐิ
เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีรูป
เป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปชองเสพ
พึงถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์.
วิญญาณที่เข้าถึงเวทนากัฏฐิ ฯลฯ วิญญาณที่เข้าถึงสัญญา กัฏฐิ ฯลฯ
วิญญาณที่เข้าถึงสังขาร กัฏฐิ เมื่อ
ตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง
มีความยินดีเป็นที่เข้าไปชอง
เสพ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์. ภิกษุ นั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
เราจักบัญญัติการมา การไป
จุติ อุปบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป
เวทนา สัญญา สังขาร
ดังนี้ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ
ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซร้
เพราะละความกำหนด
เสียได้ อารมณ์ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มี
วิญญาณอันไม่มีที่ตั้งนั้น ไม่งอกงาม
ไม่แต่งปฏิสันธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่
จึงยินดีพร้อม
เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาตณเท่านั้น.
เธอย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี. ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล อาสวะทั้งหลายย่อมสิ้นไป
ในกาลเป็นลำดับ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริวัณณสูตร

ว่าด้วยการรู้อุปาทานชั้นโดยเวียนรอบ ๔

[๑๑๒] พระนครสาวัตถี. ฯลฯ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป
อุปาทานชั้นคือเวทนา

อุปาทานชั้นคือสัญญา อุปาทานชั้นคือสังขาร

อุปาทานชั้นคือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ โดยเวียนรอบ ๔

ตามความเป็นจริง เพียงใด เรากียัง

ไม่ปฎิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ อย่างยอดเยี่ยม
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก

มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์

เทวดาและมนุษย์เพียงนั้น. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล เรารู้ยิ่งซึ่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ โดยเวียนรอบ
๔ ตามความเป็น

จริง เมื่อนั้น เราจึงปฎิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ
อย่างยอดเยี่ยม ในโลก

พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและ

มนุษย์. เวียนรอบ ๔ อย่างไร? คือ เรารู้ยิ่งซึ่งรูป ความเกิดแห่งรูป

ความดับแห่งรูป ปฏิปทา

อันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ยิ่งซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ยิ่งซึ่งสัญญา ฯลฯ

รู้ยิ่งซึ่งสังขาร ฯลฯ รู้ยิ่งซึ่ง

วิญญาณ ความเกิดแห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ

ปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? คือ มหาภูตรูป ๔

และรูปที่อาศัยมหาภูต

รูป ๔. นี้เรียกว่ารูป. ความเกิดขึ้นแห่งรูป

ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความดับแห่งรูป

ย่อมมีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป. ดูกรรณิกะทั้งหลาย
ก็สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งรูปอย่างนี้

รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความดับ

แห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้

ปฏิบัติแล้วเพื่อความหน่าย เพื่อ

ความคลายกำหนัด เพื่อความดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด

ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้.

ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งรูปอย่างนี้

รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความดับ

แห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้

เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อ

หน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ชื่อว่า หลุดพ้นแล้วดี สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่า

นั้น เป็นผู้มีความสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เป็นผู้มีความสามารถเป็น

ของตน ความเวียนวนเพื่อปราภุ

ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๑๔] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? เวทนา ๖ หมวดนี้ คือ
เวทนาเกิดแต่

จักขุสัมผัส เวทนาเกิดแต่โสตสัมผัส เวทนาเกิดแต่ฆานสัมผัส

เวทนาเกิดแต่ชีวหาสัมผัส

เวทนาเกิดแต่กายสัมผัส เวทนาเกิดแต่มนัสสัมผัส. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าเวทนา ความ

เกิดขึ้นแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา
ย่อมมีเพราะความ

ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้

แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งเวทนา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เหล่าหนึ่ง รุยฺยังซึ่งเวทนาอย่างนี้ รุยฺยังซึ่งความเกิดแห่งเวทนาอย่างนี้
รุยฺยังซึ่งความดับแห่งเวทนา

อย่างนี้ รุยฺยังซึ่งปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้
ปฏิบัติแล้วเพื่อความหน่าย เพื่อ

ความคลายกำหนัด เพื่อความดับเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชน

เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุยฺยังซึ่งเวทนาอย่างนี้
รุยฺยังซึ่งความเกิดแห่งเวทนาอย่างนี้

รุยฺยังซึ่งความดับแห่งเวทนาอย่างนี้

รุยฺยังซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ เป็นผู้

หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะความดับ
เพราะไม่ถือมั่นเวทนา

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า หลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้มีความสามารถเป็นของตน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เป็นผู้มีความสามารถเป็นของตน ความเวียนวนเพื่อความปรากฏ

ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์

เหล่านั้น.

[๑๑๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? ดุกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๖ หมวดนี้
คือ ความสำคัญในรูป ความสำคัญในเสียง ความสำคัญในกลิ่น
ความสำคัญในรส ความสำคัญ
ในโผฏฐัพพะ ความสำคัญในธรรมาภรณ์. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่าสัญญา. ความเกิดขึ้น
แห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา
ย่อมมี เพราะความดับแห่ง
ผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น
ปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งสัญญา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รู้อย่างสัญญาอย่างนี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มี
แก่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น.

[๑๑๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังขารเป็นไฉน? ดุกรภิกษุทั้งหลาย เจตนา
๖ หมวดนี้
คือ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา
โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ธรรม
สัญญาเจตนา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสังขาร. ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร
ย่อมมีเพราะความ
เกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ
อริยมรรคประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.
นี้แลเป็นปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับ
แห่งสังขาร. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รู้อย่างสังขารอย่าง
นี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อปรากฏ ย่อมไม่มี
แก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

[๑๑๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย วิญญูณเป็นไฉน? ดุกรภิกษุทั้งหลาย
วิญญูณ ๖ หมวดนี้

คือ จักขวิญญูณ โสตวิญญูณ ฆานวิญญูณ ชิวหาวิญญูณ
กายวิญญูณ มโนวิญญูณ. ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี้เรียกว่าวิญญูณ. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญูณ ย่อมมี
เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป

ความดับแห่งวิญญูณย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป
อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ

คือสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญูณ. ดุกรภิกษุทั้ง
หลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งวิญญูณอย่างนี้
รู้ยิ่งซึ่งเหตุเกิดแห่ง

วิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความดับแห่งวิญญูณอย่างนี้

รู้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญูณ

อย่างนี้ ปฏิบัติแล้ว เพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด
เพื่อความดับวิญญูณ สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว
ชนเหล่านั้น ชื่อว่าย่อม

หยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่ง

วิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งวิญญูณอย่างนี้

รู้ยิ่งซึ่งความดับแห่งวิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่ง

ข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญูณอย่างนี้ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว
เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลาย

กำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญูณ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าหลุด

พ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้มี

กำลังสามารถเป็นของตน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน ความ

วนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สัตตัญฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ชั้น ๕ โดยฐานะ

[๑๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นหูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓
ประการ เราเรียกว่า

ยอดบุรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ ในธรรมวินัยนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ภิกษุผู้ฉลาดใน

ในฐานะ ๗ ประการ เป็นอย่างไร? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
รู้ชัดซึ่งรูป เหตุเกิด

แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป
โทษแห่งรูป และ

อุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป. รู้ชัดเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณ เหตุเกิด

แห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ

ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่งวิญญาณ

โทษแห่งวิญญาณ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ.

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? มหาภูตรูป ๔

และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔

นี้เรียกว่ารูป. ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร
ความดับแห่งรูป ย่อม

มีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ
สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป.
ความสุขโสมนัสอาศัยรูปนี้เกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งรูป
รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป
การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในรูปเสียได้ นี่เป็นอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รุยิงซึ่งรูป เหตุเกิดแห่งรูป ความดับแห่งรูป
ปฏิปทาอันให้ถึง
ความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป
อย่างนี้ๆ แล้ว
ปฏิบัติ เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูป
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ย่อมนั่งลงในธรรมวินัยนี้. ส่วน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รุยิงซึ่งรูป เหตุเกิด
แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป
โทษแห่งรูป และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป อย่างนี้ๆ แล้ว หลุดพ้นไป
เพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด
ความดับ (และ) เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นอันเสร็จกิจ สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเสร็จกิจ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภวัญ्ञะเพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ
เวทนาเกิด

เพราะจักขุสัมผัส ฯลฯ เวทนาเกิดเพราะมโนสัมผัส. นี้เรียกว่าเวทนา.
ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา

ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา
ย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิณฺฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.
นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึง
ความดับแห่งเวทนา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภูฏะเพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ
รูปสัญญา

สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผณฐัพพสัญญา ธรรมสัญญา.
นี้เรียกว่าสัญญา. ความ

เกิดขึ้นแห่งสัญญา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ
ความดับแห่งสัญญา ย่อมมีเพราะความ
ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิณฺฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น
ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสัญญา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภูฏะเพื่อ
ความปรากฏอีก.

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารเป็นไฉน? เจตนา ๖ หมวดนี้
คือรูปสัญญาเจตนา

ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนา. นี้เรียกว่าสังขาร. ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร
ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้น

แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ
อริยมรรคอันประกอบ

ด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิณฺฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.
นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่ง

สังขาร ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภูฏะเพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นไฉน? วิญญาณ ๖ หมวดนี้
คือ จักขุ

วิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ
มโนวิญญาณ นี้เรียกว่า

วิญญาณ. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ

ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความดับแห่ง

วิญญาณ ย่อมมีเพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ

สัมมาสมาธิ. นี้แล เป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

สุขโสมนัสอาศัยวิญญาณเกิดขึ้น

นี้เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษ

แห่งวิญญาณ การกำจัดนั้นหยาบ การละนั้นหยาบในวิญญาณ

นี่เป็นความสลัดออกแห่ง

วิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รู้อย่างซึ่งวิญญาณ เหตุ

เกิดแห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ

ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่ง

วิญญาณ โทษแห่งวิญญาณ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ

อย่างนี้ๆ แล้ว ปฏิบัติ

เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญาณ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า

ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า

ย่อมหลั่งลงในธรรมวินัยนี้. สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

รู้อย่างซึ่งวิญญาณ เหตุเกิด

แห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ

ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่งวิญญาณ

โทษแห่งวิญญาณ อุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ อย่างนี้ๆ แล้ว

หลุดพ้นไป เพราะความ

เบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญาณ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นอันเสร็จกิจแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเสร็จกิจแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่มีวิภวัญ्ञะเพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ
เป็นอย่างไร?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเพ่งพินิจโดยความเป็นธาตุประการหนึ่ง
โดยความเป็นอายตนะประการ
หนึ่ง โดยความเป็นปฏิจจสมุปบาทประการหนึ่ง. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
อย่างนี้แล ภิกษุย่อมเป็นผู้
เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ. ภิกษุฉลาดในฐานะ ๗ ประการ
ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ เรา
เรียกว่า ยอดบุรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. พุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้า

[๑๒๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดุกรภิกษุ
ทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย
เพราะคลายกำหนัด
เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ
เทวดาและมนุษย์
ต่างพากันเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา
หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ
เพราะไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ...
สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เราเรียกว่า ผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา.

[๑๒๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นจะมีอะไรเป็นข้อแปลกกัน
จะมีอะไรเป็นข้อ

ประสงค์ที่ยิ่งกว่ากัน จะมีอะไรเป็นเหตุทำให้ต่างกัน
ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้
มีพระภาคเป็นรากฐาน เป็นแบบฉบับ เป็นที่อิงอาศัย
ขอประทานพระวโรกาส ขออรรถแห่ง
ภาชิตนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคที่เดียวเถิด ภิกษุทั้งหลาย
ได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว
จักทรงจำไว้.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจักกล่าว.

ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด
ยังประชุมชนให้รู้จักมรรคที่ใครๆ

ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง ประกาศทางให้ปรากฏ
ฉลาดในทาง. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็สาวกทั้งหลาย ในบัดนี้ เป็นผู้ดำเนินไปตามทาง
เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

อันนี้แล เป็นข้อแปลกกัน อันนี้ เป็นข้อประสงค์ยิ่งกว่ากัน อันนี้
เป็นเหตุทำให้ต่างกัน

ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ปัญวัคคียสูตร

ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ใกล้

พระนครพาราณาสี. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุเบญจวัคคีย์ ๕๗๕ แล้ว
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปมิใช่ตัวตน.
ก็หากว่ารูปนี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้ รูปนี้ ก็คงไม่เป็น
ไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปร่างของเรา
จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้
เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่รูปมิใช่ตัวตน
ฉะนั้นรูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้ตาม
ความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปร่างของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่างได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เวทนา มิใช่ตัวตน. ก็หากเวทนานี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ
ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ก็เพราะเหตุที่เวทนามิใช่ตัวตน ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
และไม่ได้ตามความปรารถนา
ในเวทนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัญญา มิใช่ตัวตน. ก็หากสัญญานี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้
ตามความปรารถนาในสัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. ก็
เพราะเหตุที่สัญญามิใช่ตัวตน ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
และไม่ได้ตามความปรารถนาใน
สัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังขาร มิใช่ตัวตน. ก็หากสังขารนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้
ตามความปรารถนาในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ก็เพราะเหตุที่สังขารมิใช่ตัวตน ฉะนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
และไม่ได้ตามความปรารถนา

ในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

วิญญาณมิใช่ตัวตน ก็หาวิญญาณนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้
ก็คงไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะ

ได้ตามความปรารถนาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา
จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้น

เลย. ก็เพราะเหตุที่วิญญาณมิใช่ตัวตน ฉะนั้น

วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้ตาม

ความปรารถนาในวิญญาณว่า ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด
อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง หรือ

ไม่เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ ที่จะ

ตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๒๙] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ
รูปอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียดย
เลวหรือประณีต ทั้งที่อยู่
ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.
เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้
เวทนาทั้งหมดนั้น เธอ
ทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่
เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และ
ปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้ สัญญาทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย
พึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.
สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ
ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้
สังขารทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่น
ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.
วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียดย
เลวหรือประณีต ทั้งที่อยู่
ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย
พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

[๑๓๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอย่างนี้
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน

รูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย
ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า
หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสสอนัตถลักษณะสูตรนี้ จบลงแล้ว
ภิกษุเบญจวัคคีย์ต่างมีใจยินดี

ชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค
ก็แหละเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้อยู่ ภิกษุ
เบญจวัคคีย์ ก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. มหาลิสสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์

[๑๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
กุฎาคารศาลापามหาวัน ใกล้พระนคร

เวสาลี. ครั้นนั้นแล เจ้ามหาลิลิจฉวีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่าน

ปุรณกัสสปพูดอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี
เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ สัตว์ทั้งหลายไม่มี

เหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ สัตว์

ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์เอง. ในข้อนี้
พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร? พระผู้

มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาภิ เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์
สัตว์ทั้งหลายมี

เหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมอง เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์
สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ

มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์.

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ก็เหตุปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์เป็นไฉน? สัตว์

ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองอย่างไร?

พ. ดูกรมหาภิ ก็หากรูปนี้ จะเป็นทุกข์ถ่ายเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง
หยั่งลงสู่ความ

ทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงกำหนดในรูป.
ก็เพราะรูปเป็นสุข

สุขตามสนอง หยั่งลงสู่ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น
สัตว์ทั้งหลาย จึง

กำหนดในรูป เพราะกำหนด จึงถูกประกอบเข้าไป เพราะถูกประกอบ
จึงเศร้าหมอง ดูกรมหาภิ

แม้ข้อนี้ก็เหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย
มีเหตุ มีปัจจัย

จึงเศร้าหมอง แม้ด้วยอาการอย่างนี้. ดูกรมหาภิ ก็หากเวทนานี้
เป็นทุกข์ถ่ายเดียว ฯลฯ ก็หาก

สัญญา นี้ เป็นทุกข์ถ่ายเดียว ฯลฯ ก็หากสังขารนี้ เป็นทุกข์ถ่ายเดียว ฯลฯ
ก็หากวิญญานนี้

เป็นทุกข์ถ่ายเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์
มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว

สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงกำหนดในวิญญาน. ก็เพราะวิญญานเป็นสุข
สุขตามสนอง หยั่งลง

สู่ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย
จึงกำหนดในวิญญาน เพราะ

กำหนด จึงถูกประกอบเข้าไป เพราะถูกประกอบ จึงเศร้าหมอง. ดูกรมหาภิ
แม้ข้อนี้แล ก็

เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ
มีปัจจัย จึงเศร้าหมอง
แม้ด้วยอาการอย่างนี้.

[๑๓๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ส่วนเหตุปัจจัย
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์เป็น
ไหน? สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์ได้อย่างไร?

พ. ดุกรมहाลี ก็หากรูปนี้ จักเป็นสุขถ่ายเดียว สุขตามสนอง
หยั่งลงสู่ความสุข
มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป.
ก็เพราะรูปเป็นทุกข์
ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขเสมอไป ฉะนั้น
สัตว์ทั้งหลาย จึง
เบื่อหน่ายในรูป เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด
เพราะคลายกำหนดจึงบริสุทธิ์. แม้ข้อนี้แล
ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ
มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์

แม้ด้วยอาการอย่างนี้. ดุกรมहाลี ก็หาว่าเวทนาเป็นสุขถ่ายเดียว ฯลฯ
สัญญาเป็นสุขถ่ายเดียว

ฯลฯ สังขารเป็นสุขถ่ายเดียว ฯลฯ วิญญาณเป็นสุขถ่ายเดียว
สุขตามสนอง หยั่งลงสู่

ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้วไซ้ สัตว์ทั้งหลาย
ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ.

ก็เพราะวิญญาณเป็นทุกข์ ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้
ประกอบด้วยสุขเสมอไป

ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย
ย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย

กำหนด จึงบริสุทธิ์ แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์. สัตว์

ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์ แม้ด้วยอาการอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อาทิตตสูตร

ว่าด้วยความเป็นของร้อนแห่งชั้น ๕

[๑๓๓] พระนครสาวตถิ ฯ ล ฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณร้อนนัก.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้

ได้ดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา

แม้ในสัญญา แม้ใน

สังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้น

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้แล้ว หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. นิรุตติปถสูตร

ว่าด้วยวิถีสองแห่งนิรุตติ ๓ ประการ

[๑๓๔] พระนครสาวตถิ ฯ ล ฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย วิถีสอง ๓ ประการ คือ หลักภาษา ชื่อ และบัญญัตินี้?

ไม่ถูกทอดทิ้ง และยังไม่

เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง

อันสมณพราหมณ์ผู้วิญญูชนไม่คัดค้านแล้ว.

๓ ประการเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย การนับรูปผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว
แปรปรวนไปแล้ว

ว่าได้มีแล้ว การให้ชื่อรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว
รูปนั้นไม่นับว่า มี

อยู่ ไม่นับว่า จักมี. การนับเวทนาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว

แปรปรวนแล้วว่า ได้มีแล้ว การให้

ชื่อเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว

เวทนานั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า

จักมี. การนับสัญญาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า
ได้มีแล้ว การให้ชื่อ

สัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว
สัญญานั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับ

ว่า จักมี การนับสังขารที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า
ได้มีแล้ว การให้ชื่อ

สังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว
สังขารเหล่านั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่

นับว่า จักมี การนับวิญญานที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า
ได้มีแล้ว การ

ให้ชื่อวิญญานนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติวิญญานนั้นว่า ได้มีแล้ว
วิญญานนั้นไม่นับว่า มีอยู่
ไม่นับว่า จักมีฯ

[๑๓๕] การนับรูปที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี
การให้ชื่อรูปเช่นนั้นว่า จักมี

และการบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า จักมี รูปนั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว.
การนับเวทนาที่

ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า จักมี
และการบัญญัติเวทนาเช่นนั้น

ว่า จักมี เวทนานั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว.

การนับสัญญาที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า

จักมี การให้ชื่อสัญญาเช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติสัญญาเช่นนั้นว่า
จักมี สัญญานั้นไม่นับ

ว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว. การนับสังขารที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี
การให้ชื่อสังขาร

เช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติ สังขารเช่นนั้นว่า จักมี
สังขารเหล่านั้นไม่นับว่า มีอยู่

ไม่นับว่า มีแล้ว. การนับวิญญานที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี
การให้ชื่อวิญญานเช่นนั้นว่า

จักมี และการบัญญัติวิญญาณเช่นนั้นว่า จักมี วิญญาณนั้นไม่นับว่า มีอยู่
ไม่นับว่า มีแล้ว.

[๑๓๖] การนับรูปที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อรูปนั้นว่า
มีอยู่ และ

การบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า มีอยู่ รูปนั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี.
การนับเวทนาที่เกิดแล้ว

ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่
และการบัญญัติเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่

เวทนานั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี. การนับสัญญาที่เกิดแล้ว
ปรากฏแล้วว่า มีอยู่

การให้ชื่อสัญญาเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติสัญญาเช่นนั้นว่า มีอยู่
สัญญานั้นไม่นับว่า มี

แล้ว ไม่นับว่า จักมี. การนับสังขารที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่
การให้ชื่อสังขารเช่นนั้นว่า

มีอยู่ และการบัญญัติสังขารเช่นนั้นว่า มีอยู่ สังขารเหล่านั้น ไม่นับว่า
มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี.

การนับวิญญาณที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่

การให้ชื่อวิญญาณเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติ

วิญญาณเช่นนั้นว่า มีอยู่ วิญญาณนั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

วิธีทาง ๓ ประการ คือ หลักภาษา การตั้งชื่อ และบัญญัติ เหล่านี้แล
ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว

ยังไม่เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง
อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนไม่
คัดค้านแล้ว.

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ชนชาวอุกกลชนบท
กับชนชาววัสสภัญญชนบททั้งสอง

นั้น ล้วนพูดว่าไม่มีเหตุ บุญบาปที่ทำไปแล้ว ไม่เป็นอันทำ
ทานที่บุคคลให้แล้วไม่มีผล ก็ได้

สำคัญวิธีทาง ๓ ประการนี้ คือ หลักภาษา การตั้งชื่อ และข้อบัญญัติว่า
ไม่ควรติ ไม่ควรคัดค้าน

ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะกลัวถูกนินทา กลัวกระทบกระทั่ง กลัวใส่โทษ
และกลัวจะต่อ

ความยาว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อุปายวรรคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปายสูตร	๖. พุทธสูตร
๒. พิชสูตร	๗. ปัญจวัคคียสูตร
๓. อุทานสูตร	๘. มหาลิสสูตร
๔. ปริวัณณสูตร	๙. อาทิตตสูตร
๕. สัตตัญฐานสูตร	๑๐. นรุตติปถสูตร.
-

อรหันตวรรคที่ ๒

๑. อุปาทิยสูตร

ว่าด้วยการถูกमारผูกมัดเพราะถือมั่น

[๑๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นแล

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว

ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส

แสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขป

แก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่

ไม่ประมาท มีความ

เพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังยึดมั่น
ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่ยึด
มัน จึงหลุดพ้นจากมาร.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลยังยึดรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ

มันอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมันจึงหลุดพ้นจากมาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์

รู้ซึ่งถึงอรรถ แห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ บุคคลยังยึดรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมันอยู่
ก็ต้องถูกมาร

มัดไว้ เมื่อไม่ยึดมัน จึงหลุดพ้นจากมาร

เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดย
พิสดารอย่างนี้เกิด.

[๑๓๙] ครั้งนั้นแล. ภิกษุรูปนั้นเปลียดเพลิน
อนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล
เธอเป็นผู้ๆ เดียว

หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร
ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุด

แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม

ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย

ปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น
ได้เป็นพระอรหันต์

องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มัญญมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะสำคัญในชั้น ๕

[๑๔๐] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้ๆ เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท
มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังมัวสำคัญอยู่
ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อ
ไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ

อยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระ

องค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดุกรภิกษุ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูก
มารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร.
เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าวแล้วอย่าง
ย่อโดยพิสดารอย่างนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น เพลิดเพลิน
อนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก
อาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ
เดียว หลีกออก
จากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานนោះไร
ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์
อันยอดเยี่ยม
ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วย
ตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จ
แล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น
ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อภินันทมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะมัวเพลิดเพลิน

[๑๔๑] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลเมื่อยังมัวเพลิดเพลินอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้

เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไร

เล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อยังมัวเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร

และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้. ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ

ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร

อย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ บุคคลเมื่อเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้อง

ถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร.

เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้ว

อย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้นเพลิดเพลิน

อนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก

อาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ เดี่ยว หลีกออก

จากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานเท่าไร

ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหม-

*จรรยาอันยอดเยี่ยม

ที่กลุบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วยปัญญาอัน

ยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.
ก็ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ใน
จำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๑๔๒] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดยสังเขป
แก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พ. ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล เป็นของไม่เที่ยง
เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไร
เล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณเป็นของไม่เที่ยง

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.
ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง
ควรละความ

พอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้เถิด

ฯลฯ ก็ภิกษุนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง
ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นทุกข

[๑๔๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ. ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแลเป็นทุกข
เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้น
เสีย.

ภิ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
เป็นทุกข

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.
ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นทุกข์
ควรละความพอใจใน

สิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้เถิด ฯลฯ

ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อนัตตสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๔๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล เป็นอนัตตา
เธอควรละความพอใจใน
สิ่งนั้นเสีย.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
เป็นอนัตตา

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.
ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดีแล้ว.

ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา
ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ

เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้เถิด ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น
ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตนิยสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่มีใช้ของตน

[๑๔๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา
โดยสังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มิไฉนคงอยู่เกิด.
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล ไม่ใช่เป็นของตน
เธอควรละความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไร
เล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
มิใช่เป็นของตน

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.
ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างดี
แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มิใช่เป็นของตน
ควรละความ
พอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารอย่างนี้เถิด
ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง
ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. รชนียสัณฐิตสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่จูงใจให้กำหนัด

[๑๔๖] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ-
*องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส
โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย
สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เถิด.
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล จูงใจให้กำหนัด
เธอควรละความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต
ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ
โดยพิสดารได้อย่างไร
เล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
ล้วนจูงใจให้

กำหนัด ข้าพระองค์ควรละพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.
ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนจูงใจให้กำหนัด ควรละ ความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย.

เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เถิด ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ราชสูตร

ว่าด้วยการไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย

[๑๔๗] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระราชา ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลรู้เห็นอย่างไร

จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิमितภายนอก.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชา รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้

อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า

นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวของเรา.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใด

อย่างหนึ่ง สังขาร เหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาวก

ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญา

อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรราธะ บุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล จึงไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย
ในกายที่มีวิญญาณนี้

และในสรรพนิมิตภายนอก ฯลฯ ท่านพระราธะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง
ในจำนวนพระ-

*อรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุราธสูตร

ว่าด้วยการมีใจปราศจากอหังการมมังการและมานานุสัย

[๑๔๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระสุราธะ

ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร

จึงจะมีใจปราศจากอหังการ มมังการ

และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก

ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบ

ระงับ พันวิเศษแล้ว.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุราธะ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต

และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาวก

พิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอัน

ชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง อริยสาวก

พิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่

ตัวตนของเรา ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดุกระสุราธะ
บุคคลเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แล

จึงจะมีใจปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญานนี้
และในสรรพนิमित

ภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พ้นวิเศษแล้ว ฯลฯ
ท่านพระสุราธะ ได้เป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อรหันตวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาทิยสูตร	๖. อนัตตสูตร
๒. มัญญมานสูตร	๗. อนัตตนิยสูตร
๓. อภินันทมานสูตร	๘. รชนิยสัณฐิตสูตร
๔. อนิจจสูตร	๙. ราธสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๐. สุราธสูตร.

ขัซชนิยวรรคที่ ๓

๑. อัสดาสสูตร

ว่าด้วยคุณโทษและอุปายสลัดออกแห่งขันธ ๕

[๑๔๙] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว
ย่อมไม่

รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งคุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ
แห่งเวทนา ฯลฯ

แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ส่วนอริยสาวก ผู้ได้

สดับแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งคุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ

แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สมุทยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการไม่รู้ความเกิดดับแห่งชั้น ๕

[๑๕๐] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้ดับแล้ว
ย่อมไม่

ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่ง

รูป ฯลฯ แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วนอริยสาวก ผู้ได้ดับแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งความเกิด ความ

ดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ แห่งเวทนา ฯลฯ
แห่งสัญญา ฯลฯ

แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สมุทฺยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ความเกิดดับแห่งชั้น ๕

[๑๕๑] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้ดับแล้ว ย่อมรู้ชัด

ตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ

แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อรหัตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพระอรหันต์เป็นผู้เลิศในโลก

[๑๕๒] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ
เวทนาไม่เที่ยง

ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญานไม่เที่ยง
สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา
สิ่งนั้นควรเห็นตามความเป็นจริง

ด้วยปัญญาอันชอบ อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา

ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย

ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลาย

กำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า

หลุดพ้นแล้ว. ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้

มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้เลิศ

เป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก กว่าสัตตาวาส

และภวคคภพ.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้

จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถา

ประพันธ์ต่อไปว่า

[๑๕๓] พระอรหันต์ทั้งหลาย มีความสุขหนอ เพราะท่านไม่มีตัณหา

ตัดอัสมิมานะได้เด็ดขาด ทำลายขायคือโมหะได้แล้ว. พระอรหันต์

เหล่านั้น ถึงซึ่งความไม่หวั่นไหว มีจิตไม่ขุ่นมัว ท่านเหล่านั้นไม่แปด

เปื้อนแล้ว ด้วยเครื่องแปดเปื้อนคือตัณหาและทิฏฐิในโลก เป็นผู้

ประเสริฐ ไม่มีอาสวะ. เป็นสัตบุรุษ เป็นพุทธบุตร เป็นพุทธโอรส

กำหนดรู้เบญจขันธ์มีสัทธิธรรม ๗ เป็นโคจร ควรสรรเสริญ. ท่านมหา

วิรบุรุษ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ศึกษาแล้วในไตรสิกขา

ละความกลัวและความขลาดได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมท่องเที่ยวไป โดย

ลำดับ. ท่านมหานาคผู้สมบูรณ์ด้วยองค์ ๑๐ ประการ มีจิตตั้งมั่น

ประเสริฐสุดในโลก ท่านเหล่านั้นไม่มีตัณหา. มือเสขญาณเกิดขึ้นแล้ว

มีร่างกายนี้เป็นครั้งสุดท้าย ไม่ต้องอาศัยผู้อื่น

ในคุณที่เป็นแก่นสารแห่ง

พรหมจรรย์. ท่านเหล่านั้นไม่หวั่นไหวเพราะมานะ หลุดพ้นจากภพใหม่

ถึงอรหัตภูมิแล้ว ขณะเด็ดขาดแล้วในโลก. ท่านเหล่านั้นไม่มีความ

ผลิตเพลินอยู่ในส่วนเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องล่าง เป็นพุทธ
ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ย่อมบันลือสีหนาท.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อรหันตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพระอรหันต์เป็นผู้เลิศในโลก

[๑๕๔] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ

เวทนาไม่เที่ยง

ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง

สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา

สิ่งนั้นควรเห็นตามความเป็นจริง

ด้วยปัญญาอันชอบ อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา

ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย

ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลาย

กำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า

หลุดพ้นแล้ว. ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้

มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ

เป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก กว่าสัตตาวาส

และภวคคภพ.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สีหสูตร

ว่าด้วยอุปมาพระพุทธเจ้ากับพญาราชสีห์

[๑๕๕] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พญาสีหมฤคราช

เวลาเย็นออกจากที่

อาศัยแล้ว เหยียดกายแล้ว. เหลียวแลดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว

บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วออก

เดินไปเพื่อหากิน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พวกสัตว์ดิรัจฉานทุกหมู่เหล่าได้ยินเสียงพญาสีหมฤคราช

บันลือสีหนาทอยู่ โดยมากยอมถึงความกลัว ความตกใจ และความสะดุ้ง
จำพวกที่อาศัยอยู่

ในรู ย่อมเข้านรู จำพวกที่อาศัยอยู่ในน้ำ ย่อมดำน้ำ จำพวกที่อาศัยอยู่ในป่า
ยอมเข้าป่า

จำพวกปักชี ย่อมบินขึ้นสู่อากาศ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ถึงพระยาช้างทั้งหลายของพระมหากษัตริย์

ซึ่งถูกผูกด้วยเครื่องผูก คือ เชือกหนังอันมั่นคง ในคามนิคมและราชธานี
ก็สลัดทำลายเครื่อง

ผูกเหล่านั้นจนขาด กลัวจนบุตรคูไหล หินเตลิดไป. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พญาสีหมฤคราช

มีฤทธิ์ศักดานุภาพยิ่งใหญ่ว่าสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย เช่นนี้แล.

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน

เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้ง ซึ่งโลก

ทรงเป็นสารถิฝีกบรูษที่ควร

ฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้

จำแนกธรรม เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงแสดงธรรมว่า รูปเป็นดังนี้
เหตุเกิดขึ้นแห่งรูป

เป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ฯลฯ สัญญาเป็นดังนี้
 ฯลฯ สังขารเป็น

ดังนี้ ฯลฯ วิญญาณเป็นดังนี้ เหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้
ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เทวดาทั้งหลายที่มีอายุยืน

มีวรรณะมากด้วยความสุข ซึ่งดำรงอยู่ได้นาน

ในวิมานสูง ได้สดับธรรมเทศนาของพระตถาคตแล้ว
โดยมากต่างก็ถึงความกลัว ความสังเวช
ความสะดุ้งว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เราทั้งหลาย เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้
แต่ได้เข้าใจว่าเที่ยง
เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่ยั่งยืนเลย แต่ได้เข้าใจว่ายังยืน
เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่แน่นอนเลย แต่
ได้เข้าใจว่าแน่นอน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า
ถึงพวกเราก็คือเป็นผู้ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน
ไม่แน่นอน นับเนื่องแล้วในกายตน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคต
มีฤทธิ์ศักดิ์ดานภาพ
ยิ่งใหญ่กว่าโลก กับทั้งเทวโลกเช่นนี้แล.

พระผู้มีพระภาค ผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้ จบแล้ว
จึงได้ตรัส

คาถาประพันธ์ต่อไปว่า

[๑๕๗] เมื่อใด พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดา หาบุคคลเปรียบมิได้
ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร คือ ความเกิดพร้อม
แห่งกายตน ความดับแห่งกายตน และอภิญญาธรรมอันประเสริฐ
อันให้ถึงความสงบทุกข์ แก่โลกกับทั้งเทวโลก. เมื่อนั้น แม้ถึงเทวดา
ทั้งหลาย ผู้มีอายุยืน มีวรรณะ มียศก็กลัว ถึงความสะดุ้งว่า ท่านผู้
เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ล่วงพ้นกายตนไปได้ ดังนี้
เพราะได้สดับถ้อยคำของพระอรหันต์ผู้หลุดพ้น ผู้คงที่ เหมือนหมุ่มฤค
สะดุ้งต่อพญาสีหมฤคราชฉะนั้น.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ชัชชนียสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ถูกขันธ ๕ เคี้ยวกิน

[๑๕๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
หนึ่ง เมื่อตามระลึก ย่อมตามระลึกถึงชาติก่อน ได้เป็นอันมาก
สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงนั้น

ก็ย่อมตามระลึกถึงอุปาทานชั้น ๕ หรือกองใดกองหนึ่ง. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? คือ ย่อม

ตามระลึกถึงรูปดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีรูปอย่างนี้.

ย่อมตามระลึกถึงเวณาดังนี้ว่า ใน

อดีตกาล เราเป็นผู้มีเวทนาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสัญญาดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มี

สัญญาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสังขารดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีสังขารอย่างนี้. ย่อมตาม

ระลึกถึงวิญญาณดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีวิญญาณอย่างนี้.

[๑๕๙] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่ารูป เพราะสลายไป จึงเรียกว่า รูป

สลายไปเพราะอะไร สลายไปเพราะหนาวบ้าง เพราะร้อนบ้าง เพราะหิวบ้าง เพราะกระหายบ้าง

เพราะสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานบ้าง.

ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะ

อะไร จึงเรียกว่า เวทนา เพราะเสวย จึงเรียกว่า เวทนา เสวยอะไร

เสวยอารมณ์สุขบ้าง เสวย

อารมณ์ทุกข์บ้าง เสวยอารมณ์ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขบ้าง. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะอะไร จึงเรียก

ว่า สัญญา เพราะจำได้หมายรู้ จึงเรียกว่า สัญญา จำได้หมายรู้อะไร จำได้หมายรู้สีเขียวบ้าง

สีเหลืองบ้าง สีแดงบ้าง สีขาวบ้าง. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่า สังขาร เพราะ

ปรุ้งแต่งสังขตธรรม จึงเรียกว่า สังขาร ปรุ้งแต่งสังขตธรรมอะไร

ปรุ้งแต่งสังขตธรรม คือ รูป

โดยความเป็นรูป ปรุ้งแต่ง สังขตธรรม คือ เวทนา โดยความเป็นเวทนา

ปรุ้งแต่งสังขตธรรม

คือ สัญญา โดยความเป็นสัญญา ปรุ้งแต่งสังขตธรรม คือ สังขาร

โดยความเป็นสังขาร

ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ วิญญาณ โดยความเป็นวิญญาณ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียก

ว่า วิญญาณ เพราะรู้แจ้ง จึงเรียกว่า วิญญาณ รู้แจ้งอะไร

รู้แจ้งรสเปรี้ยวบ้าง รสขมบ้าง

รสเผ็ดบ้าง รสหวานบ้าง รสขื่นบ้าง รสไม่ขื่นบ้าง รสเค็มบ้าง

รสไม่เค็มบ้าง.

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า

บัดนี้เราถูกรูปกินอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็ถูกรูปกินแล้ว

เหมือนกับที่ถูกรูปปัจจุบันกินอยู่ในบัดนี้

ก็เรานี้แล พึงชื่นชมรูปอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็พึงถูกรูปกิน

เหมือนกับที่ถูกรูปปัจจุบัน

กินอยู่ในบัดนี้. เธอพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมไม่มีความอาลัยในรูปอดีต

ย่อมไม่ชื่นชมรูปอนาคต

ย่อมปฏิบัติเพื่อเปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับรูปในปัจจุบัน.

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราถูกเวหนากินอยู่ ...

บัดนี้เราถูกสัญญา กินอยู่ ... บัดนี้เราถูกสังขาร

กินอยู่ ... บัดนี้เราถูกวิญญาณ กินอยู่ แม้ในอดีตกาล

เราก็ถูกวิญญาณ กินแล้ว เหมือนกับที่ถูกรูป

วิญญาณปัจจุบันกินอยู่ในบัดนี้. ก็เรานี้แล พึงชื่นชมวิญญาณอนาคต

แม้ในอนาคตกาล เราก็พึง

ถูกวิญญาณ กินอยู่ เหมือนกับที่ถูกวิญญาณปัจจุบันกินอยู่ในบัดนี้.

เธอพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อม

ไม่มีความอาลัยในวิญญาณ แม้ที่เป็นอดีต ย่อมไม่ชื่นชมวิญญาณอนาคต

ย่อมปฏิบัติเพื่อความ

เปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับวิญญาณปัจจุบัน.

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน

รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๖๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือใกล้

รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่

ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง
สัญญาอย่างใดอย่าง

หนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และ

ปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย
พึงเห็นด้วยปัญญาอัน

ชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า ย่อมทำให้พินาศ ย่อมไม่ก่อ
ย่อมละทิ้ง ย่อมไม่ถือ

มัน ย่อมเรียกราย ย่อมไม่รวบรวมเข้าไว้ ย่อมทำให้หมด
ไม่ก่อให้ลูกโปลงขึ้น.

[๑๖๓] อริยสาวก ย่อมทำอะไรให้พินาศ ย่อมไม่ทำอะไร? ย่อมทำรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ให้พินาศ ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ. ย่อมละทิ้งอะไร

ย่อมไม่ถือมันอะไร? ย่อมละทิ้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ย่อมไม่ถือมันรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมเรียกรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้?
ย่อมเรียกรายรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ. ย่อมทำอะไร

ให้หมด ย่อมไม่ทำอะไรให้ลูกโปลงขึ้น? ย่อมทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ ให้หมด

ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ลูกโปลงขึ้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก

ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา
ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร

ทั้งในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด
ย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุด

พ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้

เราเรียกว่า ย่อมไม่ก่อ ย่อมไม่ทำให้พินาศ

แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่ละ ย่อม

ไม่ถือมัน แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่เรียกราย ย่อมไม่รวบรวมไว้
แต่เป็นผู้เรียกรายได้แล้ว

ตั้งอยู่ ย่อมไม่ทำให้หมด ย่อมไม่ก่อให้เกิดทุกข์โพล่งขึ้น
แต่เป็นผู้ทำให้หมดได้แล้วตั้งอยู่.

[๑๖๔] อริยสาวก ย่อมไม่ทำอะไร ย่อมไม่ทำอะไรให้พินาศ
แต่ทำให้พินาศแล้ว

ตั้งอยู่. ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้พินาศ
แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้

แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ละอะไร ย่อมไม่ถ่อมมันอะไร แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่
ย่อมไม่ละรูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่ถ่อมมันรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ แต่

เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่เรียรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้
แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้ว

ตั้งอยู่. ย่อมไม่เรียรายรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วตั้งอยู่.
ย่อมไม่ทำอะไรให้หมด ย่อมไม่ก่อ

อะไรให้เกิดทุกข์โพล่งขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้หมดได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ทำรูป เวทนา
สัญญา สังขาร

วิญญาณ ให้หมด ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ให้เกิดทุกข์โพล่งขึ้น แต่เป็น

ผู้ทำให้หมดได้แล้วตั้งอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาพร้อมด้วยอินทร์
พรหม และท้าวปชาบดี

ย่อมนมัสการ ภิกษุผู้มีจิตพ้นแล้ว อย่างนี้แล แต่ที่ไกลทีเดียวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม

ต่อท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม

ต่อท่าน ผู้ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลายมิได้รู้จักโดยเฉพาะ และผู้ซึ่งได้

อาศัยเพ่งท่านพินิจอยู่ ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ปิณโฑลยสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ต้องดำรงชีพด้วยบิณฑบาต

[๑๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม
ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
สักกชนบท. ครั้นนั้นแล
พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเรื่องหนึ่งแล้ว
เวลาเช้า ทรงผ้าอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร
เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครกบิลพัสดุ์
ครั้นแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาต เสด็จไปยังป่ามหาวัน
เพื่อประทับพักใน
กลางวัน ครั้นเสด็จถึงป่ามหาวันแล้ว ได้ประทับนั่งพักกลางวัน ณ
โคนต้นมะตูมหนุม ครั้นนั้น
แล พระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดพระปริวิตกขึ้นว่า
เราแลได้ขับไล่
ภิกษุสงฆ์ให้ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านี้ พวกภิกษุใหม่ บวชยังไม่นาน
เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้
มีอยู่ เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่เห็นเรา พึงเป็นผู้มีความกินแหนง มีใจแปรปรวน
เหมือนลูกโค
น้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแหนง มีใจแปรปรวน ฉะนั้น
เหมือนกับพืชที่ยังอ่อนๆ
ไม่ได้น้ำ พึงมีความผันแปรไป มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น
ถ้ากระไรเราพึงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์
ในบัดนี้ เหมือนกับที่ได้อนุเคราะห์มาแล้วในก่อนๆ ฉะนั้นเกิด.

[๑๖๖] ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม
ได้ทราบพระปริวิตกของพระผู้มีพระภาค ด้วย
ใจของตนแล้ว ได้หายไปจากพรหมโลก
มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนกับ
บุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ลำดับนั้นแล
ท้าวสหัมบดีพรหม ทำ
ผ้าอุตราสงค์เจวียงปาข้างหนึ่ง แล้วประนมมือ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค

ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคได้ทรงขับไล่
ภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านี้ พวกภิกษุที่ยังใหม่ บวชยังไม่นาน
เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้
มีอยู่ เมื่อภิกษุสงฆ์เหล่านั้นไม่เห็นพระผู้มีพระภาค
พึงเป็นผู้มีความกินแหนง มีใจแปรปรวน
เหมือนกับลูกโคน้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแหนง มีใจแปรปรวน
ฉะนั้น เหมือน
กับพืชที่ยังอ่อนๆ เมื่อไม่ได้น้ำ พึงมีความผันแปรไป
มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น พระเจ้าข้า
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงชื่นชมกะภิกษุสงฆ์ ขอพระผู้มีพระภาค
จงทรงพร่ำสอนภิกษุสงฆ์
จงทรงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ในบัดนี้
เหมือนกับที่ได้ทรงอนุเคราะห์มาแล้วแต่ก่อนๆ ฉะนั้นเถิด.
พระผู้มีพระภาค ทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ. ลำดับนั้นแล
ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบว่า
พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้ว
จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้ว อันตร-
*ธานไปจากสำนักของพระผู้มีพระภาคนั้นแล.
[๑๖๗] ลำดับนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออก
จากที่พักผ่อนแล้ว
เสด็จไปยังนิโครธาราม แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรงบันดาล
ด้วยอิทธากิสังขาร ให้ภิกษุเหล่านั้นเกรงกลัว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ที่ละรูป
บ้าง สองรูปบ้าง ครั้นแล้วต่างก็ถวายบังคมแล้ว นั่งลง ณ
สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้น
ภิกษุเหล่านั้น นั่งลงเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสพระพุทธรวจนะว่า ดูกรภิกษุทั้ง-

*หลาย ข้อเลวทรามของการเลี้ยงชีพทั้งหลาย
ก็คือการแสวงหาบิณฑบาต. ภิกษุทั้งหลาย ย่อม
ได้รับค่าแรงต่ำในโลกว่า เป็นผู้ไม่มีมือถือบาตรเที่ยวแสวงหาบิณฑบาต.
ดูกรภิกษุทั้งหลายก็กุลบุตร
ทั้งหลาย เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ อาศัยอำนาจแห่งเหตุ
จึงเข้าถึงความเป็นผู้แสวงหา
บิณฑบาตนี้แล ไม่ใช่เป็นคนหนีราชทัณฑ์
ไม่ใช่เป็นคนขอให้โจรปล่อยตัวไปบวช ไม่ใช่เป็น
คนมีหนี้ ไม่ใช่เป็นคนมีภัย ไม่ใช่เป็นคนมีอาชีพแร้นแค้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อีกอย่าง
หนึ่ง กุลบุตรนี้บวชแล้ว โดยที่คิดเช่นนั้นว่า เราทั้งหลายเป็นผู้อันชาติ ชรา
มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครองงำแล้ว
ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ประจำ
แล้ว ในนหนอ ความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏ.
แต่ว่ากุลบุตรนั้น เป็นผู้
มากด้วยอภิชฌา มีราคะกล้ำในกามทั้งหลาย มีจิตพยาบาท
มีความดำริแห่งใจ อันโทษะประทุษ
ร้ายแล้ว มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่เป็นสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด
ไม่สำรวมอินทรีย์.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลผู้เสื่อมแล้ว จากโภคะแห่งศฤงคารด้วย
ไม่ทำประโยชน์ คือ
ความเป็นสมณะให้บริบูรณ์ด้วยว่า มีอุปมาเหมือนกับดุ้นฟืนในที่เผาศพ
ซึ่งไฟติดทั้งสองข้าง
ตรงกลางก็เปื้อนคุงจะใช้เป็นฟืนในบ้านก็ไม่ได้ ฉะนั้น.

[๑๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ อย่างนี้ คือ กามวิตก ๑
พยาบาทวิตก ๑

วิหิงสาวิตก ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน
๔ หรือเจริญอนิมิตต-

*สมาธิ อกุศลวิตก ๓ อย่างนี้แล ย่อมดับโดยไม่เหลือ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
อนิมิตตสมาธิควร

แท้ ที่จะเจริญจนกว่าจะละอกุศลวิตกนี้ได้. อนิมิตตสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว

ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๖๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ทิณฺฐิ ๒ อย่างนี้ คือ ภวทิณฺฐิ ๑ วิภวทิณฺฐิ ๑.

ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย อริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นในทิณฺฐิ ๒ อย่างนั้น
ดังนี้ว่า เรายึดถือ

สิ่งใด ในโลกอยู่ จะพึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นมีอยู่บ้างไหม?

เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า เรา

เรายึดถือสิ่งใดในโลกอยู่ พึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลย.

เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ ก็เราเมื่อ

ยึดถือ พึงยึดถือรูปนั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือเวทนานั้นเอง เมื่อยึดถือ
พึงยึดถือสัญญา

นั้นเอง เมื่อยึดถือ พึงยึดถือสังขารนั้นเอง เมื่อยึดถือ

พึงยึดถือวิญญาณนั้นเอง ภพพึงมีแก่

เรา เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ชาตีมิเพราะภพเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์

โหมหนัส และอุปายาสมิ เพราะชาติเป็นปัจจัย

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ พึงมีได้

ด้วยประการอย่างนี้. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญ

ความช้อนั้นเป็นไฉน รูป ฯลฯ

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

ว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

ก็จ้องเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ปาลิเลยยสูตร

ว่าด้วยการรู้เห็นที่ทำให้สิ้นอาสวะ

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม
ใกล้พระนครโกสัมพี.

ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาค ทรงผ้าอันตรวาสก

ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้า

ไปยังพระนครโกสัมพีเพื่อบิณฑบาตร

ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนครโกสัมพีแล้ว ในเวลา

ปัจฉิมกาล เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว

ทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและ

จีวร มิได้รับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์ มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์
พระองค์เดียวไม่มี

เพื่อนเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริก.

[๑๗๑] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ได้เข้าไป

หาท่านพระอานนทังจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระอานนทว่า
มาเถอะท่านพระอานนท

พระผู้มีพระภาคทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจีวร
มิได้ทรงรับสั่งเรียก

พวกภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์ มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว
ไม่มีเพื่อน เสด็จไปสู่ที่

จาริก. ท่านพระอานนทได้ตอบว่า อาวุโส สมัยใด พระผู้มีพระภาค
ทรงเก็บงำเสนาสนะ

ด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจีวร

มิได้ทรงรับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัส

อามลาภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มีเพื่อน เสด็จหลีกไปสู่ที่จาริก สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาค

ย่อมทรงพระประสงค์ ที่จะประทับแต่พระองค์เดียว สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
ย่อมเป็นผู้อัน

ใครๆ ไม่พึงติดตาม.

[๑๗๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปโดยลำดับ
เสด็จถึงป่าปาลิ-

*เลยยกะ. ข่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนไม้รังอันเจริญ
ในป่าปาลิเลยยกะนั้น.

ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่
ครั้นแล้วต่างก็สนทนา

ปราศรัยกับท่านพระอานนท ครั้นผ่านการปราศรัย

พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้พากันกล่าวกะท่านพระอานนทว่า ท่านอานนท
นานแล้ว ที่พวก

ผมได้สดับธรรมิกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ท่านอานนท
พวกผมปรารถนาที่จะสดับธรรมิ-

*กถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค. ลำดับนั้นแล

ท่านพระอานนทพร้อมกับภิกษุเหล่านั้น

พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ โคนไม้รังอันเจริญ
ในป่าปาลิเลยยกะ ครั้นแล้ว

ต่างถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรง

ยังภิกษุเหล่านั้น ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ
ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา.

[๑๗๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง
ได้เกิดความปริวิตกแห่งในขึ้นว่า เมื่อบุคคล

รู้อย่างไร เห็นอย่างไรหนอ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ?

พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ

ความปริวิตกแห่งใจของภิกษุ นั้น ด้วยพระทัย

จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราแสดงธรรมด้วยการเลือกเฟ้น แสดงสติปัฏฐาน ๔

ด้วยการเลือกเฟ้น แสดง

สัมมปปธาน ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงอิทธิบาท ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น

แสดงอินทรีย์ ๕ ด้วย

การเลือกเฟ้น แสดงพละ ๕ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงโพชฌงค์ ๗

ด้วยการเลือกเฟ้น แสดง

อริยมรรคมืองค์ ๘ ด้วยการเลือกเฟ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรม

ด้วยการเลือกเฟ้น

เช่นนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเราแสดงแล้ว ด้วยการเลือกเฟ้นเช่นนี้

เออก็มีภิกษุบางรูป

ในธรรมวินัยนี้ ยังเกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร
เห็นอย่างไรหนอ

อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอย่างไร

อาสวะทั้งหลาย

ได้สดับแล้ว จึงสิ้นไปโดยลำดับ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้ว
ในโลกนี้ ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม มิได้รับแนะนำในอริยธรรม
ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ

ไม่ฉลาดในสัปบุริสธรรม มิได้รับแนะนำในสัปบุริสธรรม

ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น

มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไร

เป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขาร

นั่น เกิดจากต้นเหตุที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้ว
ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา
สัมผัสถูกต้องแล้ว. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล
แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ปัจจยปรุง
แต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ต้นหานั้น แม่เวทนานั้น แม่ผัสสะนั้น
แม้วิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง
อันปัจจยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่
แม้อย่างนี้ เห็นอยู่
อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๕] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย
แต่ว่าตามเห็นตนมีรูป
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นเป็นสังขาร.
ก็สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็น
เครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด?
ดุกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น
เกิดจากต้นเหตุที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ
ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัส
ถูกต้องแล้ว. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น
ก็ไม่เที่ยง อันปัจจยปรุง
แต่ง อันอาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ต้นหานั้น แม่ผัสสะนั้น แม่วิชชานั้น
ก็ไม่เที่ยง อันปัจจย
ปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้
เห็นอยู่อย่างนี้
อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๖] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย
ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป
แต่ว่าตามเห็นรูปในตน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็การตามเห็นดังนั้นแลเป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มี
อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด
มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ
ผู้อันความเสวยอารมณ์

ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้
แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง

อันปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้เวทนานั้น
แม้ผัสสะนั้น แม้อวิชชานั้น

ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อนี้

เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๗] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย

ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป

ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน แต่ว่าตามเห็นตนในรูป. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็การตามเห็นดังนั้นแล

เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น
มีอะไรเป็นกำเนิด

มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น
แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ

ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้

แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น
แม้ตัณหานั้น แม้เวทนา

นั้น แม้ผัสสะนั้น แม้อวิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง
อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย บุคคลรู้อยู่เมื่อนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย
ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๘] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย

ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป

ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป แต่ว่าตามเห็นเวทนา
โดยความเป็นตน

ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีเวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นเวทนาตนใน ฯลฯ
แต่ว่าตามเห็นตนใน

เวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ

แต่ว่าตามเห็นตนมีสัญญา ฯลฯ แต่ว่า

ตามเห็นสัญญาในตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนในสัญญา ฯลฯ

แต่ว่าตามเห็นสังขาร โดยความ

เป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสังขารในตน
ฯลฯ แต่ว่าตาม

เห็นตนในสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ

แต่ว่าตามเห็นตนมี

วิญญาณ ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญาณในตน ฯลฯ

แต่ว่าตามเห็นตนในวิญญาณ. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็นเครื่อง

ก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? สังขารนั้น
เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น

แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ

ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง

อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น

แม้เวทนานั้น แม้สัมผัสะนั้น แม้วิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง
อาศัยเหตุเกิดขึ้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย
ย่อมสิ้นไปโดย

ลำดับ.

[๑๗๙] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ

ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ

ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ
แต่ว่าเป็นผู้มี

ทิฐฐิ เช่นนี้ ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว
จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน

มันคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรม. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ทิฐฐิความเห็นว่ายั่งยืนเช่นนั้น

เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้

เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๘๐] ปุถุชนย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ
ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ
เป็นผู้ไม่มีทิฐฐิ เช่นนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มันคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา แต่ว่าเป็นผู้มีทิฐฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริวารของเราไม่พึงมี

เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็มีทิฐฐิความเห็นว่ายาดสูญเช่นนั้นเป็น

สังขาร. ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อบุคคลแม้รู้อยู่อย่างนี้ เห็น

อยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๘๑] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมไม่เห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ฯลฯ
เป็นผู้ไม่มีทิฐฐิ เช่นนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา และเป็นผู้ไม่มีทิฏฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่เพียงมี
และบริวารของเราไม่เพียง

มี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี แต่ว่ายังเป็นผู้มีความสงสัย
เคลือบแคลง ไม่แน่ใจใน

สัทธรรม. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นผู้มีความสงสัย เคลือบแคลง
ไม่แน่ใจในสัทธรรม

เช่นนั้นเป็นสังขาร. ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ

มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็น

กำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น

เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุถุชน

ผู้มีได้สดับ ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วย

ประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง

อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น

แม้เวทนานั้น แม้ผัสสะนั้น แม้วิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจฉัยปรุงแต่ง

อาศัยเหตุเกิดนั้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลแม้รู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย
ย่อมสิ้นไปโดย

ลำดับ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ปุณณมสูตร

ว่าด้วยอุปาทานขันธ ๕

[๑๘๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มิคารมาตุประสาท
ในพระวิหาร

บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก.

ก็ในสมัยนั้นแล ในคืน

วันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันเพ็ญ มีพระจันทร์เต็มดวง พระผู้มีพระภาค
อันภิกษุสงฆ์ห้อม

ล่อมแล้ว ประทับนั่งอยู่ในที่แจ้ง.

[๑๘๓] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งลุกจากอาสนะ
ทำผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว
ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า-
*พระองค์จะพึงทูลถามเหตุประการหนึ่ง กะพระผู้มีพระภาค
ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาส
ที่จะพยากรณ์ปัญหา แก่ข้าพระองค์. พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
ดูกรภิกษุ ถ้าเช่นนั้นเธอจง
นั่ง ณ อาสนะของตนแล้ว ทูลถามปัญหาที่เธอมุ่งจำนงเกิด ภิกษุนั้น
รับพระดำรัสของพระผู้มี
พระภาคแล้วนั่ง ณ อาสนะของตน ทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อุปาทานชั้น ๕ ได้แก่อุปาทานชั้นคือรูป อุปาทานชั้นคือเวทนา
อุปาทานชั้นคือสัญญา
อุปาทานชั้นคือสังขาร อุปาทานชั้นคือวิญญาน เหล่านี้ ไช้ไหม
พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรภิกษุ อุปาทานชั้น ๕ ได้แก่อุปาทานชั้น คือ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร
วิญญาน เหล่านี้แหละภิกษุ.

ว่าด้วยมูลแห่งอุปาทานชั้น ๕

[๑๘๔] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้แล
มีอะไรเป็นมูลเหตุ พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรภิกษุ อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้แล มีฉันทะเป็นมูลเหตุ ฯลฯ
ภิก. อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานชั้น ๕ ก็อันนั้น
หรือว่าอุปาทานอื่นจากอุปาทาน-
*ชั้น ๕ พระเจ้าข้า?

พ. ดุกรภิกษุ อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานชั้น ๕ ก็อันนั้น ห้ามได้
และอุปาทาน

อื่นจากอุปาทานชั้น ๕ ก็ห้ามได้ แต่ฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕
เหล่านั้นเป็นตัวยุพาทาน

ว่าด้วยฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕

[๑๘๕] ภิกษุหนึ่ง ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้

ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ก็ฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕ แตกต่างกัน

หรือ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ต่างกันภิกษุ ดังนี้แล้ว ได้ตรัสต่อไปว่า
ดุกรภิกษุ

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในอนาคตกาล
ขอเราพึงมีรูปเช่นนี้ พึงมี

เวทนาเช่นนี้ พึงมีสัญญาเช่นนี้ พึงมีสังขารเช่นนี้ พึงมีวิญญาณเช่นนี้.
ดุกรภิกษุ ฉันทราคะ

ในอุปาทานชั้น ๕ ต่างกันด้วยประการฉะนี้แล.

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าชั้น

[๑๘๖] ภิกษุหนึ่ง ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า

แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ชั้น จึงชื่อว่า

ชั้น?

พ. ดุกรภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
เป็น

ภายในกัฏฐิ ภายในอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ
มีในที่ไกลกัฏฐิ ในที่ใกล้

กัฏฐิ นี้เรียกว่ารูปชั้น เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าเวทนาชั้น
สัญญายาอย่างใดอย่าง

หนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าสัญญาชั้น สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ
นี้เรียกว่าสังขารชั้น วิญญาณ

อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี
ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี

ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี

นี้เรียกว่าวิญญานชั้นธ. ดุกรภิกษุ

ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล ชั้นธจึงชื่อว่าชั้นธ.

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งชั้นธ ๕

[๑๘๗] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นธ

เวทนาชั้นธ สัญญาชั้นธ สังขารชั้นธ วิญญานชั้นธ ปราภฏ?

พ. ดุกรภิกษุ มหาภูตรูป ๔ แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นธปราภฏ.
ผัสสะ เป็น

เหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นธปราภฏ. ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัย
ทำให้สัญญาชั้นธปราภฏ.

ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารชั้นธปราภฏ.

นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญานชั้นธ
ปราภฏ.

ว่าด้วยเหตุเกิดสัkkายทัญญู

[๑๘๘] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
สัkkายทัญญูมิได้ออย่างใดหนอ?

พ. ดุกรภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ยังมิได้สดับ เป็นผู้ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า
ไม่ฉลาด

ในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม เป็นผู้ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ
ไม่ฉลาดในสัปปุริสธรรม

ไม่ได้รับแนะนำในสัปปุริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน
ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูป

ในตน ย่อมเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา โดยความเป็นตน
ย่อมเห็นตนมีเวทนา ย่อมเห็น
เวทนาในตน ย่อมเห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน
ย่อมเห็นตนมีสัญญา
ย่อมเห็นสัญญาในตน ย่อมเห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ย่อมเห็น
ตนมีสังขาร ย่อมเห็นสังขารในตน ย่อมเห็นตนในสังขาร
ย่อมเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน
ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ย่อมเห็นตนในวิญญาณ.
ดูกรภิกษุ สักกาย-
*ทิณฺณมิตฺตํ ได้ด้วยอาการเช่นนี้แล.

ว่าด้วยเหตุจะไม่มีสักกายทิณฺณ

[๑๘๙] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
สักกายทิณฺณ ย่อมไม่มีได้อย่างไร?

พ. ดูกรภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว
เป็นผู้ได้เห็นพระอริยเจ้า
ฉลาดในอริยธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในอริยธรรม
เป็นผู้ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดใน
สัปปริสสธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในสัปปริสสธรรม ย่อมไม่เห็นรูป
โดยความเป็นตน
ไม่เห็นตนมีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา
โดยความเป็นตน
ไม่เห็นตนมีเวทนา ไม่เห็นเวทนาในตน หรือไม่เห็นตนในเวทนา
ย่อมไม่เห็นสัญญา โดยความ
เป็นตน ไม่เห็นตนมีสัญญา ไม่เห็นสัญญาในตน หรือไม่เห็นตนในสัญญา
ย่อมไม่เห็นสังขาร
โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีสังขาร ไม่เห็นสังขารมีในตน
หรือไม่เห็นตนในสังขาร ย่อมไม่

เห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ
ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนใน
วิญญาณ. ดุกรภิกษุ สักกายทิฐิ ย่อมไม่มีด้วยอาการเช่นนี้แล.

ว่าด้วยคุณโทษและอุปายสัต์ออกแห่งอุปาทานขันธ

[๑๙๐] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นคุณ
เป็นโทษ เป็นเครื่อง

สัต์ออก แห่งรูป แห่งเวทนา แห่งสัญญา แห่งสังขาร แห่งวิญญาณ?

พ. ดุกรภิกษุ สุขโสมนัส อาศัทรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยง
เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในรูป

เสียได้ นี่เป็นเครื่องสัต์ออกแห่งรูป สุขโสมนัส อาศัยเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ
อาศัยสัญญาเกิด

ขึ้น ฯลฯ อาศัยสังขารเกิดขึ้น อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น

นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาณ.

การกำจัดฉันทราคะ

การละฉันทราคะในวิญญาณเสียได้ นี่เป็นเครื่องสัต์ออกแห่งวิญญาณ.

ว่าด้วยการไม่มีอหังการมมังการและมานานุสัย

[๑๙๑] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า
ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

เมื่อบุคคลรู้้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร

จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้
และในสรรพนิमितภายนอก?

พ. ดุกรภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
เป็นภายใน

กิติ ภายนอกกิติ หยาบกิติ ละเอียดกิติ เลวกิติ ประณิตกิติ มีในที่ไกลกิติ
ในที่ใกล้กิติ

อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั้น

ไม่ใช่ของเรา นั้นไม่เป็นเรา นั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใด

อย่างหนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในกิติ ภายนอกกิติ หยาบกิติ ละเอียดกิติ เลวกิติ

ประณิตกิติ มีในที่ไกล

กิติ ในที่ใกล้กิติ อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั้นไม่ใช่ของเรา นั้นไม่เป็นเรา นั้นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคล

รู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย

ในกายที่มีวิญญาณนี้

และสรรพนimitภายนอก.

ว่าด้วยกรรมที่อนัตตากระทำจะถูกต้องอัตตา

[๑๙๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า
ท่านผู้เจริญ

ทั้งหลาย ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ เป็น

อนัตตา กรรมที่อนัตตากระทำ จักถูกต้องอนัตตาคือกรรมได้อย่างไร?

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค

ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของภิกษุนั้นด้วยพระทัยแล้ว

ได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่โมฆบุรุษบางคน ในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจอวิชชา มีใจถูกตัณหา

ครอบงำ จะพึงสำคัญสัจตฤศาสน์ ว่าเป็นคำสอนที่ควรคิดให้ตระหนักรว่า

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย

ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ เป็นอนัตตา

กรรมที่อนัตตากระทำ จักถูกต้องอัตตาคือกรรมได้อย่างไร?

นี่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกรรณิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย อันเราได้แนะนำไว้แล้ว

ด้วยการทวนถามในธรรมนั้นๆ ในบาลีประเทศ

นั้นๆ จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่เที่ยง

พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ย่อมทราบ

ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ขัณฑนิยวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสดาสสูตร	๖. สีหสูตร
๒. สมุทฺตยสูตร ๑	๗. ขัณฑนิยสูตร
๓. สมุทฺตยสูตร ๒	๘. ปิณโฑลยสูตร
๔. อรหันตสูตรที่ ๑	๙. ปาลีเลยยกสูตร
๕. อรหันตสูตรที่ ๒	๑๐. ปุณณมสูตร.
-

เถรวรรคที่ ๔

๑. อานันทสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้มีและไม่ให้มีตัณหามานะทิณฐิ

[๑๙๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล

ท่านพระอานนทเถระเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วกล่าว

ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านพระอานนทแล้ว.

ท่านพระอานนท จึงได้

กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ท่านพระปุนณมนตานีบุตร

มีอุปการะมากแก่พวกเราเหล่าภิกษุใหม่

ท่านกล่าวสอนพวกเราด้วยโอวาทอย่างนี้ว่า ดูกรท่านอานนท

เพราะถือมั่น จึงมีตัณหา มานะ

ทิณฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่น จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิณฐิว่า เป็นเรา.

เพราะถือมั่น อะไร

จึงมีตัณหา มานะ ทิณฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นอะไร จึงไม่มีตัณหา

มานะ ทิณฐิว่า เป็นเรา.

เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงมีตัณหา มานะ

ทิณฐิว่า เป็นเรา

เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงไม่มีตัณหา มานะ

ทิณฐิว่า เป็น

เรา. ดูกรท่านอานนท เปรียบเสมือนสตรีหรือบุรุษรุ่นหนุ่มรุ่นสาว

มีนิสัยชอบแต่งตัว สองดู

เงาหน้าของตน ที่กระจกหรือที่ภาชนะน้ำ อันใสบริสุทธิ์ผุดผ่อง

เพราะยึดถือจึงเห็น เพราะ

ไม่ยึดถือจึงไม่เห็นฉันใด. ดูกรท่านอานนท เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ

จึงมีตัณหา มานะ ทิณฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ

จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา ฉะนั้นเหมือนกันแล.

ดูกรท่านอานนท์ ท่านจะสำคัญ

ความช้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส.

ป. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส ฯลฯ

ป. เพราะเหตุนี้แล อริยสาวกผู้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า
 ฯลฯ กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. (โดยเหตุนี้แล ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า)

ดูกรอาวุโส ท่านพระปุลณ-

*มณฑานีบุตร เป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พวกเราเหล่าภิกษุใหม่

ท่านสอนพวกเราด้วยโอวาทนี้ ก็

เราได้ตรัสรู้ธรรม เพราะฟังธรรมเทศนานี้ ของท่านพระปุลณมณฑานีบุตร.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ติสสสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้เกิดและไม่ให้เกิดโสกะ

[๑๙๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ก็สมัยนั้น

ท่านพระติสสะซึ่งเป็นโอรสของพระปิตุจฉา

ของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
กายของข้าพเจ้า เป็น

ดุจภาระอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลายไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า
แม้ธรรมทั้งหลาย ไม่แจ่มแจ้งแก่

ข้าพเจ้า ถิ่นมิทธะ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่

ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และ

ความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า.

[๑๙๕] ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูป

พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

บังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วจึงกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่าน

ติสสะผู้เป็นโอรสของปิตุจนาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปว่า
อาวุโสทั้งหลาย กาย

ของข้าพเจ้า เป็นตุณการะอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลาย

ย่อมไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า แม้ธรรม

ทั้งหลาย ก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ถิ่นมิทธะ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติ

พรหมจรรย์ และความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาแล้ว รับสั่งว่า ดูกรภิกษุ

เธอจงไปเรียกติสสะภิกษุตามคำของเราว่า ท่าน

ติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ภิกษุนั้นรับพระดำรัสแล้ว

เข้าไปหาท่านติสสะถึงที่อยู่แล้ว

บอกแก่ท่านติสสะอย่างนี้ว่า ท่านติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน.

ท่านพระติสสะรับคำภิกษุ

นั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระติสสะว่า ดูกรติสสะ ทราบว่า
เธอได้บอกแก่

ภิกษุหลายรูปว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย กายของข้าพเจ้า

เป็นตุณการะอันหนักโดยแท้ ฯลฯ และ

ความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า จริงหรือ?

ท่านพระติสสะกราบทูลว่า จริง

อย่างนั้นพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรติสสะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โหมหนัส

และอุปายาส ย่อมบังเกิดแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ
ความรักใคร่ ความ

กระหาย ความเร่าร้อน ความทะเยอทะยานในรูป

เพราะความที่รูปนั้นแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

ใช่ไหม?

ต. ไช้ พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ดีสละ ก็ข้อนี้ยอมเป็นอย่างนี้
สำหรับบุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัดใน
รูป. ดูกรดีสละ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โหมหนัสและอุปายาส
ยอมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ
ความรักใคร่ ความกระหาย ความ
เร่าร้อน ความทะเยอทะยาน ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ
เพราะวิญญาณ
นั้นแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไช้ไหม?

ต. ไช้ พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ดีสละ ก็ข้อนี้ยอมเป็นอย่างนี้
สำหรับบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด
ในวิญญาณ.

[๑๙๖] พ. ดูกรดีสละ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์

โหมหนัสและอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ปราศจากความกำหนัด
ความพอใจ ความรักใคร่
ความกระหาย ความเร่าร้อน ความทะเยอทะยานในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ

เพราะความที่วิญญาณแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ไช้ไหม?

ต. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ดีสละ ก็ข้อนี้ยอมเป็นอย่างนี้
สำหรับบุคคลผู้ปราศจากความกำหนัดใน
วิญญาณ. ดูกรดีสละ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ต. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ต. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนี้แล ตีสสะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มีอีก.

[๑๙๗] พ. ดูกรตีสสะ เปรียบเหมือน มีบุรุษ ๒ คน
คนหนึ่งไม่ฉลาดในหนทาง

คนหนึ่งฉลาดในหนทาง บุรุษคนที่ไม่ฉลาดในหนทางนั้น
จึงถามทางบุรุษผู้ฉลาดในหนทาง บุรุษ

ผู้ฉลาดในหนทางนั้น พึงบอกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ
ท่านจงไปตามทางนี้แหละสักครู่หนึ่ง

แล้ว จักพบทาง ๒ แพร่ง ในทาง ๒ แพร่งนั้น ท่านจงละทางซ้ายเสีย
ถือเอาทางขวาไปตาม

ทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบราวป่าอันทึบ

ท่านจงไปตามนั้นสักพักหนึ่งแล้ว จักพบที่กลุ่มใหญ่

มีเปือกตม จงไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบหนองบึง
จงไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว

จักพบภูมิภาคอันราบรื่น. ดูกรตีสสะ เรากระทำอุปมานี้แล
เพื่อให้เข้าใจเนื้อความ ในข้อนี้มี

อธิบายอย่างนี้. คำว่าบุรุษผู้ไม่ฉลาดในหนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งปุถุชน.
คำว่าบุรุษผู้ฉลาดใน

หนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. คำว่าทาง ๒
แพร่งนี้แล เป็นชื่อแห่ง

วิจิกิจฉา. คำว่าทางซ้ายนี้แล เป็นชื่อแห่งมรรคผิดอันประกอบด้วยองค์ ๘
คือ มิจฉาทิฎฐิ ฯลฯ

มิจฉาสมาริ. คำว่าทางขวานี้แล เป็นชื่อแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ

สัมมาสมาริ. คำว่าราวป่าอันทึบนี้แล เป็นชื่อแห่งอวิชชา.

คำว่าที่กลุ่มใหญ่มีเปือกตมนี้แล

เป็นชื่อแห่งกามทั้งหลาย. คำว่าหนองบึงนี้แล

เป็นชื่อแห่งความโกรธและความคับแค้น. คำว่า

ภูมิภาควรรณานันต์ เป็นชื่อแห่งนิพพาน. เธอจงยินดีเกิด ตีสสะ
เธอจงยินดีเกิด ตีสสะ

ตามโอวาทของเราตามความอนุเคราะห์ของเรา ตามคำพร่ำสอนของเรา
พระผู้มีพระภาคได้ตรัส

พระพุทธรูปนั้นแล้ว ท่านพระตีสสะปลื้มใจ ชื่นชม
พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ยมกสูตร

ว่าด้วยพระชีนาสพตายแล้วสุญหรือไม่

[๑๙๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร อยู่ที่พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปณทิกเศรษฐี ไกล่พระนครสาวตถิ. ก็โดยสมัยนั้นแล

ยมกภิกษุเกิดทิฏฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า

เราย่อมรู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า
พระชีนาสพเมื่อตายไปแล้ว

ย่อมขาดสุญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ภิกษุหลายรูป ได้ฟังแล้วว่า
ได้ยินว่า ยมกภิกษุเกิด

ทิฏฐิอันชั่วช้าเป็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม

ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีนาสพ

เมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสุญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ครั้นนั้น
ภิกษุเหล่านั้น จึงพากัน

เข้าไปหาท่านยมกภิกษุถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกภิกษุ
ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัย

ชวนให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว
จึงถามท่านยมกภิกษุว่า

ดูกรท่านยมกะ ทราบว่า ท่านเกิดทิฏฐิอันชั่วช้า เห็นปานนี้ว่า
เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มี-

*พระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีนาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสุญ
ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก

จริงหรือ? ท่านยมกะกล่าวว่า อย่างนั้น อาวุโส.

ภ. ดูกรอาวุโสยมกะ ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น
อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะ
การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย
เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ว่า พระชินาสพเมื่อ
ตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก.

ท่านยมกะ เมื่อถูกภิกษุเหล่านั้นกล่าวแม้อย่างนี้
ยังขึ้นกล่าวถือทิฏฐิอันชั่วช้านั้น อย่าง
หนักแน่นอย่างนั้นว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม
ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อ
ตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก.

ภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่อาจเพื่อจะยังท่านยมกะ
ให้ถอนทิฏฐิอันชั่วช้านั้นได้ จึงลุกจาก
อาสนะ เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว
จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่
ท่านสารีบุตร ยมกภิกษุเกิดทิฏฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม
ตามที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ
ย่อมไม่เกิดอีก ขอ
โอกาสนิมนต์ท่านพระสารีบุตรไปหายมกภิกษุถึงที่อยู่ เพื่ออนุเคราะห์เกิด.
ท่านพระสารีบุตรรับ
นิมนต์โดยดุชนิภาพ.

[๑๙๙] ครั้งนั้น เวลาเย็น
ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้วเข้าไปหาท่านยมกะ
ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกะ
ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านยมกะว่า ดูกรอาวุโสยมกะ
ทราบว่ ท่านเกิด
ทิฏฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม
ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพ

เมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ดังนี้ จริงหรือ?
ท่านยมกะตอบว่า

อย่างนั้นแล ท่านสารีบุตร.

สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย. ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย. ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา. เพราะเหตุนี้แล ยมกะ พระอริยสาวกผู้ใดสดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก.

[๒๐๐] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ท่านเห็นรูปว่าเป็น

สัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นเวทนาว่าสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นสัญญาว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นสังขารว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นวิญญาณว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๑] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคล

มีในรูปหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

ย. ไม่ใช้อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในเวทนาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสัญญาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสังขารหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในวิญญาณหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากวิญญาณหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๒] สา. ดูกรยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นรูป
เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นสัตว์บุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๓] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ท่านเห็นว่า สัตว์

บุคคลนี้นั้นไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาณ
หรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ดูกรท่านยมกะ ก็โดยที่จริง โดยที่แท้
ท่านจะค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น ๕ เหล่านี้

ในปัจจุบันไม่ได้เลย ควรแลหรือที่ท่านจะยืนยันว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม
ตามที่พระผู้มีพระภาค

ทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ
ย่อมไม่เกิดอีก.

ย. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร เมื่อก่อนผมไม่รู้อย่างนี้
จึงได้เกิดทิฏฐิอันชั่วช้าอย่างนั้น แต่

เดี๋ยวนี้ ผมละทิดูรู้อันชั่วช้านั้นได้แล้ว
และผมก็ได้บรรลุลุทธิแล้วเพราะฟังธรรมเทศนานี้ ของ
ท่านพระสารีบุตร.

[๒๐๔] สา. ดูกรท่านยมกะ ถ้าชนทั้งหลาย ฟังถามท่านอย่างนี้ว่า
ท่านยมกะ ภิกษุ
ผู้ที่เป้นพระอรหันตชินาสพ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเป็นอะไร
ท่านถูกถามอย่างนั้น จะฟังกล่าวแก้
ว่าอย่างไร?

ย. ข้าแต่ท่านสารีบุตร ถ้าเขาถามอย่างนั้น
ผมฟังกล่าวแก้อย่างนี้ว่ารูปแลไม่เที่ยง สิ่ง
ใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไปแล้ว
ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไป
แล้ว ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ ข้าแต่ท่านสารีบุตร ผมถูกเขาถามอย่างนั้น
ฟังกล่าวแก้อย่างนี้.

[๒๐๕] สา. ดีละฯ ยมกะ ถ้าอย่างนั้น เราจักอุปมาให้ท่านฟัง
เพื่อหยั่งรู้ความข้อ
นั้นให้ยิ่งๆ ขึ้น. ดูกรท่านยมกะ เปรียบเหมือนคฤหบดี
หรือบุตรของคฤหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโภคะมาก และเขารักษาตัวกวดขัน
เกิดมีบุรุษคนหนึ่งประสงค์ความพินาศ ประสงค์ความ
ไม่เป็นประโยชน์ ประสงค์ความไม่ปลอดภัย อยากจะปลงชีวิตเขาเสีย
เขาฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า
คฤหบดีและบุตรคฤหบดีนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
และเขามีการรักษาอย่าง
กวดขัน การที่จะออกอาจปลงชีวิตนี้ ไม่ใช่เป็นการทำได้ง่ายเลย
อย่ากระนั้นเลย เราพึงใช้อุบาย
ปลงชีวิต. บุรุษนั้น ฟังเข้าไปหาคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นแล้ว
ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ผมขอเป็น

คนรับใช้ท่าน. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงรับบรุษนั้นไว้ใช้
เขาพึงรับใช้เรียบร้อยดีทุกประการ
คือ มีปรกติดีก่อน นอนภายหลัง คอยฟังคำสั่ง ประพฤติให้เป็นทีพอใจ
กล่าวแต่ว่าจาเป็นที่รัก
เราไม่.

ย. อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๖] สา. ดูกรท่านยมกะ ข้ออุปมานี้ฉันใด ปุถุชนผู้มีได้สดับ
ไม่ได้เห็นพระอริยะ

ทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม
ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่

ฉลาดในสัปปุริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัปปุริสธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ย่อมเห็นรูป โดย

ความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูปในตน หรือย่อมเห็นตนในรูป
ย่อมเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมเห็นสังขาร โดยความเป็นตน

ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญูญาณ โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีวิญญูญาณ
ย่อมเห็นวิญญูญาณในตน หรือ

ย่อมเห็นตนในวิญญูญาณ. เขาย่อมไม่รู้ชัด ตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญูญาณ

อันไม่เที่ยงว่า ไม่เที่ยง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูญาณ

อันเป็นทุกข์ว่า เป็นทุกข์ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญูญาณ

อันเป็นอนัตตาว่า เป็นอนัตตา ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร

วิญญูญาณ อันปัจฉัยปรุงแต่งว่า อันปัจฉัยแต่ง
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญูญาณ อันเป็นผู้ฆ่า เป็นผู้ฆ่า. เขาย่อมเข้าไปถือมั่น ยึดมั่น
ซึ่งรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณว่า เป็นตัวตนของเรา. อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้
อันปุถุชนนั้นเข้าไปถือมั่น ยึด
มันแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน.

[๒๐๗] ดูกุรทธานยมกะ ส่วนพระอริยสาวกผู้สดับแล้ว
ได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ฉลาด
ในอริยธรรม ได้รับแนะนำในอริยธรรมดีแล้ว ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย
ฉลาดในสัปปริสธรรม
ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรมดีแล้ว ย่อมไม่เห็นรูป โดยความเป็นตน
ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ย่อม
ไม่เห็นรูปในตน หรือย่อมไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่
เห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็นสังขาร โดยความเป็นตน
ฯลฯ ย่อมไม่เห็นวิญญาณ
โดยความเป็นตน ย่อมไม่เห็นตนมีวิญญาณ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน
หรือย่อมไม่เห็นตนใน
วิญญาณ. เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อันไม่เที่ยงว่า
ไม่เที่ยง. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อันเป็นทุกข์ว่า
เป็นทุกข์. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อันเป็นอนัตตา
ว่า เป็นอนัตตา. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อันปัจฉัย
ปรุ้งแต่ง ว่าปัจฉัยปรุ้งแต่ง. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ
อันเป็นผู้ฆ่า ว่าเป็นผู้ฆ่า. เขาย่อมไม่เข้าไปถือมั่น ยึดมั่น ซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร
วิญญาณว่า เป็นตัวตนของเรา. อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้ อันอริยสาวกนั้น
ไม่เข้าไปถือมั่น ยึด
มันแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน.

ย. ข้าแต่ท่านสารีบุตร ข้อที่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย
ของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้เช่น
นั้น เป็นผู้อนุเคราะห์ โครประโยชน์ เป็นผู้ว่ากล่าวพร้าสอน
ยอมเป็นอย่างนั้นแท้ ก็แล
จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่น
เพราะได้ฟังธรรมเทศนาของท่านสารีบุตร.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนุราธสูตร

ว่าด้วยสัตว์บุคคลไม่มีในชั้น ๕

[๒๐๘] สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา
ปามหาวัน ใกล้พระนคร

เวสาลี. ก็สมัยนั้น ท่านพระอนุราธอยู่ที่กระท่อมในป่า
ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. ครั้นนั้น

อัญญเดียรถีย์ปริพาชก พวกเข้เข้าไปหาท่านพระอนุราธจนถึงที่อยู่
ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระ-

*อนุราธ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

จึงได้กล่าวกะท่านอนุราธว่า ดูกรท่านอนุราธ พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ
เป็นยอดบุรุษ ทรงถึง

ความบรรลุนั่นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ ในฐานะ ๔ นี้
คือสัตว์เบื้องต้น

ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี
ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมไม่เกิดอีก

อีกก็หาไม่ได้ ๑. เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนั้นแล้ว
ท่านพระอนุราธได้กล่าวกะอัญญเดียรถีย์

ปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ
ทรงเป็นยอดบุรุษ ทรงถึง

ความบรรลุนั่นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ นอกจากฐานะ ๔
เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้องต้น

หน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี
ย่อมไม่เกิดก็มี ๑ ย่อมเกิดอีก

ก็หาได้ ย่อมไม่เกิดก็หาได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้ ๑.

เมื่อท่านพระอนูราธกล่าวอย่างนั้นแล้ว

อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะท่านพระอนูราธว่า
ภิกษุนี้จักเป็นภิกษุใหม่ บวชแล้ว

ไม่นาน ก็หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด. ครั้งนั้น

พวกอัญญเดียรถียปริพาชกกล่าว

รุกรานท่านพระอนูราธด้วยวาหะว่าเป็นภิกษุใหม่ และเป็นผู้โง่เขลาแล้ว

พากันลุกจากอาสนะ

หลีกไป.

[๒๐๙] เมื่ออัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน
ท่านพระอนูราธได้มี

ความคิดว่า ถ้าอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น พึงถามเราต่อไป

เมื่อเราพยากรณ์อย่างไร จึงจะ

ชื่อว่าไม่เป็นผู้กล่าวตามที่อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว

และชื่อว่าเป็นผู้กล่าว ตามที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่เพียงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง

และพึงพยากรณ์ธรรม

สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาหะที่ถูกใดๆ

จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

ลำดับนั้น ท่านพระอนูราธ จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ

ฯลฯ แล้วกราบทูลพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส

ข้าพระองค์อยู่ที่กระท่อมในป่า ไม่ไกล

พระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเป็นอันมาก

พากันเข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่

อยู่ ฯลฯ กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ดูกรท่านพระอนูราธ

พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรงเป็น

ยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลุชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติในฐานะ ๔ เหล่านี้
คือ สัตว์เบื่องหน้า

แต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี
ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดก็หา

มิได้ ย่อมไม่เกิดก็หาไม่ได้ ๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อพวกอัญญเดียรถียปริพาชกกล่าวอย่างนี้

แล้ว ข้าพระองค์จึงได้กล่าวกะพวกเขาว่า ดูกรท่านทั้งหลาย
พระตถาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรง

เป็นยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลุชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ
ย่อมทรงบัญญัติ นอกจากฐานะ ๔

เหล่านี้ คือ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑
ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อม

ไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ

ข้าพระองค์กล่าวอย่างนั้นแล้ว อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น
ได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ภิกษุนี้

จักเป็นภิกษุใหม่ บวชไม่นาน ก็หรือว่าเป็นเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น รุกรานข้าพระองค์ด้วยวาหะว่า เป็นผู้ใหม่
เป็นผู้เขลาแล้ว ลุกจาก

อาสนะหลีกไป. เมื่ออัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน
ข้าพระองค์เกิดความ

คิดว่า ถ้าอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น พึงถามเราต่อไป

เมื่อเราพยากรณ์อย่างไร จึงจะชื่อว่า

ไม่เป็นผู้กล่าว ตามที่อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว

และชื่อว่าเป็นผู้กล่าว ตามที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่พึงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง
และพยากรณ์ธรรมสมควร

แก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาหะที่ถูกใดๆ

จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

[๒๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า

ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๒๑๑] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นรูปว่า

เป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๒] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นว่า

สัตว์บุคคลในรูปหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในวิญญานหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากวิญญานหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๓] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

เธอย่อมเห็นว่า สัตว์

บุคคลมีรูป มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาน อย่างนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๔] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

เธอย่อมเห็นว่า สัตว์

บุคคลนี้ไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาน
อย่างนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอนุราธะ ก็โดยที่จริง โดยที่แท้ เธอค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น ๕
เหล่านี้ใน

ปัจจุบันไม่ได้เลย ควรแลหรือที่เธอจะพยากรณ์ว่า

พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นยอดบุรุษ ถึง

ความบรรลุนั่นเยี่ยม เมื่อจะบัญญัติ ย่อมบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ เหล่านี้
คือ สัตว์เบื้องหน้าแต่

ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี
ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีก

ก็หาได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้ ๑?

อ. ชื่อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. ฤกษ์ๆ อนุสาระ ทั้งเมื่อก่อนและทั้งบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกซ์
และความดับทุกซ์

จบ สูตรที่ ๔.

๕. วัคกสิสูตร

ว่าด้วยการเห็นธรรมชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า

[๒๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน

ใกล้พระนครราชคฤห์. สมัยนั้นแล ท่านพระวัคกลีอาพาธ มีทุกซ์
เป็นไข้หนัก ได้รับทุกซ์-

*เวทนา พักอยู่ที่นิเวศน์ของนายช่างหม้อ. ครั้นนั้น ท่านพระวัคกลี
เรียกภิกษุผู้อุปฐากทั้งหลาย

มาแล้ว กล่าวว่า มาเถิดอาวุโส ท่านทั้งหลาย

จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวาย

บังคมพระยுகลบาทด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราแล้ว ทูลว่า พระเจ้าข้า
วัคกลีภิกษุอาพาธ

เป็นไข้หนัก ได้รับทุกซ์เวทนา

ท่านถวายบังคมพระยูกลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และ

พวкт่านลงทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานวโรกาส
ขอทูลเชิญพระผู้มีพระภาค

ทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาท่านวัคกลีถึงที่อยู่เถิด.

ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านวัคกลี

แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า
พระเจ้าข้า วัคกลี-

*ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกซ์เวทนา

ท่านถวายบังคมพระยูกลบาทของพระองค์ด้วยเศียร

เกล้า และทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานพระวโรกาส
ขอลูกเชิญพระผู้มี-

*พระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาวัคคลิภิกษุถึงที่อยู่เกิด
พระผู้มีพระภาคทรงรับ
นิมนต์ด้วยดุชนิภาพ.

[๒๑๖] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงครองผ้าแล้ว
ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไป

ไปหาท่านพระวัคคลิถึงที่อยู่ ท่านพระวัคคลิ
ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็น
แล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระวัคคลิว่า อย่าเลย วัคคลิ
เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปูลาดไว้มีอยู่
เราจะนั่งที่อาสนะนั้น. พระผู้มีพระ-

*ภาคประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้. ครั้นแล้ว

ได้ตรัสถามท่านพระวัคคลิว่า ดูกรวัคคลิ

เธอพอทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนานั้น
ปรากฏว่าทุเลาลง ไม่กำเริบ

ขึ้นหรือ. ท่านพระวัคคลิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์ทนไม่ไหว ไม่สามารถ

ยังอดทนให้เป็นไปได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์แรงกล้า มีแต่กำเริบขึ้น
ไม่ทุเลาลงเลย ทุกข-

*เวทนาปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดูกรวัคคลิ เธอไม่มีความรำคาญ

ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ที่แท้จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย
มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย
เลย.

พ. ดูกรวัคคลิ ก็ตัวเธอเอง ไม่ติเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เอง จะติเตียนได้โดยศีลก็หาไม่.

พ. ดุกรวักลี ถ้าหากว่า ตัวเธอเองติเตียนตนเอง โดยศีลไม่ได้
เมื่อเป็นเช่นนั้น

เธอจะมีความรำคาญและมีความเดือดร้อนอะไร?

ว. พระเจ้าข้า จำเดิมแต่กาลนานมาแล้ว
ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค แต่ว่าในร่างกายของข้าพระองค์
ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้.

พ. ออย่าเลย วักลี ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้
จะมีประโยชน์อะไร? ดุกรวักลี

ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา
ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นธรรม. วักลี

เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรม ก็ย่อมเห็นเรา
บุคคลเห็นเรากีย่อมเห็นธรรม. วักลี เธอจะ
สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ย่อมทราบชัดว่า ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสสอน ท่านพระวัคกลี
ด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ทรงลุก
จากอาสนะ เสด็จไปยังภูเขาคิชฌกูฏ.

[๒๑๗] ครั้งนั้นแล พระวัคกลี
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน ได้เรียก
ภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า มาเถิด อาวุโส
ท่านจงช่วยอุ้มเราขึ้นเตียงแล้ว หามไป
ยังวิหารกาฬสัลาข้างภูเขาสีคิลิ ก็ภิกษุผู้เชื่อกับเรา โฉนเล่า
จะพึงสำคัญว่าตนพึงทำกาละ ใน
ละแวกบ้านเล่า? ภิกษุอุปัฏฐากเหล่านั้น รับคำท่านวัคกลีแล้ว
อุ้มท่านพระวัคกลีขึ้นเตียง หาม
ไปยังวิหารกาฬสัลา ข้างภูเขาสีคิลิ. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่
ที่ภูเขาคิชฌกูฏตลอด
ราตรีและวันที่ยังเหลืออยู่นั้น. ครั้งนั้น เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒
องค์ มีฉวีวรรณ
งดงาม ทำภูเขาคิชฌกูฏให้สว่างทั่วไปทั้งหมดแล้ว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
ได้ยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า
วัคกลีภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น. เทวดาอีกองค์หนึ่ง
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า
ก็วัคกลีภิกษุนั้นหลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. เทวดาเหล่านั้น
ได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว
ครั้นแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว ก็หายไป ณ
ที่นั่นเอง.

[๒๑๘] ครั้นพอราตรีนั้นผ่านไป
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มา

เกิด ภิกษุทั้งหลาย จงพากันเข้าไปหาวัคคลิภิกษุถึงที่อยู่
ครั้นแล้วจงบอกวัคคลิภิกษุอย่างนี้ว่า
อาวุโส วัคคลิ ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคและคำของเทวดา ๒
องค์ อาวุโส
ณ ราตรีนี เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ผู้มีฉวีวรรณงดงาม
ทำภูเขาคิชฌกูฏให้
สว่างทั่วไปทั้งหมด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า
วัคคลิภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า
ก็วัคคลิภิกษุนั้น หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วัคคลิ
แต่ว่าพระผู้มีพระภาค
ตรัสกะท่านอย่างนี้ว่า อย่างกลัวเลย วัคคลิ อย่างกลัวเลย วัคคลิ
จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่
เธอ จักมีกาลกิริยาอันไม่เลวทรามแก่เธอ. ภิกษุเหล่านั้น
รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
เข้าไปหาท่านพระวัคคลิถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านวัคคลิว่า อาวุโส
วัคคลิ ท่านจงฟัง
พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค และคำของเทวดา ๒ องค์.

[๒๑๙] ครั้นนั้นแล

ท่านพระวัคคลิเรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่า มาเถิด
อาวุโส ท่านจงช่วยกันอุ้มเราลงจากเตียง เพราะว่า
ภิกษุผู้เชนกับเรานั่งบนอาสนะสูงแล้ว จะ
พึงสำคัญว่า ตนควรฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคนั้นอย่างไรเล่า?
ภิกษุเหล่านั้น รับคำของ
ท่านพระวัคคลิแล้ว ก็ช่วยกันอุ้มท่านพระวัคคิลงจากเตียงแล้ว กล่าวว่า
ณ ราตรีนี เมื่อปฐม

ยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ฯลฯ ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง.
ครั้นแล้ว

เทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วัฏกสิณ
คิดเพื่อความหลุดพ้น

เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า
ก็วัฏกสิณนั้น หลุดพ้นแล้ว

จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วัฏกสิ
แต่ว่าพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงท่านอย่างนี้ว่า อย่ากลัว
เลย วัฏกสิ อย่ากลัวเลย วัฏกสิ จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ
จักมีกาลกิริยาไม่เลวทราม

แก่เธอ. พระวัฏกสิกล่าวว่า อาวุโส ถ้าเช่นนั้น
ท่านจงช่วยถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มี
พระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของผมนด้วยว่า พระเจ้าข้า
วัฏกสิณอาพาธ เป็นไข้หนักได้รับ

ทุกขเวทนา
เธอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า
และยังได้สั่งมา

กราบทูล อย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า รูปไม่เที่ยง
ไม่สงสัยว่า สิ่งใด

ไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ความพอใจก็ดี ความกำหนัดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น
มิได้มีแก่ข้าพระองค์. ข้าพระองค์

ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง
ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ความพอใจก็ดี กำหนัดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์
ดังนี้. ภิกษุเหล่านั้น

รับคำทูลพระวักกลิแล้วหลีกไป ครั้นนั้น เมื่อภิกษุเหล่านั้น หลีกไปไม่นาน
ท่านพระวักกลิก็

นำเอาศาตรามา.

[๒๒๐] ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วักกลิภิกษุอาพาธ

เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา

ท่านของถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

และยังได้สั่งมากราบทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า
รูปไม่เที่ยง ไม่

สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี
ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้า

พระองค์. ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

วิญญาณไม่เที่ยง ไม่

สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี
ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่

ข้าพระองค์ ดังนี้.

[๒๒๑] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า
มาไปกันเถิด

ภิกษุทั้งหลาย เราจะพากันไปยังวิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาสีคิลิ

ซึ่งเป็นที่ที่วักกลิกุลบุตรนำเอาศาตรา

มา. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว. ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยัง

วิหารกาฬสิลา ข้างภูเขาสีคิลิ พร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมาก.

ได้ทอดพระเนตรเห็น ท่าน

พระวักกลิณอนคอบิดอยู่บนเตียงแต่ไกลเดียว. ก็สมัยนั้นแล

ปรากฏเป็นกลุ่มควัน กลุ่มหมอก

ลอยไป ทางทิศบูรพา ทิศปัจฉิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ทิศเบื้องบน
ทิศเบื้องต่ำ และอนุทิศ.

ลำดับนั้นเอง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายมองเห็น

กลุ่มควัน กลุ่มหมอก ลอยไปทางทิศบูรพา ฯลฯ และอนุทิศหรือไม่?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า

เห็น พระเจ้าข้า.

พ. ดูภิกษุทั้งหลาย นั้นแหละคือมารใจหยาบช้า

คั่นหาวิญญานของวักกลิกลบุตร

ด้วยคิดว่าวิญญานของวักกลิกลบุตร ตั้งอยู่ ณ ที่แห่งไหนหนอ?

ดูภิกษุทั้งหลาย วักกลิกล-

*บุตรมีวิญญานไม่ได้ตั้งอยู่ ปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อัสนชิสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเวทนา

[๒๒๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวา-

*ปสถาน ไกลพระนครราชคฤห์. ก็สมัยนั้นแล ท่านพระอัสนชิอาพาธ
เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข-

*เวทนา พักอยู่ที่อารามของกัสสปเศรษฐี. ครั้งนั้น

ท่านพระอัสนชิเรียกภิกษุผู้อุปัฏฐากทั้งหลาย

มาแล้วกล่าวว่า มาเถิดอาวุโสทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย

จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

จงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

ตามคำของเราว่า พระเจ้าข้า อัสนชิ-

*ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา

และท่านทั้งหลายจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้

เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหา
อัสสชิภิกษุถึงที่อยู่เกิด. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านอัสสชิแล้ว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.
ครั้นแล้ว ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า อัสสชิภิกษุ อาพาธ เป็นไข้หนัก
ได้รับทุกขเวทนา ท่าน
ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วย เศียรเกล้า
และสั่งมากราบทูลว่า พระเจ้าข้า
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์
เสด็จเข้าไปหาอัสสชิ
ภิกษุถึงที่อยู่เกิด. พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ.
[๒๒๓] ครั้นนั้นแล เป็นเวลาเย็น
พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักพ่อนแล้ว
เสด็จเข้าไปหาท่านพระอัสสชิถึงที่อยู่
ท่านพระอัสสชิได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล
ครั้นเห็นแล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอัสสชิว่า อย่าเลย
อัสสชิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปูลาดไว้มีอยู่
เราจะนั่งที่อาสนะนั้น.
พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้. ครั้นแล้ว
ได้ตรัสถามท่านพระอัสสชิว่า
ดูกรอัสสชิ เธอพอทนได้หรือ พอยังอดภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ
ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า
ทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระอัสสชิกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
ทนไม่ไหว ไม่สามารถจะยังอดภาพให้เป็นไปได้ ฯลฯ
ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า กำเริบขึ้น
ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดุกรอัสสชิ เธอไม่มีความรำคาญ
ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า แท้ที่จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย
มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย
เลย.

พ. ดุกรอัสสชิ ก็ตัวเธอเองไม่ติเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า
ตัวข้าพระองค์เองจะติเตียนข้าพระองค์เองได้โดยศีลก็หาไม่.

พ. ดุกรอัสสชิ ถ้าหากว่า ตัวเธอเองติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้
เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอ
จะมีความรำคาญและความเดือดร้อนอะไร?

อ. พระเจ้าข้า ครึ่งก่อน ข้าพระองค์ระงับกายสังขาร
(ลมหายใจเข้าออก) ได้อย่าง
ลำบาก จึงไม่ได้สมาธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้สมาธิ
จึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราไม่เสื่อมหรือหนอ.

พ. ดุกรอัสสชิ สมณพราหมณ์ที่มีสมาธิเป็นสาระ มีสมาธิเป็นสามัญญะ
เมื่อไม่ได้

สมาธินั้น ย่อมเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายไม่เสื่อมหรือหนอ.

ดุกรอัสสชิ เธอจะสำคัญ

ความช้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ย่อมทราบ

ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ถ้าอริยสาวกนั้น
ได้เสวยสุขเวทนา ก็ทราบชัดว่า

สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า
เสวยทุกขเวทนา ก็ทราบชัดว่า

ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าหากว่า
เสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็ทราบ
ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า
เสวยสุขเวทนา ก็
ปราศจากความยินดียินร้าย เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าหากว่า
เสวยทุกขเวทนา ก็ปราศจาก ความ
ยินดียินร้าย เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าหากว่า เสวยอทุกขมสุขเวทนา
ก็ปราศจาก ความยินดียินร้าย
เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น ย่อมทราบชัดว่า เวทนานั้น ไม่เที่ยง
ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน.
หากว่า เสวยเวทนา ๑- มีกายเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า
เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ถ้าเสวยเวทนามี
ชีวิตเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนา ๒- มีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า
ก่อนแต่จะสิ้นชีวิต
เพราะกายแตก ความเสวยอารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี
จักเป็นของเย็น.

[๒๒๔] ดูกรอัสสชิ อุปมาเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงติดอยู่ได้
เพราะอาศัยน้ำมันและไส้
เชื่อไม่มีก็พึงดับ เพราะหมดน้ำมันและไส้ นั้น จันใด. ดูกรอัสสชิ
ภิกษุเมื่อเสวยเวทนามีกาย
เป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด
เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็ทราบชัด
ว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า ก่อนแต่จะสิ้นชีวิต
เพราะกายแตก ความเสวย
อารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี จักเป็นของเย็น.

จบ สูตรที่ ๖.

@๑. เวทนาทางทวารทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

@๒. เวทนาทางใจ

๗. เขมกสูตร

ว่าด้วยไม่มีตนในชั้น ๕

[๒๒๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นพระเถระหลายรูป อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี.

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระเชมกะอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา พักอยู่ที่พทริการาม. ครั้งนั้น

เป็นเวลาเย็น ภิกษุผู้เป็นพระเถระทั้งหลาย ออกจากที่พักผ่อนแล้ว เรียกท่านพระทาสกะมากล่าว

ว่า มาเถิด ท่านทาสกะ จงเข้าไปหาเชมกะภิกษุถึงที่อยู่ จงบอกกะเชมกะภิกษุอย่างนี้ว่า ดูกรท่าน

เชมกะ พระเถระทั้งหลายได้ถามท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านพออดทนได้หรือ ยังพอเยียวยา

อัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้น ทุกขเวทนานั้น ปรากฏว่า ทุเลา ไม่

กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาท่านพระเชมกะถึงที่

อยู่ ได้กล่าวกะท่านพระเชมกะว่า ดูกรท่านเชมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึงท่านอย่างนี้ว่า

อาวุโส ท่านพออดทนได้หรือ ยังพอเยียวยาอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ ท่านพระเชมกะตอบ

ว่า ผมอดทนไม่ไหว เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาอันกล้าของผมกำเริบขึ้น ไม่

ทุเลาลงเลย ปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาเลย.

[๒๒๖] ครั้งนั้น

ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้ว ได้กล่าวกะภิกษุผู้เป็นเถระว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เชมกะภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ผมทนไม่ไหว

เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ฯลฯ

ถ. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาเชมกะภิกษุถึงที่อยู่ จงกล่าวกะเชมกะภิกษุอย่าง

นี้ว่า ท่านเชมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้นธ เวทณุปาทานชั้นธ
สัญญาุปาทานชั้นธ สังขารุปาทาน
ชั้นธ วิญญาณุปาทานชั้นธ. ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไรๆ
ในอุปาทานชั้นธทั้ง ๕ นี้ว่า เป็นต้น
หรือว่ามีในตนหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว
เข้าไปหาพระเขมกะ
ถึงที่อยูแล้ว กล่าววว่า ดูกรท่านเขมกะ
พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส
อุปาทานชั้นธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้นธ ฯลฯ
วิญญาณุปาทานชั้นธ.
ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานชั้นธ ๕ นี้ว่า เป็นต้น
หรือว่ามีในตนหรือ?

ข. อาวุโส อุปาทานชั้นธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ
รูปุปาทานชั้นธ ฯลฯ
วิญญาณุปาทานชั้นธ ผมไม่พิจารณาเห็นอะไรๆ ในอุปาทานชั้นธทั้ง ๕
นี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามี
ในตน.

[๒๒๗] ครั้งนั้นแล
ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว
ได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ภิกษุเขมกะกล่าวอย่างนี้ว่า อุปาทาน
ชั้นธ ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้นธ ฯลฯ
วิญญาณุปาทานชั้นธ.
ดูกรผู้มีอายุ ผมไม่ได้เห็นสิ่งอะไรๆ ในอุปาทานชั้นธ ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น
หรือว่า มีในตนเลย.

ค. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว
จงกล่าวกะ
ภิกษุเขมกะอย่างนี้ว่า อาวุโส พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า
ดูกรอาวุโส อุปาทาน

ชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้น ๔๗
วิญญูปาทานชั้น ๕.

ได้ทราบ ว่า ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ว่า เป็นตน หรือว่ามี

ในตน ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ.

ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เถระ

ทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า

ดูกรท่านเขมกะ พระเถระ

ทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทาน

ชั้น ๔๗ วิญญูปาทานชั้น ๕. ได้ทราบ ว่า

ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทาน

ชั้น ๕ เหล่านี้ว่า เป็นตน หรือว่ามีในตน ถ้าเช่นนั้น

ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ.

ข. ดูกรอาวุโส อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ
รูปุปาทาน

ชั้น ๔๗ วิญญูปาทานชั้น ๕. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นสิ่งอะไร

ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ว่า

เป็นตน หรือว่ามีในตน และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ

แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทาน

ชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

[๒๒๘] ครั้นนั้นแล ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เถระถึงที่อยู่
ครั้นแล้ว ได้กล่าว

กะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ภิกษุเขมกะกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส

อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้น ๔๗

วิญญูปาทาน

ชั้น ๕. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ว่า เป็นตน

หรือว่ามีในตน และ

ผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณา เห็นว่า นี่เป็นเรา.

ถ. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุخمกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกล่าวกะภิกษุ

خمกะอย่างนี้ว่า ท่านخمกะ พระเถระทั้งหลายถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกรท่านخمกะ ที่ท่านกล่าว

ว่า เรามี นี่คืออะไร? ท่านกล่าวรูปว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ท่านกล่าว

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิญญาณ. ดูกรท่าน

خمกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามีนั่น คืออย่างไร? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เถระทั้งหลายแล้ว

เข้าไปหาท่านพระخمกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระخمกะ ว่าท่านخمกะ พระเถระ

ทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า ดูกรท่านخمกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั่น คืออย่างไร? ท่าน

กล่าวรูปว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ท่านกล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า

เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิญญาณ. ดูกรท่านخمกะ คำที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั่น คืออย่างไร?

ข. พอที่เถิด ท่านทาสกะ การเดินไปเดินมาบ่อยๆ อย่างนี้ จะมีประโยชน์อะไร

อาวุโส จงไปหยิบเอาไม้เท้ามาเถิด ผมจักไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายเอง.

[๒๒๙] ครั้นนั้น

ท่านพระخمกะยืนไม้เท้าเข้าไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ได้ สันทนาปราศรัยกับภิกษุผู้เถระทั้งหลาย

ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย

ได้กล่าวกะท่านพระخمกะว่า ดูกรท่าน

เขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั่นคืออย่างไร ฯลฯ

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่า
เรามีนอกจากรูป ไม่

กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่า
เรามีนอกจากวิญญาณ แต่ผม

เข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา
เปรียบเหมือนกลืน

ดอกอบลุกีติ กลืนดอกปทุมกีติ กลืนดอกบุณฑริก (บัวขาว) กิติ ผู้ใดหนอ
จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า

กลืนใบ กลืนสีหรือว่ากลืนเกสร ผู้นั้นเมื่อกล่าวอย่างนี้
จะพึงกล่าวขบละหรือ?

ถ. ไม่เป็นอย่างนั้น อาวุโส.

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ก็โดยที่ถูก เมื่อจะกล่าวแก้
ควรกล่าวแก้อย่างไร?

ถ. ดูกรอาวุโส โดยที่ถูก เมื่อจะกล่าวแก้ ควรกล่าวแก้ว่า กลืนดอก.

ข. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกันแล ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี
ทั้งไม่กล่าวว่า

เรามีนอกจากรูป ไม่กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี
ทั้งไม่กล่าวว่า เรามีนอก

จากวิญญาณ แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕
และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

สังโยชน์ส่วนเบื้องต่ำ ๕ พระอริยสาวกละได้แล้วก็จริง
แต่ท่านก็ยังถอนมานะ ฉันทะ อนุสัย

อย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามีไม่ได้. สมัยต่อมา
ท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและ

ความเสื่อมไป ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้
ความดับแห่งรูปดังนี้

เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้ วิญญาณดังนี้
ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับ

แห่งวิญญานดังนี้. เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่า

นี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ จันตะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕
ว่า เรามี ไม่ได้ แต่

มานะ จันตะ และอนุสัยนั้น ก็ถึงการเพิกถอนได้. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
เปรียบเหมือนผ้า

เปื้อนเปรอะด้วยมลทิน เจ้าของทั้งหลายมอบผ้านั้นให้แก่ช่างซักฟอก
ช่างซักฟอกขยี้ผ้านั้นในน้ำ

ด่างซีเถ่า ในน้ำด่างเกลือ หรือในโคลมัยแล้ว เอาซักในน้ำใสสะอาด
ผ้านั้นเป็นของสะอาดขาว

ผ่องก็จริง แต่ผ้านั้นยังไม่หมดกลิ่นน้ำด่างซีเถ่า กลิ่นน้ำด่างเกลือ
หรือกลิ่นโคลมัยที่ละเอียด ช่าง

ซักฟอกมอบผ้านั้นให้แก่เจ้าของทั้งหลาย เจ้าของทั้งหลายเก็บผ้านั้น
ใส่ไว้ในหีบอบกลิ่น แม้ผ้า

นั้นยังไม่หมดกลิ่นน้ำด่างซีเถ่า กลิ่นน้ำด่างเกลือ หรือกลิ่นโคลมัยที่ละเอียด
แม้กลิ่นนั้นก็หายไป

จันโต. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สังโยชน์เบื้องต้น ๕
พระอริยสาวกละได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยัง

ถอนมานะ จันตะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามี ไม่ได้
สมัยต่อมา ท่าน

พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า
รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่ง

รูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้
วิญญานดังนี้ ความเกิด

ขึ้นแห่งวิญญานดังนี้ ความดับแห่งวิญญานดังนี้.
เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความ

เสื่อมไปในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ จันตะ
อนุสัยอย่างละเอียดใน

อุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ แต่มานะ จันตะ และอนุสัยนั้น
ก็ถึงการเพิกถอนได้

ฉันนั้น.

[๒๓๐] เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ได้กล่าวกะท่านพระ

เชมกะว่า ผมทั้งหลายไม่ได้ถามมุ่งหมายเบียดเบียนท่านเชมกะเลย แต่ว่า ท่านเชมกะสามารถพอ

จะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค

นั้นโดยพิสดาร ตามที่ท่านเชมกะบอกแล้ว แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แต่งตั้งแล้ว เปิดเผยแล้ว

จำแนกแล้ว ทำให้ตื่นแล้ว โดยพิสดาร.

ท่านพระเชมกะได้กล่าวคำนี้แล้ว.

ภิกษุผู้เถระทั้งหลายชื่นชมยินดีภาสิตของท่านพระ

เชมกะ. ก็เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวคำไวยากรณ์ภาสิตอยู่ จิตของภิกษุผู้เถระประมาณ ๖๐ รูป และ

ของท่านพระเชมกะ พ้นแล้วจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ฉันนสูตร

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าเป็นสัมมาทิฐิ

[๒๓๑] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระหลายรูป อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนคร

พาราณสี. ครั้งนั้น ท่านพระฉันนะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไปสู่วิหาร ได้กล่าว

กะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระ

ทั้งหลาย จงพรา้สอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมีกาแก่ผมด้วย ตามที่ผม

จะพึงเห็นธรรมได้.

[๒๓๒] เมื่อพระฉันนะกล่าวอย่างนี้แล้ว

ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะท่านพระฉันนะ

ว่า ดูกรท่านฉันนะ รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง
สังขารไม่เที่ยง วิญญาณ
ไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา
สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณ
เป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา. ลำดับนั้น
ท่านพระฉันนะเกิดความ
คิดว่า แม้เราก็มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า รูปไม่เที่ยง ฯลฯ
วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ
วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา
เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเรา
ไม่แล่นไป ไม่เสื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่หลุดพ้น
ในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ในการสละ
คิณอุปธิทั้งปวง ในความสันตันทา ในวิราคะ ในนิโรธ ในนิพพาน
ความสะดุ้งกลัวและอุปาทาน
ย่อมเกิดขึ้น ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า เมื่อเป็นเช่นนี้
อะไรเล่าเป็นตนของเรา. แต่ความคิดเห็น
อย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม (สัจจธรรม ๔) ใครหนอจะแสดงธรรมแก่เรา
โดยที่เราจะพึงเห็นธรรม
ได้.

[๒๓๓] ลำดับนั้นเอง ท่านพระฉันนะได้มีความคิดว่า
ท่านพระอานนทนี้อยู่ ณ โขสิตาราม
ใกล้เมืองโกสัมพี
ท่านพระอานนทผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและทรงยกย่องแล้ว
ย่อมสามารถ
แสดงธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู
และสามารถจะแสดงธรรมแก่เรา โดยที่เรา
จะพึงเห็นธรรมได้ อนึ่ง เราก็มีความคุ้นเคยในท่านพระอานนทอยู่มาก
อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้า
ไปหาท่านพระอานนทเถิด. ลำดับนั้น ท่านพระฉันนะก็เก็บเสนาสนะแล้ว
ถือบาตรและจีวรเข้า

ไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี
ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท ครั้น
ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.
ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่าน
พระอานนทว่า ท่านอานนท สมัยหนึ่ง ผมอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ใกล้พระนครพาราณสี
ครั้งนั้น ผมออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไปสู่วิหาร
ทางวิหารแล้ว ได้กล่าวกะ
ภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย
ขอท่านพระเถระทั้งหลาย
จงพรา้สอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมีกาแก่ผมด้วย
ตามที่ผมจะพึงเห็น
ธรรมได้. เมื่อผมกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะผมว่า
ท่านฉันทะ รูปไม่เที่ยง
ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา
สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา ดังนี้ ผมนั้นได้มีความคิดว่า
แม้เราก็มีความคิดเห็นอย่างนั้นว่า รูปไม่เที่ยง
ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา
สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเราไม่แล่นไป ไม่เสื่อมใส
ไม่ตั้งอยู่ ไม่หลุดพ้น
ในธรรมเป็นที่ระบับสังขารทั้งปวง ในการสละคืนอุปธิทั้งปวง
ในความสันตัตถหา ในวิราคะ ในนิโรธ
ในนิพพาน ความสะดุ้งกลัวและอุปาทานย่อมเกิดขึ้น
ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น
อะไรเล่าเป็นตนของเรา. แต่ความคิดเห็นอย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม
ใครหนอ จะแสดงธรรมแก่เรา
โดยที่เราจะพึงเห็นธรรมได้. อาวุโส ผมนั้นได้มีความคิดว่า
ท่านพระอานนทนี้ อยู่ ณ โขสิตาราม

ใกล้เมืองโกสัมพี ท่านพระอานนทฺ์ผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและยกย่อง
ย่อมสามารถแสดง

ธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู
และสามารถจะแสดงธรรมแก่เราโดยที่เราจะพึงเห็น

ธรรมได้ อนึ่ง เราก็คมีความคุ้นเคยในท่านพระอานนทฺ์อยู่มาก
อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปหา

ท่านพระอานนทฺ์เถิด ขอท่านพระอานนทฺ์ จงกล่าวสอนผมด้วย
ขอท่านพระอานนทฺ์ จงพรั้สอน

ผมด้วย ขอท่านพระอานนทฺ์ จงแสดงธรรมีกถาแก่ผมด้วย
ตามที่ผมจะพึงเห็นธรรมได้.

[๒๓๔] ท่านพระอานนทฺ์กล่าวว่า แม้ด้วยเหตุเท่านี้
ผมก็ดีใจด้วยท่านพระฉัณณะ ทั้ง

ได้รำพึงกันมาแต่แรก ท่านพระฉัณณะได้กระทำข้อนั้นให้แจ่มแจ้งแล้ว
ทำลายความตื้อตึงได้แล้ว

ท่านพระฉัณณะ ท่านจงเสียดสีตลงฟัง

ท่านเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง. ลำดับนั้น

ความปิติและความปราโมทย์อย่างโอฬาร ก็บังเกิดมีแก่ท่านพระฉัณณะ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า

เราเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง.

อา. ท่านพระฉัณณะ ผมได้สดับคำนี้มาเฉพาะพระพักตร์
รับมาแล้วเฉพาะพระพักตร์

พระผู้มีพระภาค ผู้ตรัสสั่งสอนภิกษุทั้งหลายโคตรอยู่ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกนี้
โดยมากอาศัยส่วน

๒ อย่าง คือ ความมี ๑ ความไม่มี ๑. ก็เมื่อบุคคลเห็นเหตุเกิดแห่งโลก
ด้วยปัญญาอันชอบตาม

เป็นจริงอยู่ ความไม่มีในโลกย่อมไม่มี. เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลก
ด้วยปัญญาอันชอบตาม

ความเป็นจริงอยู่ ความมีในโลกย่อมไม่มี

โลกนี้โดยมากยังพัวพันด้วยอุบายเป็นเหตุถือมั่นและ

ความยึดมั่น แต่อริยสาวกยอมไม่เข้าถึง ไม่ถือมั่น ไม่ตั้งไว้
ซึ่งอุบายเป็นเหตุถือมั่น มีความ
ยึดมั่นด้วยความตั้งใจไว้เป็นอนุสัยว่า อัตตาของเรา
ยอมไม่เคลือบแคลงสงสัยว่า ทุกข์นั้นแหละ
เมื่อบังเกิดขึ้น ย่อมบังเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับ
อริยสาวกนั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่
ต้องเชื่อผู้อื่นเลย. ดูกรกัจจანะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล จึงชื่อว่าสัมมาทิฐิ.
ดูกรกัจจานะ

ส่วนสุดที่ ๑ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ส่วนสุดที่ ๒ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี.
ตถาคตแสดงธรรมโดย
สายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้นว่า
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขาร
เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้. เพราะ
อวิชชานั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

จ. ดูกรท่านอานนทฺ์ ท่านเหล่าใด มีการกล่าวสอนอย่างนี้
ท่านเหล่านั้น เป็นผู้อนุเคราะห์
มุ่งประโยชน์ กล่าวสอนและพร่ำสอนเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย
ก็แลผมเองได้ฟังธรรมเทศนา
ของท่านอานนทฺ์แล้ว เข้าใจธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ราหุลสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ไม่ให้มีอหังการมมังการและมานานุสัย
[๒๓๕] พระนครสาวตฺถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล
ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอยู่อย่างไรหนอ อหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกาย

ที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิमितภายนอกจึงจะไม่มี?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราहुล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้

บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขาร

เหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายใน

หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็น

วิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรราहुล เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล อหังการ มมังการ

และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิमितภายนอก จึงจะไม่มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ราहुลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ทำให้ปราศจากอหังการมมังการและมานานุสัย

[๒๓๖] พระนครสาวัตถิ ๔๗

ท่านพระราहुลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว

ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า

เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไรหนอ จึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย

ในกายที่มีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิต ภายนอก เป็นของกำวล่วงด้วยดี
ในส่วนแห่งมานะ

สงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต

และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต
อยู่ในที่ไกลหรือ

ในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า

นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเราแล้ว

ย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใด

อย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก
หยาบหรือละเอียด

เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้

บุคคลพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญา

อันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ของเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

แล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรราหุล เมื่อบุคคลรู้อยู่

เห็นอยู่อย่างนี้แล ใจจึงจะ

ปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้

และในสรรพนิมิตภายนอก

เป็นของกำวล่วงด้วยดีในส่วนแห่งมานะ สงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ เถรวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนันทสูตร ๖. อัสนชิสูตร

๒. ติสสสูตร ๗. เขมกสูตร

๓. ยมกสูตร ๘. ฉินฺนสูตร

๔. อนุราธสูตร ๙. ราหุลสูตรที่ ๑

๕. วักกสิสูตร ๑๐. ราหุลสูตรที่ ๒.

ปุปพวรรคที่ ๕

๑. นทีสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ถึงความพินาศ

[๒๓๗] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย

มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลไปจากภูเขา พัดเอาหญ้า
ใบไม้ และไม้เป็นต้นไป

ในภายใต้ ไหลไปสู่ที่ไกล มีกระแสนเชี่ยว ถ้าแม่ต้นเลาทั้งหลาย
พึงเกิดที่ฝั่งทั้งสองข้างแห่ง

แม่น้ำนั้น ต้นเลาเหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้าคาทั้งหลาย
พึงเกิด หญ้าคา

เหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้ามุงกระต่ายทั้งหลาย พึงเกิด
หญ้ามุงกระต่ายเหล่านั้น

พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้าคมบางทั้งหลาย พึงเกิด
หญ้าคมบางเหล่านั้น พึงโน้ม

ไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่ต้นไม้ทั้งหลาย พึงเกิด ต้นไม้เหล่านั้น

พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น บุรุษถูก

กระแสน้ำพัดไปอยู่ ถ้าแม่พื้งจับต้นเลาทั้งหลาย ต้นเลาเหล่านั้นพื้งหลุดไป
บุรุษนั้นพื้งถึงความ

พินาศ มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ ถ้าแม่พื้งจับหญ้าคา หญ้ามุงกระต่าย
หญ้าคมบาง ต้นไม้ หญ้าคา

เป็นต้นเหล่านั้น พื้งหลุดไป บุรุษนั้นพื้งถึงความพินาศ

มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ แม่ฉันใด.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฉินฺนนั้นเหมือนกันแล

ไม่เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดใน

อริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่เห็นสัตบุรุษ
ไม่ฉลาดในสัปปริสธรรม ไม่ได้รับ

แนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป
เห็นรูปในตน หรือ

เห็นตนในรูป รูปนั้นของปุถุชนนั้นย่อหยับไป ปุถุชนนั้น
ย่อมถึงความพินาศ มีข้อนั้นเป็นเหตุ.

ปุถุชนย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยความเป็นตน
เห็นตนมี

วิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ
วิญญาณนั้นของปุถุชนนั้นย่อหยับไป

ปุถุชนนั้นย่อมถึงความพินาศ มีข้อนั้นเป็นเหตุ.

[๒๓๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง? กฤษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล กฤษุทั้งหลาย ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้

ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปุพฺพสูตร

ว่าด้วยพระพุทธรองค์ไม่ขัดแย้งกับโลก

[๒๓๙] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ สมัยนั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย

มาแล้วตรัสว่า ดูกฤษุทั้งหลาย เราย่อมไม่ขัดแย้งกับโลก.

แต่โลกย่อมขัดแย้งกับเรา. ผู้

กล่าวเป็นธรรมย่อมไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก

สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี แม้เรา

ก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ไม่มี. สิ่งใดที่บัณฑิตในโลก สมมติว่า มี

แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า มี ดูกฤษุ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็กล่าวว่าไม่มีนั้น
คืออะไร? คือ รูปที่

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่แปรปรวนเป็นธรรมดา

บัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี แม้เรา

ก็กล่าवरูปร่างว่า ไม่มี. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความไม่

แปรปรวนเป็นธรรมดา โลกสมมติว่า ไม่มี แม้เราก็กล่าววิญญาณนั้นว่า
ไม่มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

นี้แหละที่เป็นบัณฑิตในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็กล่าวว่า ไม่มี.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง

บัณฑิตในโลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็กล่าวว่ามีนั้น คืออะไร.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปที่ไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่า มี
แม้เราก็กล่าวรูปร่างว่า มี.

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่บัณฑิต

ในโลกสมมติว่า มี แม้เราก็กล่าววิญญาณนั้นว่า มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้แหละที่บัณฑิตใน

โลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็กล่าวว่า มี.

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรมมีอยู่ในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้
ทราบชัด

โลกธรรมนั้น ครั้นแล้วย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ตื่น.

ก็โลกธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรม ครั้นแล้ว
ย่อมบอก แสดง

บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นนั้น คืออะไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือ รูป

เป็นโลกธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรมนั้น ฯลฯ
กระทำให้ตื่น. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ไม่เห็น เราจะกระทำอะไรได้กะบุคคลนั้น
ผู้เป็นปุถุชนคนพาล
บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ไม่เห็น. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
เป็นโลกธรรมในโลก
พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรมนั้น ครั้นแล้ว ย่อมบอก แสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น. บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ไม่เห็น
เราจะกระทำอะไรได้กะบุคคลนั้น
ผู้เป็นปุถุชนคนพาล บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ไม่เห็น.

[๒๔๑] ดุกรภิกษุทั้งหลาย อุบลกัฏฐิ ปทุมกัฏฐิ บุณฑริกัฏฐิ เกิดแล้วในน้ำ
เจริญแล้ว
ในน้ำ ขึ้นพ้นจากน้ำตั้งอยู่ แต่น้ำไม่ติด แม้ฉันใด.
พระตถาคตเกิดแล้วในโลก เจริญแล้วใน
โลก ย่อมครอบงำโลกอยู่ แต่โลกฉาบหาไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. เพณปิณฑสูตร

ว่าด้วยอุปมาขันธ ๕

[๒๔๒] สมัยหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาใกล้อยุธยาบุรี. ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย
แม่น้ำคงคานี้ ฟิงน้ำ
กลุ่มฟองน้ำใหญ่มา บุรุษผู้มีจักขุพึงเห็น เฟง
พิจารณากลุ่มฟองน้ำใหญ่นั้น โดยแยบคาย เมื่อ
บุรุษนั้นเห็น เฟง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย กลุ่มฟองน้ำนั้น
พึงปรากฏเป็นของว่างเปล่า

หาสาระมิได้เลย สาระในกลุ่มฟองน้ำ ฟุ้งมิได้อย่างไร แม้ฉันใด.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปอย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น

เพ่ง พิจารณารูปนั้นโดยแยบคาย เมื่อภิกษุนั้นเห็น เพ่ง

พิจารณาอยู่โดยแยบคาย รูปนั้นย่อม

ปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในรูปฟุ้งมิได้อย่างไร

ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเมล็ดหยาบตกอยู่ในสทรสมัย

ฟองน้ำในน้ำ ย่อม

บังเกิดขึ้นและดับไป บุรุษผู้มีจักขุ ฟังเห็น เพ่ง

พิจารณาฟองน้ำนั้นโดยแยบคาย เมื่อบุรุษนั้น

เห็น เพ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย ฟองน้ำนั้น

ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้เลย

สาระในฟองน้ำนั้นฟุ้งมิได้อย่างไร แม้ฉันใด. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต

และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เพ่ง

พิจารณาอยู่โดยแยบคาย

เวทนานั้นย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้

สาระในเวทนาฟุ้งมิได้อย่างไร ฉันนั้น

เหมือนกัน.

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อนยังอยู่ พยับแดด

ย่อมเต้น

ระยิบระยับในเวลาเที่ยง บุรุษผู้มีจักขุฟังเห็น เพ่ง พิจารณา

พยับแดดนั้นโดยแยบคาย เมื่อ

บุรุษนั้นเห็น เพ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย พยับแดดนั้น

ฟุ้งปรากฏเป็นของว่างเปล่า ฯลฯ

สาระในพยับแดดฟุ้งมิได้อย่างไร แม้ฉันใด. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๔๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีความต้องการด้วยไม้แก่น
เสาะหาไม้แก่น เทียว
แสวงหาไม้แก่นอยู่ ถือเอาจอบอันคม พึงเข้าไปสู่ป่า
บุรุษนั้นพึงเห็นต้นกล้วยใหญ่ ตรง ใหม่
ยังไม่เกิดแก่นในป่านั้น พึงตัดโคนต้นกล้วยนั้นแล้วจึงตัดปลาย
แล้วจึงปอกกาบใบออก บุรุษ
นั้นปอกกาบใบออก ไม่พึงได้แม้กระพี้ในต้นกล้วยใหญ่นั้น
จะพึงได้แก่นแต่ที่ไหน บุรุษผู้มีจักขุ
พึงเห็น พง์ พิจารณาอยู่โดยแยบคาย ซึ่งต้นกล้วยใหญ่นั้น
เมื่อบุรุษนั้นเห็น พง์ พิจารณา
อยู่โดยแยบคาย ต้นกล้วยใหญ่นั้น พึงปรากฏเป็นของว่างเปล่า
หาแก่นมิได้ แก่นในต้นกล้วย
พึงมิได้อย่างไร แม้ฉันใด. สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ฯลฯ
อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น พง์
พิจารณาสังขารนั้นโดยแยบคาย เมื่อภิกษุนั้นเห็น
พง์ พิจารณาอยู่โดยแยบคาย สังขารนั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า
หาสาระมิได้ สาระใน
สังขารทั้งหลายพึงมิได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๔๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย นักเรียนกลหรือลูกมือนักเรียนกล
พึงแสดงกลที่หนทางใหญ่
สีแพรง บุรุษผู้จักขุพึงเห็น พง์ พิจารณากลนั้นโดยแยบคาย
เมื่อบุรุษนั้นเห็น พง์ พิจารณา
อยู่โดยแยบคาย กลนั้น พึงปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้
สาระในกลพึงมิได้อย่างไร
แม้ฉันใด. วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ฯลฯ อยู่ในที่
ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น พง์ พิจารณาอยู่โดยแยบคาย
เมื่อภิกษุเห็น พง์

พิจารณาวิญญานนั้นโดยแยกกาย วิญญานนั้น
ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้
สาระในวิญญานพึงมีได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกันแล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งในสัญญา
ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาน
เมื่อเบื่อหน่าย ย่อนคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมี
ญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปว่า

[๒๔๗] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้วว่า
รูปอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ เวทนาอุปมาด้วยฟองน้ำ สัญญาอุปมาด้วย
พยับแดด สังขารอุปมาด้วยต้นกล้วย และวิญญานอุปมาด้วยกล.
ภิกษุย่อมเพ่งพิจารณาเห็นเบญจขันธ์นั้นโดยแยกกายด้วยประการ
ใดๆ เบญจขันธ์นั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่าง เป็นของเปล่า
ด้วยประการนั้นๆ ก็การละธรรม ๓ อย่าง อันพระพุทธเจ้า ผู้มี
ปัญญาตั้งแผ่นดิน ปราบปรามนี้ทรงแสดงแล้ว ท่านทั้งหลาย
จงดูรูปอันบุคคลทิ้งแล้ว. อายุ ใ่อ่อน และวิญญานย่อมละ
กายนี้เมื่อใด เมื่อนั้น กายนี้อันเขาทอดทิ้งแล้วย่อมเป็นเหยื่อ
แห่งสัตว์อื่น หาเจตนามิได้ นอนทับถมแผ่นดิน. นี่เป็น
ความสืบทอดเช่นนี้ นี่เป็นกลสำหรับหลอกลวงคนโง่ เบญจขันธ์
เพียงดั่งว่าเพชฌฆาตผู้หนึ่ง เราบอกแล้ว สาระย่อมไม่มีใน
เบญจขันธ์นี้. ภิกษุผู้มีความเพียรอันปรารภแล้วมีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงพิจารณาขันธ์ทั้งหลายอย่างนี้ ทั้งกลางวัน ทั้งกลางคืน. ภิกษุเมื่อ
ปรารภนาบหวนไม่จุติ (นิพพาน) พึงละสังโยชนทั้งปวง พึงกระทำ
ที่พึงแก้ตน พึงประพฤติ ดูบุคคลผู้มีศีระอันไฟไหม้ ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. โคมยสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๔๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้นนั้นแล

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรๆ ที่

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือ

หนอแล? เวทนาอะไรๆ ฯลฯ สัญญาอะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ

วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง

ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น

มีอยู่หรือหนอแล?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง

ไม่มีความแปรปรวนเป็น

ธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ...

สัญญาอะไรๆ ... สังขาร

อะไรๆ ... วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง

ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยง

อยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๔๙] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงหยิบก้อนโคลมยเล็กๆ แล้ว

ได้ตรัสกะภิกษุ

นั้นว่า ดูกรภิกษุ การได้อัตภาพแม้มีประมาณเท่านี้แล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง

ไม่มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี.

ถ้าแม้การได้อัตภาพมีประมาณเท่านี้ จัก

ได้เป็นสภาพเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซร้

การอยู่ประพฤติ

พรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ.

ก็เพราะเหตุที่การได้อัตภาพมี

ประมาณเท่านี้ เทียง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี
ฉะนั้น การอยู่

ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ.

[๒๕๐] ดุครภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว

เราได้เป็นขัตติยราชได้รับมรธาภิเษก. เรานั้นมี

นคร ๘๔,๐๐๐ นคร มีกุสาวดีราชธานีเป็นประมุข. มีปราสาท ๘๔,๐๐๐
มีธรรมประสาทเป็นประมุข.

มีเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ มีเรือนยอดมหาพยุหะเป็นประมุข. มีบัลลังก์
๘๔,๐๐๐ ทำด้วยงา ทำด้วย

แก่นจันทน์แดง ทำด้วยทอง ทำด้วยรูปยะ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์

มีขนยาวเกิน ๔ ลงคุลี ลาด

ด้วยผ้ากำพลขาว ทำด้วยขนแกะ มีขนทั้งสองข้าง

ลาดด้วยเครื่องลาดทำด้วยขนแกะมีดอกทึบ

มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังขมด มีเพดานแดง มีหมอนข้างสีแดง.

มีช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มี

เครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง

มีพระยาช้างอุโบสถเป็นประมุข.

มีม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว มีเครื่องประดับทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง

มีวลาหกอัศวราชเป็นประมุข.

มีรถ ๘๔,๐๐๐ คัน มีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง

ปกปิดด้วยชายทอง มีเวชยันต-

*ราชรถเป็นประมุข. มีแก้ว ๘๔,๐๐๐ ดวง มีแก้วมณีเป็นประมุข. มีหญิง

๘๔,๐๐๐ มีนางภัททาเทวี

เป็นประมุข มีกษัตริย์ ๘๔,๐๐๐ เป็นเหล่าอนุยนต์

มีปริณายกรัตนเป็นประมุข. มีแม่โคนม

๘๔,๐๐๐ ตัว ผูกด้วยเชือกป่าน แขนงกระดิ่งโลหะ. มีผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ

มีผ้าทำด้วยเปลือกไม้

มีเนื้อละเอียด มีผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด

มีผ้าทำด้วยขนสัตว์มีเนื้อละเอียด. มีผ้าทำด้วยฝ้ายมี

เนื้อละเอียด. มีสำหรับ ๘๔,๐๐๐
ซึ่งใส่อาหารที่ชนทั้งหลายเชิญไปโดยเฉพาะในเวลาเย็นใน เวลาเช้า.

[๒๕๑] ตุกรภิกษุ ก็บรรดามหานคร ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล
นครที่เราครองในสมัยนั้น
นครเดียวเท่านั้น คือ กุสาวดีราชธานี. บรรดาปราสาท ๘๔,๐๐๐
เหล่านั้นแล ปราสาทที่เรา

ครองในสมัยนั้น ปราสาทเดียวเท่านั้น คือ ธรรมปราสาท.
บรรดาเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้น

แล เรือนยอดที่เราครองในสมัยนั้น หลังเดียวเท่านั้น คือ
เรือนยอดมหาพยุหะ. บรรดาบัลลังก์
๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล บัลลังก์ที่เราใช้ในสมัยนั้น บัลลังก์เดียวเท่านั้น คือ
บัลลังก์ที่ทำด้วยงา

ทำด้วยแก่นจันทน์แดง ทำด้วยทอง หรือทำด้วยรูปิยะ. บรรดาช้าง ๘๔,๐๐๐
เชือกเหล่านั้นแล

ช้างที่เราทรงในสมัยนั้นเชือกเดียวเท่านั้น คือ พระยาช้างชื่ออุโบสถ.
บรรดาม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว

เหล่านั้นแล ม้าที่เราทรงสมัยนั้น ๑ ม้าเท่านั้น คือ วลหกอัศวราช.
บรรดารถ ๘๔,๐๐๐

เหล่านั้นแล รถที่เราทรงในสมัยนั้นคันเดียวเท่านั้น คือ รถเวชยันต์.
บรรดาหญิง ๘๔,๐๐๐

เหล่านั้นแล หญิงที่เรายกย่องในสมัยนั้นคนเดียวเท่านั้น คือ
นางกษัตริย์หรือหญิงที่มีกำเนิด

จากกษัตริย์และพราหมณ์. บรรดาผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เหล่านั้นแล
ผ้าที่เรานุ่งห่มในสมัยนั้นคู่เดียว

เท่านั้น คือ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้มีเนื้อละเอียด ผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด
ผ้ากัมพลมีเนื้อละเอียด

หรือผ้าทำด้วยฝ้ายมีเนื้อละเอียด บรรดาสำหรับ ๘๔,๐๐๐
สำหรับซึ่งใส่ข้าวสุกที่หุงจากข้าวสาร

๑ ทะนานเป็นอย่างยิ่ง และแกงกับอันพอเหมาะแก่ข้าวนั้นที่เราบริโภค
สำหรับเดียวเท่านั้น.

ดูกรภิกษุ สังขารทั้งปวงนั้น เป็นอดีต ดับไปแล้ว แปรปรวนไปแล้ว
ด้วยประการดังนี้แล

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้แล สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้แล
สังขารทั้งหลายทั้งปวง

เว้นจากลมอัสสาสะอย่างนี้แล. ก็ลักษณะอันไม่เที่ยงนี้
ควรที่เดียวเพื่อจะเบื่อหน่าย ควรเพื่อจะ
คลายกำหนด ควรเพื่อจะพ้นไปเพียงไรในสังขารทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. นขลิขสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๕๒] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุนั้นนั่งแล้ว ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้
ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง ไม่มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล?
เวทนาอะไรๆ ฯลฯ สัญญา
อะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล?
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุรูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
จักเที่ยงอยู่เสมอ

อย่างนั้นไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ... สัญญาอะไรๆ ... สังขารอะไรๆ ...
วิญญาณอะไรๆ

ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๕๓] ครั้งนั้นแล

พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นนิดหน่อยด้วยปลายเล็บแล้ว ตรัส

กะภิกษุเห็นว่า ดูกรภิกษุ แม้รูปมีประมาณเท่านั้นแล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความแปรปรวน

เป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี.
ถ้าว่ารูปแม้มีประมาณเท่านี้ จักได้เป็นของ
เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซ้
การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ.
ก็เพราะเหตุที่รูปแม้มีประมาณเท่านี้แล เป็นของ
เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น
การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ. เวทนาแม้มีประมาณเท่านี้แล ฯลฯ
วิญญาณแม้มีประมาณ
เท่านี้แล เป็นของเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
จักคงเที่ยงอยู่เสมอ
อย่างนั้น ไม่มี. ถ้าแม้ว่าวิญญาณมีประมาณเท่านี้ จักเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ.
ก็เพราะเหตุที่วิญญาณแม้มีประมาณเท่านี้แล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ.

[๒๕๔] ดูกรภิกษุ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุที่นั่นแหละ อริยสาวกผู้ได้แล้วเห็นอยู่อย่างนี้
 ฯลฯ รู้ชัดว่า

ฯลฯ ก็ฉนั้นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สามททกสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ ๕

[๒๕๕] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุนั้นนัง ฌ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง ไม่มีความ

แปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล?
เวทนาอะไรๆ ฯลฯ

สัญญาอะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มี

ความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น
มีอยู่หรือหนอแล? พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคง

เที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ฯลฯ สัญญาอะไรๆ ฯลฯ
สังขารอะไรๆ

ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง

ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่
อยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. คัททูลสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอุปมาขันธ ๕ ด้วยเสาล่ามสุนัข

[๒๕๖] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีที่สุดเบื้องต้น
เบื้องปลาย

รู้ไม่ได้แล้ว ที่สุดเบื้องต้น

ย่อมไม่ปรากฏสำหรับสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น มี
ตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่.

มหาสมุทรยังมีสมัยเหือดแห้งไม่เป็นมหาสมุทร.

แต่เราไม่กล่าวว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น

มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่อง

เที่ยวไปมาอยู่จะกระทำที่สุดทุกข์ได้. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ขุนเขาสิเนรุยังมีสมัยที่ถูกไฟไหม้พินาศ
ไปมีอยู่ไม่ได้.

แต่เรากล่าวไม่ได้ถึงการกระทำที่สุดทุกข์แห่งสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเค
รื่องกาง

กัน มีตณหาเป็นเครื่องประกอบ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. ดูกฤกษุทั้งหลาย
แผ่นดินใหญ่ยังมีสมัย

ที่ถูกไฟไหม้ พินาศไป มีอยู่ไม่ได้. แต่เรากล่าวว่สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกัน มี

ตณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ จะกระทำที่สุดทุกข์ได้.

[๒๕๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก

ถูกล่ามไว้ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง

ย่อมวิ่งวนเวียนหลักหรือเสานั้นเอง แม้ฉนใด. ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ฉนนั้นเหมือนกันแล ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม
ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด

ในสัปปริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม

ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป

เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา ... เห็นสัญญา ...

เห็นสังขาร ... เห็นวิญญาณ

โดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน

หรือเห็นตนในวิญญาณ เขาย่อมเล่น

วนเวียนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั่นเอง

เมื่อเขาเล่นวนเวียนรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณอยู่ ย่อมไม่พ้นไปจากรูป ไม่พ้นไปจากเวทนา

ไม่พ้นไปจากสัญญา ไม่พ้นไป

จากสังขาร ไม่พ้นไปจากวิญญาณ ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส

อุปายาส เรากล่าวว่ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์. ดูกฤกษุทั้งหลาย

ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็น

พระอริยเจ้า ฉลาดในอริยธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม
ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดใน
สัปปริสธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม
ยอมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ...
ไม่พิจารณาเห็นเวทนา โดยความเป็นตน ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา
โดยความเป็นตน ... ไม่พิจารณา
เห็นสังขาร โดยความเป็นตน ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณ
โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ
ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ
อริยสาวกนั้นยอมไม่เล่นวนเวียนรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ อริยสาวกนั้นเมื่อไม่เล่นวนเวียนรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ
ยอมพ้นจากรูป พ้นจากเวทนา พ้นจากสัญญา พ้นจากสังขาร
พ้นจากวิญญาณ พ้นจากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า
ยอมพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. คัททูลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอุปมาขันธ ๕ ด้วยเสาล่ามสุนัข

[๒๕๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้ที่สุด เปื้องต้น
เปื้องปลายรู้
ไม่ได้แล้ว ที่สุดเปื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีวิชชาเป็นเครื่องกางกั้น มีตณหาเป็น
เครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ถูกล่ามไว้
ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง ถ้าแม่มันเดิน
มันก็ยอมเดินใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่มันยืน
มันก็ยอมยืนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่มันนั่ง
มันก็ยอมนั่งใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่

มันนอน มันก็ยอมนอนใกล้หลักหรือเสาตัวเอง แม้นันใด.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้
สดับ จันนั้นเหมือนกันแล ย่อมตามเห็นรูปว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา
ย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา.
ปุถุชนนั้น ถ้าแม่เดิน เขาก็ยอมเดินใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง
ถ้าแม่ยืน เขาก็ยอมยืน
ใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง ถ้าแม่นั่ง
เขาก็มอมนั่งใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง
ถ้าแม่นอน เขายอมนอนใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้
แล เธอทั้งหลาย พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า
จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ
สิ้นกาลนาน.

ว่าด้วยความเศร้าหมองและพองแผ้วของจิต

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
ยอมเศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์
ทั้งหลายยอมบริสุทธิ เพราะจิตพองแผ้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภาพนิทรศการนั้น เธอทั้งหลาย
เห็นแล้วหรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็นแล้วพระเจ้าข้า.
พ. ภาพนิทรศการเมื่อนั้นแล ช่างเขียนคิดแล้วด้วยจิตนั้นแหละ.
จิตนั้นแหละ วิจิตร
กว่าภาพนิทรศการเมื่อนั้น. เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลาย
พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้
เศร้าหมองด้วย ราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน.
สัตว์ทั้งหลายยอมเศร้าหมอง เพราะจิต
เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายยอมบริสุทธิ เพราะจิตพองแผ้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรายอมไม่พิจารณา

เห็นหมูสัตว์อื่นแม้เพียงหมูหนึ่ง
ซึ่งวิจิตรเหมือนอย่างสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายนี้เลย. ดูกฤกษ
ทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานแม่เหล่านี้แล คนคิดด้วยจิตนั้นแหละ.
จิตนั้นแหละวิจิตรกว่าสัตว์
ดิรัจฉานแม่เหล่านั้น. เพราะเหตุนั้น
เธอทั้งหลายพึงพิจารณาจิตของตนเองๆ ว่า จิตนี้
เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน.
สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมอง เพราะจิต
เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว. ดูกฤกษทั้งหลาย
ช่างย่อมนหรือช่าง
เขียน เมื่อมีเครื่องย่อมาก็ดี ครั่งก็ดี ขมิ้นก็ดี สีเขียวกดี สีแดงก็ดี
พึงเขียนรูปสตรีหรือรูป
บุรุษ มีอวัยวะใหญ่่น้อยครบทุกส่วนลงที่แผ่นกระดานเกลี้ยงเกลา หรือที่ฝา
หรือที่แผ่นผ้า แม้
ฉันท. ดูกฤกษทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฉันทนั้นเหมือนกัน
เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังรูปนั้น
แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังเวทนานั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด
ย่อมยังสัญญานั้น
แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังสังขารนั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด
ย่อมยังวิญญาณ
นั้นแหละให้เกิด. ดูกฤกษทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง? กฤษทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.
พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?
ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.
พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นาวาสสูตร

ว่าด้วยการสิ้นและไม่สิ้นไปแห่งอาสวะ

[๒๖๐] พระนครสาวตฤถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้

รื้ออยู่ เห็นอยู่ เราไม่กล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้ไม่รู้ ไม่เห็น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อ

บุคคลรื้ออยู่เห็นอยู่อย่างไร จึงมีความสิ้นแห่งอาสวะ. เมื่อบุคคลรื้ออยู่

เห็นอยู่ว่า รูปดังนี้ ความ

เกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ ... สัญญาดังนี้ ...

สังขารดังนี้ ... วิญญาณ

ดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้

จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรื้ออยู่ เห็นอยู่อย่างนี้แล

จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ.

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ประกอบภาวนานุโยคอยู่

จะพึงเกิดความ

ปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอลิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ

เพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่

ถึงอย่างนั้น ลิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้เลย.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ข้อ

นั้นพึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม เพราะไม่อบรมอะไร

เพราะไม่อบรมสติปัญฐาน ๔ เพราะ

ไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์

๕ เพราะไม่อบรม

พละ ๕ เพราะไม่อบรมโพชฌงค์ ๗ เพราะไม่อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไซ้ไก่อ

๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง

ไซ้เหล่านั้นพึงเป็นของอันแม่ไก่ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี

ไม่ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ

ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือก

ไซ่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดิ
ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่
เหล่านั้นก็ไม่สามารถจะทำลายเปลือกไซ่ด้วยปลายเล็บเท้า
หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยความ
สวัสดิได้. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ทั้งนี้เพราะไซ่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ
๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่ไม่
นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่ฟักด้วยดี แม้นั้นใด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุไม่ประกอบ
ภาวนานุโยคอยู่ ฉะนั้นเหมือนกันแล ถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า
ไฉนหนอ ขอจิต
ของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น
จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจาก
อาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้เลย. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ข้อนั้นพึงกล่าวได้ว่า
เพราะเธอไม่อบรม
เพราะเธอไม่อบรมอะไร เพราะไม่อบรมสติปัญฐาน ๔
เพราะไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่
อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์ ๕ เพราะไม่อบรมพละ ๕
เพราะไม่อบรมโพชฌงค์ ๗
เพราะไม่อบรมอริยมรรคมืองค์ ๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุประกอบภาวนานุโยคอยู่ ถึงจะไม่
เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ
ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ก็จริง
อยู่ ถึงอย่างนั้น จิตย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น.
ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ข้อนั้นพึงกล่าว
ได้ว่า เพราะเธออบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัญฐาน ๔
เพราะอบรมสัมมปปธาน ๔
เพราะอบรมอิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕
เพราะอบรมโพชฌงค์ ๗
เพราะอบรมอริยมรรคมืองค์ ๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไซ่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง
หรือ ๑๒ ฟอง ไซ่

เหล่านั้นอันแม่ไก่อนอนทับด้วยดี กกด้วยดี พักด้วยดี
แม่ไก่อนั้นถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่าง
นี้ว่า ไฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า
หรือด้วยจะงอยปาก ออกมา
โดยสวัสดิ์ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น
ลูกไก่เหล่านั้นสามารถทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้าหรือ
ด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ทั้งนี้ เพราะไข่ไก่
๘ ฟอง ๑๐ ฟอง
หรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่อนอนทับด้วยดี กกด้วยดี พักด้วยดี แม้ฉันใด.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุประกอบภาวนานุโยคอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล
ถึงจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า
ไฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่
ถึงอย่างนั้น จิตของเธอ
ย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร
ข้อนี้พึงกล่าวได้ว่า เพราะว่าเธอ
อบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัญญาน ๔ เพราะอบรมสัมมปปธาน
๔ เพราะอบรม
อิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕
เพราะอบรมโพชฌงค์ ๗ เพราะอบรม
อริยมรรคมีองค์ ๘.

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยนิ้วมืวย่อมปรากฏ
หรือรอยนิ้วหัวแม่มือย่อมปรากฏ
ที่ด้ามมีดของนายช่างไม้ หรือลูกมือของนายช่างไม้
แต่นายช่างไม้หรือลูกมือของนายช่างไม้นั้น
หาไม่รู้ไม่ว่า วันนี้ด้ามมีดของเราสึกไปประมาณเท่านี้
วานนี้สึกไปประมาณเท่านี้ วันก่อนๆ สึกไป
ประมาณเท่านี้ นายช่างไม้หรือลูกมือของนายช่างไม้นั้น มีความรู้แต่ว่า
สึกไปแล้ว โดยแท้แล

แม้ฉันใด. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนานโยคอยู่ หากไม่รู้ไม่ว่า
วันนี้อาสวะทั้งหลาย

ของเราสิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้ วานนี้สิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้
หรือวันก่อนๆ สิ้นไปแล้ว

ประมาณเท่านี้ก็จริง ถึงอย่างไรรั้น เมื่ออาสวะสิ้นไปแล้ว
เธอก็มีความรู้แต่ว่าสิ้นไปแล้วๆ ฉัน

นั้นเหมือนกันแล. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือที่เขาผูกด้วยพรวน
เล่นไปในสมุทร จมลงในน้ำ

สิ้น ๖ เดือน โดยเหมันตสมัย เขาขึ้นขึ้นบก

พรวนเหล่านั้นถูกลมและแดดกระเทบแล้ว ถูก

ฝนตกรดแล้วย่อมผุ และเปื่อย โดยไม่ยากเลย ฉันนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สัญญาสูตร

ว่าด้วยการเจริญอนิจจสัญญา

[๒๖๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้ว

กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำการระหังปวงได้

ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ

การราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำวิชชาทั้งปวงได้

ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะทั้งปวงได้. ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย ในสรทสมัย ชาวนาเมื่อไถนาด้วยไถคันใหญ่

ย่อมไถทำลายความสืบท่อแห่งราก (หญ้า)

ทุกชนิด แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

ย่อมครอบงำ กาม

ราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ รูปราคะทั้งปวงได้

ย่อมครอบงำการราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ

วิชชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะทั้งปวงได้ ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๖๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย คนเกี่ยวหญ้ามุงกระต่าย

เกี่ยวหญ้ามุงกระต่ายแล้ว จับ

ปลาย เขย่า ฟาด สลัดออก แม้นั้นใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
ฯลฯ ฉะนั้น
เหมือนกันแล.

[๒๖๕] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย เมื่อพวงมะม่วงขาดจากขั้ว
ในมะม่วงเหล่านั้น มะม่วง
เหล่าใดเนื่องด้วยขั้ว มะม่วงเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมเป็นของหลุดไปตามขั้วมะม่วงนั้น แม้นั้นใด.
อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ฯลฯ
ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๖๖] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย กลอนใดๆ แห่งเรือนยอด
กลอนทั้งหมดนั้นไปสู่ออด
น้อมไปที่ยอด ประชุมลงที่ยอด ยอด ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้นั้นใด.
อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแลฯ
[๒๖๗] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากใดๆ ไม่กะลำพัก
ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้นั้นใด. อนิจจสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้ว ฉะนั้นเหมือน
กันแล.

[๒๖๘] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นใดๆ จันทน์แดง
ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าไม้ที่มีกลิ่นเหล่านั้น แม้นั้นใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
ฯลฯ ฉะนั้นเหมือน
กันแล.

[๒๖๙] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกใดๆ มะลิ
ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่าไม่มี
กลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้นั้นใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๗๐] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อยใดๆ ทั้งหมดนั้น
ย่อมเป็นผู้เสด็จไปตาม

(คล้ายตาม) พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ
ชนทั้งหลายย่อมกล่าวว่า เลิศกว่าพระราชาผู้
น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๗๑] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย แสงดาวทั้งหลาย ชนิดใดชนิดหนึ่ง
แสงดาวทั้งหมดนั้น
ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งแสงพระจันทร์ แสงพระจันทร์ ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าแสงดาว
เหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๗๒] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ในสภสมัย ห่องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ
พระอาทิตย์
ขึ้นไปสู่ห่องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไฟโรจน์
กำจัดความมืดอันอยู่ในอากาศทั่วไป
แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวง
ได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้
ย่อมครอบงำวิชชาทั้งปวงได้
ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะได้ทั้งหมด ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๗๓] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ก็อนิจจสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร? กระทำให้
มากแล้วอย่างไร? จึงครอบงำภวราคะทั้งปวง ฯลฯ
ถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะได้หมด. อนิจจ-
*สัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ว่า รูปดังนี้
ความเกิดแห่งรูปดังนี้
ความดับแห่งรูปดังนี้. เวทนาดังนี้ ... สัญญาดังนี้ ... สังขารดังนี้ ...
วิญญาณดังนี้ ความเกิดขึ้น
แห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้
ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ฯลฯ ถอนขึ้น

ซึ่งอัสมีมานะได้ทั้งหมด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้แล ย่อมครอบงำการระหัดระงัดได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้
ย่อมครอบงำการระหัดระงัด
ทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชชาทั้งปวงได้
ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมีมานะได้หมด.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ปุพพวรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นทีสูตร ๖. สามหทกสูตร
 ๒. ปุพพสูตร ๗. คัททูลสูตรที่ ๑
 ๓. เพลณปิณฑสูตร ๘. คัททูลสูตรที่ ๒
 ๔. โคมยสูตร ๙. นาวาสูตร
 ๕. นขลิขสูตร ๑๐. สัญญาสูตร.
- จบ มัชฌิมปัณณาสก์.

รวมวรรคที่มีในมูลปัณณาสก์นี้ คือ

๑. อุपाยวรรค ๒. อรหันตวรรค ๓. ขัชชนิยวรรค ๔. เถรวรรค
๕. ปุพพวรรค รวม ๕ วรรค ทุตติยปัณณาสก์ก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น.

จุลปัณณาสก์

อันทวรรคที่ ๑

๑. อันทสูตร

ว่าด้วยส่วนคือสีกกายะ ๔

[๒๗๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถปิณฑิก
เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ส่วน ๔ อย่างเหล่านี้. ส่วน ๔ อย่างเป็นไฉน? ส่วนคือสัkkายะ ๑
ส่วนคือสัkkายสมุหทัย ๑

ส่วนคือสัkkายนิโรธ ๑ ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา ๑.

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายะเป็นไฉน?

ส่วนคือสัkkายะนั้น ควร

จะกล่าวว่า อุปาทานชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? อุปาทานชั้น ๕
นั้น ได้แก่ อุปา-

*ทานชั้นคือรูป ๑ อุปาทานชั้นคือเวทนา ๑ อุปาทานชั้นคือสัญญา ๑
อุปาทานชั้นคือ

สังขาร ๑ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ส่วนคือสัkkายะ.

[๒๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายสมุหทัยเป็นไฉน?

ส่วนคือสัkkายสมุหทัยนั้น

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่

ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มี

ปกติเพติดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณีนั่นๆ. ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ส่วนคือสัkkายสมุหทัย.

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายนิโรธเป็นไฉน?

ส่วนคือสัkkายนิโรธนั้น

คือ ความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหาที่นั่นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ

ความสละ ความสละคืน

ความหลุดพ้น ความไม่มีอาลัย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ส่วนคือสัkkายนิโรธ.

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? ส่วนคือสัkk-

*กายนิโรธคามินีปฏิปทานั้น ได้แก่อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล
สัมมาทิฐิ ๑ สัมมาสัง-

*กัมปะ ๑ สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมาวายามะ ๑ สัมมาสติ ๑.

สัมมาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสักกายนิโรธคามินีปฏิปทา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ทุกขสูตร

ว่าด้วยอริยสัจธรรม

[๒๗๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ

และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์เป็นไฉน? คำว่า ทุกข์นั้น ควรจะกล่าวว่า อุปาทาน-

*ชั้น ๕. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ๑ อุปาทานชั้นคือเวทนา ๑

อุปาทานชั้นคือสัญญา ๑ อุปาทานชั้นคือสังขาร ๑

อุปาทานชั้นคือวิญญาน ๑. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกข์.

[๒๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขสมุทัยเป็นไฉน? คือ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่

ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพติดเพลิน

มีปกติเพติดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณ์

นั้นๆ. คือกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกขสมุทัย.

[๒๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธเป็นไฉน? คือความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหา

นั้นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น ความไม่มีความอาลัย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกขนิโรธ.

[๒๘๓] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน?

คืออริยมรรคประกอบ

ด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ทุกข-

*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สักกายสูตร

ว่าด้วยสักกายะตามแนวอริยสัจธรรม

[๒๘๔] พระนครสāvātthī. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสักกายะ

สักกายสมุทัย

สักกายนิโรธ และสักกายนิโรธคามินีปฏิปทา แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๘๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายะเป็นไฉน? คำว่าสักกายะนั้น
ควรจะกล่าวว่า

อุปาทานขันธ ๕. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? อุปาทานขันธ ๕ นั้น ได้แก่
อุปาทานขันธคือรูป

ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญาน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สักกายะ.

[๒๘๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายสมุทัยเป็นไฉน?

สักกายสมุทัยนั้นคือ ตัณหา

อันทำให้เกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด

ด้วยอำนาจความเพติดเพลินยิ่งในภพหรือ

อารมณีนั่น. กล่าวคือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา.

ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า

สักกายสมุทัย.

[๒๘๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายนิโรธเป็นไฉน?

คือความดับโดยไม่เหลือแห่ง

ตัณหานั่นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น
ความไม่อาลัย.

ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สักกายนิโรธ.

[๒๘๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัkkายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? คือ
อริยมรรค

ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิณฺฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
สัkkายนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริญญะยตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๒๘๙] พระนครสาวัตถี. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้ ความ
กำหนดรู้ และบุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๙๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้เป็นไฉน? คือ รูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาน. ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๒๙๑] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดรู้เป็นไฉน?
ความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้น
ไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ความกำหนดรู้.

[๒๙๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้กำหนดรู้แล้วเป็นไฉน?
บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว
ควรจะกล่าวว่าพระอรหันต์ กล่าวคือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้
เรียกว่า บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณสูตร ๑

ว่าด้วยผู้ไม่ควรและผู้ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๙๓] พระนครสาวัตถี. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้.
อุปาทานชั้น
๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือ วิญญาน.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทาน-

*ชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ยอมไม่ได้รับยกย่องว่า

เป็นสมณะในหมู่สมณะ และไม่ได้รับยกย่องว่า
เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น
ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

[๒๙๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง
ย่อมรู้ชัดซึ่ง

คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ตามความเป็นจริง. สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ
และได้รับยกย่องว่า

เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นยอมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๙๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้. อุปาทานชั้น ๕
เป็นไฉน?

ได้แก่ อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ.

ดูกฤกษุทั้งหลาย สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออก

แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง.
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ได้รับ

ยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ และไม่ได้รับยกย่องว่า
เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นยอมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ตามความเป็นจริง. สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ
และได้รับยกย่องว่า
เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นยอมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. โสตาบันนสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอริยสาวกโสตาบัน

[๒๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้. อุปาทานชั้น ๕
เป็นไฉน? ได้

แก่ อุปาทานชั้น คือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้น คือวิญญาณ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่พระอริย-

*สาวกย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ

และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕

เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า

พระอริยสาวกผู้โสตาบัน มีอันไม่ตก

ต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงมีอันจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อรหันตสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอรหันตชีนาสพ

[๒๙๗] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้.
อุปาทานชั้น ๕

เป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ.

ดุกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ

เหตุที่ภิกษุรู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ

และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้

ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ภิกษุผู้

เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว

มีประโยชน์ของตนอันบรรลุแล้ว

โดยลำดับ มีกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ในภพสิ้นไปรอบแล้ว

หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ฉันทปหีนสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้น ๕

[๒๙๘] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด

ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้

รูปนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลาย

ละได้แล้ว ตัตรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี
ไม่ให้เกิดขึ้นอีก

ต่อไปเป็นธรรมดา. เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด

ความเพลิดเพลิน ความทะยาน

อยากในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาณเสีย

ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญาณนั้นจัก

เป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัตรากขาดแล้ว

กระทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ฉันทปหีนสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้น ๕

[๒๙๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด

ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึงและความยึดมั่น
อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ประจำ

และที่อาศัยแห่งจิต ในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น
จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัด

รากขาดแล้ว ทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี
ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา. เธอ

ทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน
ความทะยานอยาก ความเข้าถึงและ

ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ประจำและที่อาศัยแห่งจิต ในเวทนา
ในสัญญา ในสังขาร ใน

วิญญาณเสีย ฯลฯ ด้วยอาการอย่างนี้

วิญญาณนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาด
แล้ว ทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อังตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อันตสูตร	๖. สมณสูตรที่ ๒
๒. ทุกขสูตร	๗. โสตาปันนสูตร
๓. สักกายสูตร	๘. อรหันตสูตร
๔. ปริญญะยสูตร	๙. ฉันทปหีนสูตรที่ ๑
๕. สมณสูตรที่ ๑	๑๐. ฉันทปหีนสูตรที่ ๒.

อัมมกถิกวรรคที่ ๒

๑. อวิชชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของอวิชชา

[๓๐๐] พระนครสาวตถิ. ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ที่เรียกว่า อวิชชา
อวิชชา ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉนหนอแล?
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ไม่รู้ชัดซึ่งรูป ไม่รู้ชัด
ซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป ไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป
ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งรูป ไม่รู้
ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสัญญา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ
ไม่รู้ชัดซึ่งวิญญาน ไม่รู้
ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน ไม่รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน
ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับวิญญาน.
ดูกรภิกษุ นี้เรียกว่า อวิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. วิชชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๐๑] พระนครสาวตถิ. ภิกษุรูปนั้นนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้
วิชาเป็นไฉนหนอแล?
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในโลกนี้ รู้ชัดซึ่งรูป รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป
รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป รู้ชัด
ซึ่งปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสัญญา
ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ

รู้ชัดซึ่งวิญญาน รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน
รู้ชัดซึ่งปฏิบัติพาอันให้ถึงความ
ดับวิญญาน. ดูกรภิกษุ นี่เรียกว่า วิชชา
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่า
นี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อัมมกถิกสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๒] พระนครสาวตถิ. ภิกษุรูปนั้นนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถิก
พระธรรมกถิก ดังนี้ ภิกษุ

ชื่อว่า เป็นธรรมกถิก ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่า

เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยเหตุเพียง

เท่าไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า

ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเปื้อนหน่าย เพื่อ

ความคลาดกำหนด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญานไซ้
ควรจะเรียกว่า

ภิกษุธรรมกถิก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเปื้อนหน่าย

เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญานไซ้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุด

พ้นแล้ว เพราะเปื้อนหน่าย เพราะคลาดกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป

เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญานไซ้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อัมมกถิกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๓] พระนครสาวตถิ. ภิกษุนั้นนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถึก พระธรรมกถึก
ดังนี้ ภิกษุชื่อว่า

เป็นธรรมกถึกด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรมด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า
ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความ
คลายกำหนัด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซร้
ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้

ธรรมกถึก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความ

ดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซร้ ควรจะเรียกว่า
ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควร

แก่ธรรม. หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย
เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะ

ไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซร้ ควรจะเรียกว่า
ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานใน
ปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. พันธสูตร

ว่าด้วยเครื่องจองจำคือขันธ ๕

[๓๐๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปุถุชนผู้ไม่ได้ดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ฯลฯ ไม่ได้รับคำแนะนำในสัปปริสธรรม
ย่อมตามเห็นรูปโดยความ

เป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา
... ตามเห็นสัญญา

ตามเห็นสังขาร ... ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญาณ
เห็นวิญญาณในตน

หรือเห็นตนในวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ปุถุชนผู้ไม่ได้ดับแล้ว เป็นผู้ถูกเครื่อง

จำ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จำไว้แล้ว
เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในทั้ง
ภายนอกจำไว้แล้ว เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งนี้ เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งโน้น
ยอมแก่ทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อม
ตายทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อมไปจากโลกนี้สู่โลกหน้าทั้งๆ ที่ถูกจำ.
[๓๐๕] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย
ฯลฯ ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม
ยอมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตน
มีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป. ย่อมไม่พิจารณาเห็นเวทนา ...
สัญญา ... สังขาร ...
วิญญาณโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในตน
หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ.
ดูกรรณิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำ
คือ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ จำไว้
ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในภายนอกจำไว้ เป็นผู้มองเห็นฝั่งนี้
เป็นผู้มองเห็นฝั่งโน้น เรากล่าวว่า ภิกษุนั้นพ้นแล้วจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขั้น ๕ เพื่อความหลุดพ้น

[๓๐๖] พระนครสาวตเถ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
เธอทั้งหลายยอมพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่า
นั้นไม่ของเรา นั้นเป็นเรา
นั้นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
หามิได้พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของ
เราดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขั้น ๕ เพื่อความหลุดพ้น

[๓๐๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่า
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้น
พระเจ้าข้า. พระผู้มี
พระภาคตรัสว่า ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป
เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า
นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ และสังโยชน์

[๓๐๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์
และสังโยชน์ เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน
สังโยชน์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ชื่อว่า ธรรมเป็น

ที่ตั้งแห่งสังโยชน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น
ชื่อว่า สังโยชน. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน
นี้เรียกว่า สังโยชน.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อุปาทานสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน และอุปาทาน

[๓๐๙] พระนครสวัตถิ. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน

และอุปาทาน เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย

ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานเป็นไฉน อุปาทาน

เป็นไฉน? ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ชื่อว่า
ธรรมเป็นที่ตั้ง

แห่งอุปาทาน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณนั้น

ชื่อว่า อุปาทาน. ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน
นี้เรียกว่า อุปาทาน.

จบ สูตรที่ ๙.

(จบตอนที่ ๑)

ตอนที่ ๒

ข้อ ๓๖๑/หน้า ๑๖๘ - จบ

พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๙ สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค

๑๐. สีสสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรใส่ใจโดยแยบคาย

[๓๑๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล
ท่านพระมหาโกณฑิยะออกจากที่พักผ่อนในเวลา
เย็น เข้าไปหาพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร
ภิกษุผู้มีศีลควร

กระทำกรรมเหล่าไหนไว้ในใจโดยแยบคาย? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า
ดูกรท่านโกณฑิยะ ภิกษุ

ผู้มีศีล ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย
โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์

เป็นดังโรค เป็นดังไฟ เป็นดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ
เป็นของแปรปรวน

เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. อุปาทานชั้น ๕
เป็นไหน? คือ

อุปาทานชั้น ๑ อุปาทานชั้น ๑ คือเวทนา ๑ อุปาทานชั้น
คือสัญญา ๑ อุปาทานชั้น

คือสังขาร ๑ อุปาทานชั้น คือวิญญาณ ๑. ดูกรท่านโกณฑิยะ ภิกษุผู้มีศีล
ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕

เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นดังโรค เป็นดังไฟ เป็น

ดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน
เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ

เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกรท่านโกณฑิยะ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ
ภิกษุผู้มีศีล กระทำ

อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่ง
โสดาปัตติผล.

[๓๑๑] โก. ดูกุรท่านสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน
ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกุรท่านโกณฑฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.
ดูกุรท่านโกณฑฐิตะ
ข้อนี้ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน กระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดย
แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล.

[๓๑๒] โก. ดูกุรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี
ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕
ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกุรท่านโกณฑฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นพระสกทาคามี
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านั้นนั่นแล ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ
เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกุร
ท่านโกณฑฐิตะ ข้อนี้ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี
กระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่ง
อนาคามิผล.

[๓๑๓] โก. ดูกุรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอนาคามี
ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕
ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดุรทธานโกณฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นอนาคามี
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั้นแล
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.
ดุรทธานโกณฐิตะ
ข้อนี้ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นอนาคามีกระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย
โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล.

[๓๑๔] โก. ดุรทธานพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอรหันต์
ควรกระทำธรรมเหล่านี้ไว้ใน
ใจโดยแยบคาย?

สา. ดุรทธานโกณฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นอรหันต์
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั้น
แล ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค
เป็นดังฝี เป็นดัง
ลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน
เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ
เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดุรทธานโกณฐิตะ กิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป
หรือการส่งสมกิจที่กระทำแล้ว
ย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ และแม้ธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ก็
เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สุตवासุต

ว่าด้วยธรรมที่ควรใส่ใจโดยแยบคาย

[๓๑๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฐิตะ อยู่ ณ
ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล
ท่านพระมหาโกณฐิตะออกจากที่พักผ่อนในเวลา

เย็น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามว่า
ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้ใดได้สดับแล้ว
ควรกระทำกรรมเหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย? ท่านสารีบุตรตอบว่า
ดูกรท่านโกณฑิยะ ภิกษุผู้
ได้สดับแล้ว ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย
โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ
เป็นของไม่ใช่ตัวตน. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไหน? คือ อุปาทานชั้น ๕ คือ รูป
ฯลฯ อุปาทาน
ชั้น ๕ คือ วิญญาณ. ดูกรท่านโกณฑิยะ ภิกษุผู้ใดได้สดับแล้ว
ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.
ดูกรท่านโกณฑิยะ
ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้ใดได้สดับแล้ว กระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดย
แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

[๓๑๖] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบันแล้ว
ควรกระทำกรรมเหล่า
ไหนไว้ในใจโดยแยบคาย?
สา. ดูกรท่านโกณฑิยะ แม้ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั้นแล
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.
ดูกรท่านโกณฑิยะ
ข้อนี้ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน กระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดย
แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงกระทำให้แจ้งซึ่งสกาคามิผล
ฯลฯ อนาคามิผล ฯลฯ อรหัตผล.

[๓๑๗] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอรหันต์แล้ว
ควรกระทำกรรมเหล่านี้

ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกของท่านโกณฑิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นอรหันต์
ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั่นแล
ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค
เป็นดังฝี เป็นดังลูกศร
เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวนเป็นของทรุดโทรม
เป็นของสูญ เป็นของไม่
ใช้ตัวตน. ดูกของท่านโกณฑิตะ กิจที่จะพึงทำให้อย่างยิ่งขึ้นไป
หรือการส่งสมกิจที่กระทำแล้ว ย่อมไม่
มีแก่พระอรหันต์ และแม้ถึงธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
ก็เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะเท่านั้น.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. กัปสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการรู้เห็นเป็นเหตุไม่มีอหังการมมังการ และมานานุสัย
[๓๑๘] พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นแล ท่านพระกัปปะ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อบุคคลรู้้อยู่อย่างไร
เห็นอยู่อย่างไรหนอแล จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย
ในกายที่มีใจครองนี้ และ
ในสรรพนิมิตภายนอก?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกกัปปะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี
ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี

ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี มีอยู่ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี
อริยสาวกเห็นสิ่งทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. ดูกรกัปปะ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล
จึงไม่มีอหังการ มมังการ และ
มานานุสัยในกายที่มีใจครองนี้ และในสรรพนิमितภายนอก.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. กัปปสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้การเห็นเป็นเหตุปราศจากอหังการ มมังการ
และมานานุสัย

[๓๑๙] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระกัปปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่าง

ไร เห็นอยู่อย่างไรหนอแล มนัสจึงจะปราศจาก อหังการ มมังการ
และมานานุสัย ในกายที่

มีใจครองนี้ และในสรรพนิमितภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ
พ้นวิเศษแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัปปะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ อย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี
ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี

ละเอียดก็ดี เลวกัฏฐิ ประณัตกัฏฐิ มีอยู่ในทีไถลกัฏฐิ ในทีไถลัฏฐิ
อริยสาวกเห็นสิ่งทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา อย่างนี้แล้ว จึงหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรกัปปะ
เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่

อย่างนี้แล มนัสจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย
ในกายที่มีใจครองนี้ และใน

สรรพนิमितภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พ้นวิเศษแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๓.

จบธัมมกถิการรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชชาสูตร	๗. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒
๒. วิชชาสูตร	๘. สังโยชนสูตร
๓. อัมมกถิกสูตรที่ ๑	๙. อุปาทานสูตร
๔. อัมมกถิกสูตรที่ ๒	๑๐. สีสสูตร
๕. พันธสูตร	๑๑. สุตวาสูตร
๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑	๑๒. กัมปสูตรที่ ๑
๑๓. กัมปสูตรที่ ๒.	

อวิชชาวรรคที่ ๓

๑. สมุททยัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชชา

[๓๒๐] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ที่เรียกว่า อวิชชา

อวิชชา ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉนหนอแล

และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ย่อมไม่รู้

ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า

รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม

ไม่รู้ขัดตามความเป็นจริง ซึ่งรูปอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า

รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็น
ธรรมดาว่า รูปมีความ

เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา ... ย่อมไม่รู้ขัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งสัญญา ... ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร ...
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง

วิญญาณอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า
วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อมไม่ รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่งวิญญาณอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า
วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ
อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า
วิญญาณมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุ
นี้เรียกว่า อวิชา และ

บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่านี้.

[๓๒๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นทูลถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วย
เหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า
รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม
รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า
รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป
อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความ
เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา ... ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงซึ่งสัญญา ... ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร ...
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ

อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ซึ่งวิญญาณ อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า
วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ
อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความ
เกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา. ดุกรภิกษุ นี้เรียกว่า วิชชา
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สมุทยธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอวิชา

[๓๒๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะ อยู่ ณ
ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกณฑิยะ
ออกจากที่พักผ่อนใน

เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระ-

*สารีบุตร ที่เรียกว่า อวิชา อวิชา ดังนี้ อวิชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบ

ด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ

นี้เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา

ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สมุทยธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๒๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะ อยู่ ณ
ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกณฑิยะ
ออกจากที่พักผ่อนใน

เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู ๔๗
แล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่าน
พระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบ
ด้วยวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ
... ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้
เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชา

[๓๒๔] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกณฑัญญะนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า อวิชชา
อวิชชา ดังนี้ อวิชชา
เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระสารีบุตร
ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ
โทษและอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ
โทษ และอุปายเครื่อง
สลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ.
ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า
อวิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของวิชชา

[๓๒๕] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกณฑัญญะนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา
ดังนี้ วิชชาเป็นไฉน

หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูก

ท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้

ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ

และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัด

ออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ.

ดูกท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า วิชา

และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมุทยัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๒๖] พระนครพาราณสี ท่านพระมหาโกณฑิยะนั่ง ณ

ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชา
วิชา ดังนี้ วิชา

เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระสารี

บุตรตอบว่า ดูกท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริง

ซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ

และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูปย่อมไม่รู้ชัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ

และเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่ง

สัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า
วิชา และบุคคลเป็นผู้

ประกอบวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. สมุทยัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๒๗] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกณฑิยะนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา
ดังนี้ วิชชา เป็นไฉน
หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระสารีบุตร
ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้
ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง
ความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป
ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่ง
สัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาน. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า วิชชา
และบุคคลเป็นผู้
ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. โกณฑิยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชชา

[๓๒๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะอยู่ ณ
ป่าอิสิปตน-

*มฤทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล
ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น
ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโกณฑิยะถึงที่อยู่ ฯลฯ
แล้วได้ถามท่านพระมหาโกณฑิยะว่า ดูกรท่าน
โกณฑิยะ ที่เรียกว่า อวิชชา อวิชชา ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบ
ด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงไร? ท่านพระมหาโกณฑิยะตอบว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้
สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ
และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป

ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ...
แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี่เรียกว่า อวิชชา
และบุคคลเป็น
ผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

[๓๒๙] เมื่อท่านพระมหาโกณฑลิตะกล่าวอย่างนี้แล้ว
ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า
ดูกรท่านโกณฑลิตะ ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้
ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกณฑลิตะตอบว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวก
ผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัด
ออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ...
แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า
วิชชา และบุคคลเป็น
ผู้ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. โกณฑลิตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชชา

[๓๓๐] พระนครพาราณสี ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่าน
พระมหาโกณฑลิตะว่า ดูกรท่านโกณฑลิตะ ที่เรียกว่า อวิชชา อวิชชา ดังนี้
อวิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระมหาโกณฑลิตะตอบว่า ดูกรท่าน
ผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด ความดับ

คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป
ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ...
แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ.
ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า อวิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

[๓๓๑] เมื่อท่านพระมหาโกณฑลิตะกล่าวอย่างนี้แล้ว
ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า ดูกร
ท่านโกณฑลิตะ ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบ
ด้วยวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกณฑลิตะตอบว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้
สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ...
แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้
มีอายุ นี่เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. โกณฑลิตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชชา

[๓๓๒] พระนครพาราณสี. ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถาม
ท่านพระมหาโกณฑลิตะว่า ดูกรท่านโกณฑลิตะ ที่เรียกว่า อวิชชา อวิชชา ดังนี้
อวิชชาเป็นไฉน
หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระมหาโกณฑลิตะกล่าวว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งรูป
ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่ง

รูป ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป
ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งรูป ย่อม
ไม่รู้ชัดซึ่งเวทนา ... ซึ่งสัญญา ... ซึ่งสังขาร ... ซึ่งวิญญาณ
ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งวิญญาณ
ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ
ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า อวิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

[๓๓๓] เมื่อท่านพระมหาโกณฑลิตะกล่าวอย่างนี้แล้ว
ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า ดูกร
ท่านโกณฑลิตะ ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล
และบุคคลเป็นผู้ประกอบ
ด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกณฑลิตะตอบว่า
ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้
สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งรูป ย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป
ย่อมรู้ชัดซึ่งความดับแห่ง
รูป ย่อมรู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งรูป ย่อมรู้ชัดซึ่งเวทนา
... ซึ่งสัญญา ... ซึ่ง
สังขาร ... ซึ่งวิญญาณ ย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งวิญญาณ
ย่อมรู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ ย่อม
รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ดูกรท่านผู้มีอายุ
นี้เรียกว่า วิชชา และ
บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อวิชชาวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมุททยัมมสูตรที่ ๑

๖. สมุททยัมมสูตรที่ ๑

๒. สมุทฺยธัมมสูตรที่ ๒

๓. สมุทฺยธัมมสูตรที่ ๓

๔. อัสสาหสูตรที่ ๑

๕. อัสสาหสูตรที่ ๒

๗. สมุทฺยธัมมสูตรที่ ๒

๘. โกฏฐิตสูตรที่ ๑

๙. โกฏฐิตสูตรที่ ๒

๑๐. โกฏฐิตสูตรที่ ๓.

กุกกุพวรรคที่ ๔

๑. กุกกุพสูตร

ว่าด้วยขันธ ๕ เป็นของร้อน

[๓๓๔] พระนครสาวัตถี. ดูกฤกษุทั้งหลาย รูปเป็นของเราร้อน

เวทนาเป็นของ

เราร้อน สัญญาเป็นของเราร้อน สังขารเป็นของเราร้อน

วิญญาณเป็นของเราร้อน. ดูกฤกษุ

ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน

เวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น.

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมี

ญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๕] พระนครสาวัตถี. ดูกฤกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่ไม่เที่ยง

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณ

นั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๖] พระนครสาวัตถี. ดูกฤกษทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่ไม่เที่ยง

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้น

เสีย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทะราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๗] พระนครสาวัตถี. ดูกฤกษทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในสิ่งที่ไม่

เที่ยงเสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในรูปนั้น

เสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะใน

วิญญาณเสีย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกข

[๓๓๘] พระนครสาวัตถี. ดูกฤกษทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกข

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็นทุกข รูปเป็นสิ่งที่เป็นทุกข

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็นทุกข

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณ

นั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นทุกข

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่เป็นทุกขเสีย.

ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็นทุกข

รูปเป็นสิ่งที่เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย. เวทนา ...

สัญญา ... สังขาร ...

วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ทุกขสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทราคะในสิ่งที่เป็นทุกข

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งที่เป็นทุกขเสีย.

ก็อะไรเป็นสิ่งที่

เป็นทุกข รูปเป็นสิ่งที่เป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ...

สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็นทุกข

เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๓๓๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่เป็น

อนัตตาเสีย ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา

เธอทั้งหลายพึงละฉันทะใน

รูปนั้นเสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็นอนัตตา

เธอทั้งหลายพึงละ

ฉันทะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๓๔๐] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่เป็นอนัตตา

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา

เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา

เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณ

นั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนัตตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทราคะในสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๓๔๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งที่เป็น

อนัตตาเสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา

เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะ

ในรูปนั้นเสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา เธอทั้งหลายพึงละ

ฉันทราคะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. กุลปุตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๓๔๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ความเป็นผู้มากด้วยความเบื่อหน่ายในรูป

ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ

นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแก่กุลบุตรผู้บวชด้วย

ศรัทธา. เมื่อเป็นผู้มากด้วยความเบื่อหน่ายในรูป ในเวทนา ในสัญญา

ในสังขาร ในวิญญาณ

ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป

เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
จากชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า
ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. กุลปุตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๓๔๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ความเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง
ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ
นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแก่กุลบุตรผู้บำเพ็ญ

ด้วยศรัทธา. เมื่อพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ในรูป ในเวทนา ในสัญญา
ในสังขาร ในวิญญาณ

ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
จากชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า
ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. กุลปุตตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๓๔๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ความเป็นผู้พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์
ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ
นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแก่กุลบุตรผู้บำเพ็ญ

ด้วยศรัทธา ฯลฯ เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๓.

๑๔. กุลปุตตสูตรที่ ๔

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๓๔๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความเป็นผู้พิจารณาเห็นความเป็น
อนัตตาในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ
นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแห่งกุลบุตร
ผู้บวชด้วยศรัทธา. เมื่อพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตาในรูป ในเวทนา
ในสัญญา ในสังขาร
ในวิญญาณ ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ จากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า
ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สุตฺรที่ ๑๔.

จบ กุกกุพวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุกกุพสูตร	๘. อนัตตสูตรที่ ๑
๒. อนิจจสูตรที่ ๑	๙. อนัตตสูตรที่ ๒
๓. อนิจจสูตรที่ ๒	๑๐. อนัตตสูตรที่ ๓
๔. อนิจจสูตรที่ ๓	๑๑. กุลปุตตสูตรที่ ๑
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๑๒. กุลปุตตสูตรที่ ๒
๖. ทุกขสูตรที่ ๒	๑๓. กุลปุตตสูตรที่ ๓
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๑๔. กุลปุตตสูตรที่ ๔

ทิฎฐีวรรคที่ ๕

๑. อัชฌัตติกสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสุขและทุกข์ภายใน

[๓๔๖] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะอาศัยอะไร สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป

สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ...

เมื่อวิญญาณมีอยู่ ... เพราะอาศัยวิญญาณ

สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น.

[๓๔๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

สุขและทุกข์ภายในพึง

บังเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

สุขและทุกข์ภายในพึง

เกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

ก็จ้องเพื่อ

ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการยึดมั่นว่าเป็นของเรา

[๓๔๘] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร บุคคลจึงตามเห็นว่า นั่นของเรา
นั่นเป็นเรา นั่น

เป็นตัวตนของเรา? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
บุคคลจึงตามเห็น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนามีอยู่ ...
เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อ

สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ ... เพราะอาศัยวิญญาณ
เพราะยึดมั่นวิญญาณ บุคคลจึงตามเห็น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

[๓๔๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
บุคคลพึงตามเห็นสิ่งนั้น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ ... เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
บุคคลพึงตามเห็นว่า

นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. เอโสวัตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสัสสตทิฏฐิ

[๓๕๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็

อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ...
เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูญาณ

มีอยู่ เพราะอาศัยวิญญูญาณ เพราะยึดมั่นวิญญูญาณ จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อัน

นั่น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๓๕๑] พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมีทุกข์อย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความไม่

เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมีทุกข์อย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความไม่

เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ก็จ้องเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. โนจเมสิยาสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกิทธิ

[๓๕๒] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร
มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริวารของ
เราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดมีทิฏฐิ

อย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี บริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
บริวารของเราจักไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ ...
เมื่อสัญญามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ
จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
บริวารของเราจักไม่มี.

[๓๕๓] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า

เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี
เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
บ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมิตถุญญอย่างนี้ว่า
เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มี
เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
บ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. มิจฉาทิถุญญสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งมิจฉาทิถุญญ

[๓๕๔] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมิมิจฉาทิถุญญ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ธรรมของ

ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดมิมิจฉาทิถุญญ.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ...

เมื่อวิญญานมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาน

เพราะยึดมั่นวิญญาน จึงเกิดมิมิจฉาทิถุญญ.

[๓๕๕] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนธรรมดา
พึงเกิดมิมิจฉนาทิฉฐิ เพราะไม่
อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมิมิจฉนาทิฉฐิ
เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สักกายทิฎฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสักกายทิฎฐิ

[๓๕๖] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีสักกายทิฎฐิ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดมีสักกายทิฎฐิ.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะอาศัยวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมีสักกายทิฎฐิ.

[๓๕๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

พึงเกิดมีสักกายทิฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

พึงเกิดมีสักกายทิฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภิก. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

ก็จ้องเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

๗. อัตตานุทิฐิสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งอัตตานุทิฐิ

[๓๕๘] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดอัตตานุทิฐิ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดมีอัตตานุ-

*ทิฏฐิ. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ...
เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัย-

*วิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมีอัตตานุทิฏฐิ.

[๓๕๙] พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมีอัตตานุทิฏฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดมีอัตตานุทิฏฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ก็จ้อขึ้นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๓๖๐] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร
จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป
จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และ
ความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ...
เมื่อวิญญาณมีอยู่

เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ
จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น.

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่-

*เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดความพัวพันด้วย

สังโยชน์และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดความพัวพันด้วย

สังโยชน์และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อภินิเวสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๓๖๒] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร

จึงเกิดความพัวพันและความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์ และ

ความยึดมั่น? กฤทธิคุณทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดความพัวพัน

และความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ ...

เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อ

สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดความพัวพัน

และความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น.

[๓๖๓] พ. ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
พึงเกิดความพัวพันและ

ความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์ และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

พึงเกิดความพัวพันและ

ความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนันตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจังและมีไช้ของเรา

[๓๖๔] พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอประทานพระวโรกาส

ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ

ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว พึงเป็นผู้ๆ

เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๓๖๕] พ. ดูกรอานนท์ เพราะเหตุนั้นแล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในกัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ
เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ

อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ อยู่ในที่ใกล้กัฏฐิ รูปทั้งหมดนั้น

เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนา
... สัญญา ...

สังขาร ... วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
เป็นภายในกัฏฐิ

ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ
อยู่ในที่ใกล้กัฏฐิ

วิญญาณทั้งหมดนั้น

เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรอานนท์ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร
แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย

ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว
ย่อมมีญาณ หยั่งรู้ว่า

หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ทิฏฐิวัรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตติกสูตร	๖. สักกายทิฏฐิสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๗. อัตตานุทิฏฐิสูตร
๓. เอโสอัตตาสสูตร	๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑
๔. โมจเมสิยาสูตร	๙. อภินิเวสสูตรที่ ๒
๕. มิจฉาทิฏฐิสูตร	๑๐. อาเนนทสูตร.

จบ จุลปิณณาสก.

รวมวรรคที่มีในจุลปิณณาสกนั้น คือ

๑. อันตววรรค	๔. กุกกุฬวรรค
๒. ธัมมกถิกววรรค	๕. ทิฏฐิวัรรค
๓. อวิชชาวรรค	

รวม ๕ วรรค ตติยปิณณาสกและนิบาตก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น

รวมปิณณาสกที่มีในชั้นธสังยุต ๓ ปิณณาสก.

จบ ชั้นธสังยุต.

๒. ราชสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. มารสูตร

ว่าด้วยขันธมาร

[๓๖๖] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะ

ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้
ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ

แล จึงเรียกว่า มาร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ เมื่อรูปมีอยู่ มาร (ความตาย)
จึงมี

ผู้ทำให้ตายจึงมี ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราคะ
เธอจงพิจารณาเห็นรูปว่า เป็นมาร
เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์
เป็นตัณหา

บุคคลเหล่าใดพิจารณาเห็นรูปนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า
ย่อมเห็นชอบ. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ

เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ มารจึงมี
ผู้ทำให้ตายจึงมี

ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราคะ เธอจงพิจารณาเห็นวิญญาณว่า
เป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย

เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์ เป็นตัณหา
บุคคลเหล่าใดพิจารณา

เห็นวิญญาณนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมเห็นชอบ.

รา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเห็นชอบมีประโยชน์อย่างไร
พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราคะ ความเห็นชอบมีประโยชน์ให้เปื้อนนาย.

รา. ความเปื้อนนายมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราคะ ความเปื้อนนายมีประโยชน์ให้คลายกำหนด.

รา. ก็ความคลายกำหนดเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราคะ ความคลายกำหนดมีประโยชน์ให้หลุดพ้น.

รา. ความหลุดพ้นเล่า มีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราคะ ความหลุดพ้นมีประโยชน์เพื่อนิพพาน.

รา. นิพพานเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราคะ เธอถามเลยปัญหาไปเสียแล้ว
เธอไม่อาจเพื่อถือเอาที่สุดของปัญหาได้.

ดูกรราธะ อันพรหมจรรย์เป็นคุณชาติยิ่งลงสู่निพพาน มินิพพานเป็นที่สุด
อันกุลบุตรย่อมอยู่
ประพฤติแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สัตตสูตร
ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าสัตว์

[๓๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล
ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สัตว์ สัตว์ ดังนี้
ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร
หนอแล จึงเรียกว่า สัตว์?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ เพราะเหตุที่มี ความพอใจ
ความกำหนัด
ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูปแล เป็นผู้ข้องในรูป
เป็นผู้เกี่ยวข้องในรูปนั้น ฉะนั้น
จึงเรียกว่า สัตว์. เพราะเหตุที่มีความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน
ความทะยานอยาก
ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาณ
เป็นผู้ข้องในวิญญาณ เป็นผู้เกี่ยวข้อง
ในวิญญาณนั้น ฉะนั้น จึงเรียกว่า สัตว์. ดูกรราธะ เด็กชายหรือเด็กหญิง
เล่นอยู่ตามเรือนฝุ่น
ทั้งหลาย เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ
ไม่ปราศจากความรัก
ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความกระวนกระวาย
ไม่ปราศจากความทะยานอยาก

ในเรือนฝุ่นเหล่านั้นอยู่เพียงใด ย่อมอาลัย ย่อมอยากเล่น ย่อมหวงแหน
ย่อมยึดถือเรือนฝุ่น
ทั้งหลายอยู่เพียงนั้น. ดูกรราธะ แต่ว่าในกาลใด
เด็กชายหรือเด็กหญิงเป็นผู้ปราศจากความ
กำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย
ปราศจากความกระวน
กระวาย ปราศจากความทะยานอยากในเรือนฝุ่นเหล่านั้นแล้ว
ในกาลนั้นแล เด็กชายหรือ
เด็กหญิงเหล่านั้น ย่อมรื้อ ย่อมยื้อแย่ง ย่อมกำจัด ย่อมทำเรือนฝุ่นเหล่านั้น
ให้เล่นไม่ได้
ด้วยมือและเท้า ฉันทิ ดูกรราธะ แม้เธอทั้งหลายก็จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงกำจัด
จงทำรูปให้
เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง
จงกำจัด จงทำเวทนา
ให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง
จงกำจัด จงทำ
สัญญาให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ
จงยื้อแย่ง จงกำจัด
จงทำสังขารให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา
จงรื้อ จงยื้อแย่ง
จงกำจัด จงทำวิญญานให้เป็นของเล่นไม่ได้
จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา ฉันทิ
นั้นเทียวแล. ดูกรราธะ เพราะว่าความสิ้นไปแห่งตัณหา เป็นนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ภวนตติสูตร

ว่าด้วยกิเลสที่นำไปสู่ภพ

[๓๖๘] พระนครสาวตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ ในภพ ดังนี้
กิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน?

ความดับกิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ ความพอใจ ความกำหนด
ความเพติดเพลิน
ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิต
ในรูป.

นี้เรากล่าวว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ
เพราะความดับสนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่า
เป็นธรรมที่ดับสนิทแห่งกิเลสเครื่องนำไปในภพ. ความพอใจ ความกำหนด
ความเพติดเพลิน
ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิต
ในเวทนา ...

ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาณ. นี้เรากล่าวว่า
กิเลสเครื่องนำไปในภพ เพราะความดับ-
*สนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่า
เป็นธรรมเป็นที่ดับสนิทแห่งกิเลสเครื่องนำไปในภพ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริญญียสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๓๖๙] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราคะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.
พระผู้มีพระภาคได้ตรัส

กะท่านพระราคะว่า ดูกรราคะ เราจักแสดงปริญญียธรรม
ธรรมอันบุคคลควรกำหนดรู้ ปริญญีย

ความกำหนดรู้ และปริญญียตาวิบุคคล บุคคลผู้กำหนดรู้ เธอจงฟัง
จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

ท่านพระราคะ รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราคะ ปริญญีย-

*ธรรมเป็นไฉน? ดูกรราคะ รูปแลเป็นปริญญียธรรม
เวทนาเป็นปริญญียธรรม สัญญาเป็น

ปริณฺเณยยธรรม สังขารเป็นปริณฺเณยยธรรม
วิญญานเป็นปริณฺเณยยธรรม. ดูกรราคะ ธรรม
เหล่านี้เรากล่าวว่า ปริณฺเณยยธรรม: ดูกรราคะ ปริณฺญาเป็นไฉน?
ความสิ้นราคะ ความสิ้น
โทสะ ความสิ้นโมหะ. นี่เรากล่าวว่าปริณฺญา. ดูกรราคะ
ปริณฺญาตาวิบุคคลเป็นไฉน? ผู้ที่เขา
พึงเรียกกันว่า พระอรหันต์ คือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.
ดูกรราคะ ผู้นี้เรากล่าวว่า
ปริณฺญาตาวิบุคคล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์
[๓๗๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราคะว่า
ดูกรราคะ
อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป
๑ อุปาทานชั้นคือ
เวทนา ๑ อุปาทานชั้น คือสัญญา ๑ อุปาทานชั้นคือสังขาร ๑
อุปาทานชั้นคือวิญญาน ๑
ดูกรราคะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ
และธรรมเครื่องสลัด
ออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ได้
รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
หรือไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้เลย.
[๓๗๑] ดูกรราคะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และ

ธรรมเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

แล ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์

อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
และประโยชน์แห่งความเป็น

พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้ด้วย.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๓๗๒] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกรราธะ

อุปาทานชั้น ๕ ประการ

นี้. ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้น ๕ คือรูป ...

อุปาทานชั้น ๕ คือวิญญาณ. ดูกรราธะ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ
และธรรมเครื่องสลัด

ออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่

ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ

หรือว่าไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง

ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ

หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์

ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ไม่ได้เลย. ดูกรราธะ

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์

เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ

และธรรมเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทาน-

*ชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็น

สมณะในหมู่สมณะและได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง

ท่านเหล่านั้นย่อมทำ

ให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้ด้วย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. โสตาบันนสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

[๓๗๓] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า

ดูกรราธะ อุปาทาน-

*ชั้น ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ
อุปาทานชั้นคือวิญญาน.

ดูกรราธะ ในกาลใดแล อริยสาวกย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ
และธรรมเครื่อง

สลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง. เมื่อนั้น
อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า

เป็นโสดาบันผู้มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อรหันตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

[๓๗๔] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า

ดูกรราธะ อุปาทาน-

*ชั้น ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ...
อุปาทานชั้นคือวิญญาน.

ดูกรราธะ ในกาลใดแล ภิกษุรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ
และธรรมเครื่องสลัดออก

แห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว
ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกร

ราธะ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นอรหันตชินาสพ ผู้อยู่จบพรหมจรรย์
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลง

ภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว
ผู้หมดสิ้นกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพแล้ว

ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ฉันทราคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทราคะในชั้น ๕

[๓๗๕] พระนครสāvātthī พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า

ดูกรราธะ เธอ

จงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน

ความทะยานอยากในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้

รูปนั้นจักเป็นของอันเธอละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว

ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด

ความเพติดเพลิน ความทะยาน

อยาก ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญานเสีย

ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญานนั้น

จักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว

ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ฉันทราคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละฉันทราคะในชั้น ๕

[๓๗๖] พระนครสāvātthī. พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า

ดูกรราธะ เธอจงละ

ความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยาก

ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็น

ที่ตั้ง ที่อยู่ ที่อาศัยแห่งจิตในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น

จักเป็นของอันเธอละได้แล้ว

ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยาก

ความเข้าถึง ความยึดมั่น

อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ ที่อาศัยแห่งจิตในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ...
ในวิญญานเสีย

ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญานนั้น จักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว
ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็น

เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ไหม้ ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๒. สัตตสูตร	๗. โสตาปันนสูตร
๓. ภวเนตติสูตร	๘. อรหันตสูตร
๔. ปริญญุยยสูตร	๙. ฉันทราคสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๑๐. ฉันทราคสูตรที่ ๒

หุติยวรรคที่ ๒

๑. มารสูตร

ว่าด้วยขันธมาร

[๓๗๗] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราธได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้
มารเป็นไฉนหนอ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราธะ รูปเป็นมาร เวทนาเป็นมาร
สัญญาเป็นมาร

สังขารเป็นมาร วิญญานเป็นมาร ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อ

หน่ายทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญา
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งใน

สังขาร ย่อมเปื้อนหายทั้งในวิญญาน เมื่อเปื้อนหาย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด

ย่อมหลุดพ้น. ครั้นหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มारธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมของมาร

[๓๗๘] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มารธรรม มารธรรม ดังนี้ มารธรรมเป็นไฉนหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัส

ตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นมารธรรม เวทนาเป็นมารธรรม สัญญาเป็นมารธรรม สังขารเป็น

มารธรรม วิญญานเป็นมารธรรม. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๗๙] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจัง อนิจจัง ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจัง? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรราธะ รูปเป็นอนิจจัง เวทนาเป็นอนิจจัง สัญญาเป็นอนิจจัง สังขารเป็นอนิจจัง วิญญาน

เป็นอนิจจัง. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจธรรม

[๓๘๐] พระนครสาวตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจธรรม อนิจจธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจธรรม?
พระผู้มีพระภาค

ตรัสตอบว่า รูปเป็นอนิจจธรรม เวทนาเป็นอนิจจธรรม

สัญญาเป็นอนิจจธรรม สังขารเป็น

อนิจจธรรม ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้

มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข

[๓๘๑] พระนครสาวตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ทุกข ทุกข ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกข?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกร

ราธะ รูปเป็นทุกข เวทนาเป็นทุกข สัญญาเป็นทุกข สังขารเป็นทุกข

วิญญาณเป็นทุกข. ดูกร

ราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกขธรรม

[๓๘๒] พระนครสาวตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้

เจริญ ที่เรียกว่า ทุกขธรรม ทุกขธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกขธรรม?

พระผู้มีพระภาค

ตรัสตอบว่า ดูกรราคะ รูปเป็นทุกขธรรม เวทนาเป็นทุกขธรรม
สัญญาเป็นทุกขธรรม สังขาร
เป็นทุกขธรรมวิญญานเป็นทุกขธรรม. ดูกรราคะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๓๘๓] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราคะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตา อนัตตา ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนัตตา?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรราคะ รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา
สังขารเป็นอนัตตา วิญญาน

เป็นอนัตตา ดูกรราคะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตธรรม

[๓๘๔] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราคะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตธรรม อนัตตธรรม ดังนี้

อะไรหนอเป็นอนัตตธรรม? พระผู้มี

พระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ รูปเป็นอนัตตธรรม เวทนาเป็นอนัตตธรรม
สัญญาเป็นอนัตต-

*ธรรม สังขารเป็นอนัตตธรรม วิญญานเป็นอนัตตธรรม. ดูกรราคะ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักสิ้นสูญ

[๓๘๕] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ขยธรรม ขยธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นขยธรรม?
พระผู้มีพระภาคตรัส

ตอบว่า ดูกรรหาธะ รูปเป็นขยธรรม เวทนาเป็นขยธรรม สัญญาเป็นขยธรรม
สังขารเป็นขยธรรม

วิญญาณเป็นขยธรรม. ดูกรรหาธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้
ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเสื่อมสลาย

[๓๘๖] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วยธรรม วยธรรม ดังนี้
อะไรหนอเป็นวยธรรม?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรรหาธะ รูปเป็นวยธรรม เวทนาเป็นวยธรรม
สัญญาเป็นวยธรรม

สังขารเป็นวยธรรม วิญญาณเป็นวยธรรม. ดูกรรหาธะ
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเกิดขึ้น

[๓๘๗] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สมุทยธรรม
สมุทยธรรม ดังนี้ อะไรหนอ

เป็นสมุทยธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นสมุทยธรรม
เวทนาเป็น

สมุทยธรรม สัญญาเป็นสมุทยธรรม สังขารเป็นสมุทยธรรม

วิญญาณเป็นสมุทยธรรม. ดูกรราธะ

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักดับ

[๓๘๘] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า นิโรธธรรม นิโรธธรรม ดังนี้
อะไรหนอเป็น

นิโรธธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นนิโรธธรรม
เวทนาเป็นนิโรธธรรม

สัญญาเป็นนิโรธธรรม สังขารเป็นนิโรธธรรม วิญญาณเป็นนิโรธธรรม.

ดูกรราธะ อริยสาวก

ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ ทุติยวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๙. ขยธัมมสูตร
๔. อนิจจธัมมสูตร	๑๐. วยธัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๑. สมุทยธัมมสูตร
๖. ทุกขธัมมสูตร	๑๒. นิโรธธัมมสูตร
-

อายาจนวนวรรคที่ ๓

๑. มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในขันธมาร

[๓๘๙] พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล

ท่านพระราชนิโครธได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้

มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดงธรรม

โดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ๆ เดียว

หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท

มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชนิโครธ
สิ่งใดแลเป็นมาร เธอ

พึงละความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราชนิโครธ

ก็อะไรเล่าเป็นมาร? ดูกรราชนิโครธ รูปเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ

ความกำหนัด ความกำหนัด

ด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนาเป็นมาร ... สัญญาเป็นมาร

... สังขารเป็นมาร ...

วิญญาณเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจ

ในวิญญานนั้นเสีย. ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ
ความกำหนัด ความ
กำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๓๙๐] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความพอใจ
ความกำหนัด ความ
กำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๓๙๑] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

[๓๙๒] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

[๓๙๓] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกขฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

[๓๙๔] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกขธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

[๓๙๕] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

[๓๙๖] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

[๓๙๗] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นขยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

[๓๙๘] ดุกรราธะ สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุททยธัมมสูตร

[๓๙๙] ดุกรราธะ สิ่งใดแลเป็นสมุททยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๐๐] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดง

ธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่

ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดุกรราธะ สิ่งใดแลเป็น

นิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้น

เสีย. ดุกรราธะ อะไรเป็นนิโรธธรรม? ดุกรราธะ รูปเป็นนิโรธธรรม
เธอพึงละความพอใจ

ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย.

เวทนาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ

สัญญาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ สังขารเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ

วิญญาณเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความ

พอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ อายาจนวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๙. ขยธัมมสูตร
๔. อนิจจธัมมสูตร	๑๐. วยธัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๑. สมุทยธัมมสูตร
๖. ทุกขธัมมสูตร	๑๒. นิโรธธัมมสูตร.

อุปนิสินวรรคที่ ๔

๑. มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นมาร

[๔๐๑] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า
ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด
ความกำหนัดด้วยอำนาจความ
พอใจในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราธะ สิ่งใดเล่าเป็นมาร? ดูกรราธะ รูปเป็นมาร
เธอพึงละความ
พอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปนั้นเสีย
ฯลฯ วิญญาณเป็นมาร
เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย.
ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด
ความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

[๔๐๒] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า
ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๓] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร
เธอพึงละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๔๐๔] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม

เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๕] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม

เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๖] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม

เธอพึงละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ
ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๔๐๗] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

[๔๐๘] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

[๔๐๙] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกข์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

[๔๑๐] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกขธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

[๔๑๑] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

[๔๑๒] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

[๔๑๓] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นชยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

[๔๑๔] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุททยธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจสิ่งที่รู้จักเกิดขึ้น

[๔๑๕] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นสมุททยธรรม เธอพึงละความพอใจ

ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๑๖] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราคะว่า

ดูกรราคะ สิ่งใด

แลเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจ

ในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราคะ ก็สิ่งใดเล่าเป็นนิโรธธรรม? ดูกรราคะ

รูปแลเป็นนิโรธธรรม เธอพึง

ละความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ

ความกำหนัด ความกำหนัด

ด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย. ดูกรราคะ

สิ่งใดแลเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละ

ความพอใจ ความกำหนัด

ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ อุปนิสินนวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. ทุกขธัมมสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๓. อนิจจสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร
๔. อนิจจธัมมสูตร	๙. ขยธัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๐. วยธัมมสูตร
๑๑. สมุททยธัมมสูตร	๑๒. นิโรธธัมมสูตร.

๓. ทิฏฐิสังยุต

โสดาปัตตนิวาจรคที่ ๑

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๑๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ฯลฯ

พระผู้มีพระภาค

ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอมืออยู่ เพราะถือมันอะไร
เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิ

จึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไหล

สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และ

พระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด
ดังนี้? ภิกษุเหล่า-

*นั้น กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นแบบ

มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอเนื้อความแห่งภาสิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้

ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่น

นั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระพุทธานุญาตแล้ว.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่
เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป

ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก

เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด. เมื่อเวทนามีอยู่

ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่

เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะ

ยึดมั่นวิญญาณทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก

เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

[๔๑๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอดพระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก

เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ
สังขารเที่ยงหรือไม่

เที่ยง ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

ทิฐฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฐฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

ทิฐฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฐฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล พระอริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้

ชื่อว่าปหานะสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือมั่นว่าเป็นของเรา

[๔๑๙] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ
มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิณฺณิจะเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูป
แลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิณฺณิจะเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่น
เป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ
เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อ
วิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ
ทิณฺณิจะเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา
นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

[๔๒๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?
ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.
พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?
ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.
พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
ทิณฺณิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
บ้างไหม?
ภ. ไม่พึงเกิดทิณฺณิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.
พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?
ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.
พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

ทฤษฎีจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฤษฎีขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

ทฤษฎีจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฤษฎีอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. โสวัตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือน้ำว่าเป็นตน

[๔๒๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถ้ามั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น

เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยังยืน มั่นคง
มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ดังนี้?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถ้ามั่นรูป

เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น
เรานั้นละโลกไปแล้ว จัก

เป็นผู้เที่ยง ยังยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.
เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อ

สัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะถ้ามั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่น

วิญญาณ ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น
เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้

เที่ยง ยังยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๔๒๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถ้ามั่นในสิ่ง

นั้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ
มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น

ทิฐฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ
มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฐฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

ทิฐฐิจะพึงเกิดอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว
จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน

มันคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฐฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา. เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. โนจเมสิยาสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกทิฐฐิ

[๔๒๓] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ
มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริวารของเรา
ไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจักไม่มี ดังนี้?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มีและบริวารของเราจักไม่มี.
เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญา
มีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ
เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิด
ทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
และบริวารของเราจักไม่มี.

[๔๒๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
และบริวารของเรา
จักไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
และบริวารของเรา
จักไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
บริวารของเราจักไม่มี
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. นัตถิทินนสูตร

ว่าด้วยนัตถิกทิฏฐิ

[๔๒๕] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ
มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ทานไม่มีผล การบูชาไม่มี
ผล การเช่นสร้างไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี
โลกหน้าไม่มี มารดา
ไม่มี บิดาไม่มี สัตว์โอปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ
ปฏิบัติชอบ กระทำโลกนี้
และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ไม่มีในโลก
คนเรานี้เป็นแต่
ประชุมมหากุตรูปทั้ง ๔ เมื่อใด ทำกาลกิริยา เมื่อนั้น
ธาตุดินก็ไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำก็ไปตาม
ธาตุน้ำ ธาตุไฟก็ไปตามธาตุไฟ ธาตุลมก็ไปตามธาตุลม
อินทรีย์ทั้งหลายย่อมเลื่อนลอยไปใน
อากาศ บุรุษ ๔ คน รวมเป็น ๕ ทั้งเตียง จะหามเขาไป
รอยเท้าปรากฏอยู่เพียงแค่ป่าช้า (ต่อมา)
ก็กลายเป็นกระดูกสีเทาสิ้นกพิลาป การเช่นสร้างมีเท่าที่เป็นที่สุด
ทานนี้คนเขลาบัญญัติไว้ คำของ
คนบางพวกที่พูดว่ามีผล ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย
ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต
ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย
ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญ
พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี. เมื่อเวหนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่
 ฯลฯ เมื่อสังขาร

มีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ
จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า

ทานไม่มีผล การเข่นสรวงไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย
ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญ
พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี.

[๔๒๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ
เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิต

ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ
เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง

บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ
เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง

บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. กโรโตสูตร

ว่าด้วยอกิริยทิฏฐิ

[๔๒๗] พระนครสāvตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถาวรอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่น

ให้ทำ ตัดเอง ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำให้ผู้อื่นเตือดร้อน
เศร้าโศกเอง ทำให้ผู้อื่น

เศร้าโศก ลำบากเอง ทำให้ผู้อื่นลำบาก ดิ้นรนเอง ทำให้ผู้อื่นดิ้นรน
ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์

ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุมอยู่ที่ทางเปลี่ยว
ทำชู้ภริยาเขา

พูดเท็จ ผู้ทำไม่เชื่อว่าทำบาป
แม้หากผู้ใดจะใช้จักรซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมิดโคน สังหารเหล่า
สัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลานเป็นกองมั่งสะอันเดียว
บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา
ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวา แห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง
ใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเอง
ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำผู้อื่นให้เตือดร้อน
บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคล จะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา
ให้ทานเอง ใช้ผู้อื่นให้
ให้ทาน บูชาเอง ใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ
ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา
บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ ความสำรวม
การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มี
บุญมาถึงเขา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นทำให้ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน
การฝึกฝนอินทรีย์

ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ...

เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน
การฝึกฝนอินทรีย์

ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา.

[๔๒๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น จะพึง

เกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ
บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การ

ฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา
ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ
บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน

การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา
ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ
บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน

การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา
ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวก ละความสงสัย ในฐานะ ๖
เหล่านี้

ชื่อว่า เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคา-

*มิณีปฏิบัติ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เหตุสูตร

ว่าด้วยอเหตุกทิฏฐิ

[๔๒๙] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถ้อยมนะไร เพราะยึดมนะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ
ไม่มีปัจจัย เพื่อความ

เศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้
ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มี

เหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อม

บริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ

ไม่มีความบากบั่นของบุรุษ สัตว์

ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง
ไม่มีความเพียร แปร

ไปตามภาวะแห่งความแน่นอนและความไม่แน่นอน

ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิปาติทั้ง ๖

เท่านั้น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าพระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มี

พระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชาติทั้ง ๖
เท่านั้น. เมื่อ

เวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ
ย่อมเสวยสุขเสวย

ทุกข์ในอภิชาติทั้ง ๖ เท่านั้น.

[๔๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น จะ

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิปาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว พังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว
แสวงหาแล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ

ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิปาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
นี้ชื่อว่าเป็นอันละ

ความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็น

ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. มหาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยมิจฉาทิฏฐิ

[๔๓๑] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถาวรอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗
กองนี้ ไม่มีใครทำ

ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต
เป็นสภาพไม่มีผล ตั้งอยู่

มันคง ดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มันคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น

ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่

เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. สภาวะ ๗
กองเป็นไฉน? คือ

กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะ. สภาวะ ๗ กองนี้

ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบ

อย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต

เป็นสภาพยั่งยืน ตั้งอยู่มันคงดุจ

ยอดภูเขา ตั้งอยู่มันคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น ไม่หวั่นไหว

ไม่แปรปรวน ไม่

เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน.

แม้ผู้ใดจะเอาศัสตราอย่างคมตัด

ศีรษะกัน ไม่ชื่อว่าใครปลงชีวิตใคร.

เป็นแต่ศัสตราสอดเข้าไปตามช่องระหว่าง ๗ กองเท่านั้น.

อนึ่ง กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๖,๐๐๐ กรรม ๖๐๐ กรรม

๕๐๐ กรรม ๕ กรรม

๓ กรรม ๑ กรรม กิ่ง ปฏิปทา ๖๒ อันตร ๖๒ กัป ๖๒ อภิมหา ๖ ปุริสภูมิ ๘

อาชีวะ ๔,๙๐๐

ปริพาชก ๔,๙๐๐ นาควาส ๔,๙๐๐ อินทรีย์ ๒,๐๐๐ นรก ๓,๐๐๐ รัชธาด

๓๖ สัญญีครรภ์ ๗

อสัญญีครรภ์ ๗ นิคัณฐครรภ์ ๗ สภาวทิพย์ ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สรร ๗

ปฏุใหญ่ ๗

ปฏุ ๗๐๐ เหวใหญ่ ๗ เหวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหากัป

๘๔๐,๐๐๐ เหล่านี้

ทั้งพาลและบัณฑิตเร่รอนท่องเที่ยวไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ ความหวังว่า

เราจักอบรมกรรมที่

ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล

หรือเราสัมพัสตุกต่องกรรมที่อำนวยผลแล้วจักทำให้สุดสิ้นด้วยศีล

ด้วยพรต ด้วยตบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ ไม่มีในที่นั้น
สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่สิ้นสุดได้
เหมือนดวงของให้หมดด้วยเท่านั้น
ย่อมไม่มีในสังสารด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเสื่อม
และความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง. พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป
เสวยสุขและทุกข์เอง
เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดลงไปเอง ฉะนั้น.
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทณฺฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ
พาลและบัณฑิต

เร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง
เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น. เมื่อ
เวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทณฺฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้
ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่าง

อันใครทำ ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง
เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้าง
ไป ย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น.

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรในสิ่ง

นั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ
ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ

ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์
เองเหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่
หมดไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ
ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ

พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง
เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด
ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว
แสวงหา

แล้ว ใครครวญแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ
ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ

พาลและบัณฑิตเร่รอนไป เสวยสุขและทุกข์เอง
เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด
ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ นี้
ชื่อว่า เป็น

อันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็น

ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๘.

๙. สัสสตทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกเที่ยง

[๔๓๓] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เพราะถือมัน

อะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า โลกเที่ยง. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญา มีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่
... เมื่อวิญญาณ มีอยู่

เพราะถือมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกเที่ยง.

[๔๓๔] พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว
ค้นคว้าแล้ว

ด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้ เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อัสสสตทิกฺขิสฺสูตร
ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่เที่ยง

[๔๓๕] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกไม่เที่ยง? ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ ... เมื่อเวทนามีอยู่ ...
เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขาร

มีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยมันในสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว
แสวงหาแล้ว

คั่นควแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยมันในสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี

ปฏิปทา. เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. อันตवासูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกมีที่สดุ

[๔๓๖] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกมีที่สดุ? ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. อนันตवासูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่มีที่สดุ

[๔๓๗] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
โลกไม่มีที่สดุ? ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็น

รากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่ได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. ตังชีวังตังสรีรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกัน

[๔๓๘] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ชีพก็อันนั้น
สรีระก็อันนั้น?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๓.

๑๔. อัญญังชีวังอัญญังสรีรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นคนละอย่าง

[๔๓๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่
เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ชีพเป็นอย่างอื่น สรีระก็เป็น
อย่างอื่น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระ
ผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๔.

๑๕. โหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีก

[๔๔๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๕.

๑๖. นโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก

[๔๔๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว

ย่อมไม่เกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมี
พระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๖.

๑๗. โหติจนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มีไม่เกิดอีกก็มี

[๔๔๒] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่
เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อม
เกิดอีกก็มี ย่อมไม่มีเกิดอีกก็มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็น
เบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๗.

๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็หาไม่ได้ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้

[๔๔๓] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่
เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม
เกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม
ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ฯลฯ

[๔๔๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็

หาไม่ได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว
แสวงหา

แล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖
เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ
แม้ในทุกข์นิโรธคามินี

ปฎิปปทา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเปื่องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๘.

จบ โสตาปัตติวรรคที่ ๑.

จบ ไวยากรณ์ ๑๘.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นวาทสูตร	๑๐. อสัสสสติภฺนิจฺจสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๑๑. อันตवासฺตฺร
๓. โสธตฺตาสฺตฺร	๑๒. อนันตवासฺตฺร
๔. โนจเมสฺสียาสฺตฺร	๑๓. ตังชิวังตังสรีรังสูตร
๕. นัตถิทินนสูตร	๑๔. อัญญังชิวังอัญญังสรีรังสูตร
๖. กโรโตสูตร	๑๕. โหติตถาคตสูตร
๗. เหตุสูตร	๑๖. นโหติตถาคตสูตร
๘. มหาติภฺนิจฺจสูตร	๑๗. นโหติจณฺณโหติตถาคตสูตร
๙. สัสสสติภฺนิจฺจสูตร	๑๘. เนาโหตินโหติตถาคตสูตร.
-

หุติยเปยฺยาลที่ ๒

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาติภฺนิจฺจ

[๔๔๕] พระนครสาวตฺถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร

หนอมืออยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิภฺนิจฺจขึ้นอย่างนี้ว่า
ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำ

ย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก

เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมืออยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป
จึงเกิดทิภฺนิจฺจขึ้น

อย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

เมื่อเวหนามืออยู่ ฯลฯ เมื่อ

สัญญาเมื่ออยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารเมื่ออยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณเมื่ออยู่
เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่น
วิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

[๔๔๖] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า. ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึด
มั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ ... เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึด
มั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

(สูตรที่ ๒ ถึงสูตรที่ ๑๗ เหมือนในโศตাপัตตวรรค)

๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดก็หาไม่ได้ไม่เกิดก็หาไม่ได้

[๔๔๗] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม

เกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายไปแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้. เมื่อเวทนา

มีอยู่ ... เมื่อสัญญา มีอยู่ ... เมื่อสังขาร มีอยู่ ... เมื่อวิญญาณ มีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึด

มั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้?

[๔๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หา

มิได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกขมียอยู่
เพราะถือมั่นทุกข เพราะ
ยึดมั่นทุกข จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิด
อีกก็หามิได้. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?
ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิ
ได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกขมียอยู่
เพราะถือมั่นทุกข เพราะ
ยึดมั่นทุกข จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิด
อีกก็หามิได้.

จบ สูตรที่ ๑๘.

๑๙. รุปีวัตตาสสูตร

ว่าด้วยวัตตาสที่มีรูป

[๔๔๙] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมียอยู่
เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า วัตตาสที่มีรูป
เปื่องหน้าแต่ตาย
แล้วย่อมไม่สลายไป? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมียอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามี

อยู่ ... สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิ

ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เวทนา

ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึด

มั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ สูตรที่ ๑๙.

๒๐. อรูปีอัตตาสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่ไม่มีรูป

[๔๕๑] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี
อยู่ เพราะถือมั่นอะไร จึงเกิดทณฺฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีรูป
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป ฯลฯ

๒๑. รูปิจอรูปิจอัตตาสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่มีรูปและไม่มีรูป

[๔๕๒] พระนครสาวตถิ. อัตตาทั้งที่มีรูปทั้งที่ไม่มีรูป
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป ฯลฯ

๒๒. เนวรูปีนารูปีอัตตาสูตร

[๔๕๓] ฯลฯ อัตตาที่มีรูปก็หาไม่ได้ ไม่มีรูปก็หาไม่ได้
เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่
สลายไป ฯลฯ

๒๓. เอกันตสุขีอัตตาสูตร

[๔๕๔] ฯลฯ อัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียว
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ฯลฯ

๒๔. เอกันตทุกขีอัตตาสูตร

[๔๕๕] ฯลฯ อัตตาที่มีทุกข์โดยส่วนเดียว
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ฯลฯ

๒๕. สุขทุกขีอัตตาสูตร

[๔๕๖] ฯลฯ อัตตาที่มีทั้งสุขทั้งทุกข์
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ฯลฯ

๒๖. อทุกขมสุขีอัตตาสูตร

[๔๕๗] อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป ฯลฯ ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.
เมื่อเวทนามีอยู่ ...

เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ

จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๕๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่

สลายไป เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่สลายไป

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่
เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะล
ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่
สลายไป.

จบ สูตรที่ ๒๖.

จบ ทุตติยเปยยาลที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. นวาทสูตร ๗๗	๒๒. เนวรูปีนารูปีัตตาสสูตร
๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคตสูตร	๒๓. เอกันตสุขีัตตาสสูตร
๑๙. รูปีัตตาสสูตร	๒๔. เอกันตทุกข์ีัตตาสสูตร
๒๐. อรูปีัตตาสสูตร	๒๕. สุขทุกข์ีัตตาสสูตร
๒๑. รูปีจอรูปีจัตตาสสูตร	๒๖. อุทุกข์มสุขีัตตาสสูตร.

ตติยเปยยาลที่ ๓

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๕๙] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร

มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อม

ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของ

ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์

ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ๗๗

พ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป
จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.
เมื่อเวหนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อ
สัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่
เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่น
วิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด.

[๔๖๐] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
เมื่อสิ่งนั้นมีอยู่

เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด
แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์

ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระ

เนียด. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ.
เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อสิ่ง
นั้นมีอยู่ เพราะถือมันสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ
๑- เป็นของตั้งอยู่มั่น

คงดูเสาระเนียด ฯลฯ (อีก ๒๔ สูตรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อหุขมสุชีวัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

[๔๖๑] พระนครสาวตเถ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไร

หนอมืออยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์

ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป
จึงเกิดทิฏฐิ

ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนามีอยู่

ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่

เพราะถือมันวิญญาณ เพราะ

ยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม

ไม่สลายไป.

[๔๖๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป
บ้างไหม?

@๑. สูตรอีก ๒๖ สูตร มีความพิสดารเหมือนนัยแห่งสูตรนี้
ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อสิ่ง
นั้นมีอยู่ เพราะถือมันสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่
ตายไปแล้วย่อมไม่สลายไป เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณ ฯลฯ เที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
เพราะไม่ถือมันสิ่งนั้น
จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมสลายไป
บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อ
สิ่งนั้นมีอยู่ เพราะถือมันสิ่งนั้น จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ ตติยเปย्याลที่ ๓.

จตุตถเปย्याลที่ ๔

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๖๓] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมียอยู่

เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล

สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่

มันคงจุลเสาระเนียด? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์

ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ

รูปมียอยู่ เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็น

ของตั้งอยู่มันคงจุลเสาระเนียด. เมื่อเวทนามียอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญามียอยู่ ฯลฯ
เมื่อสังขารมียอยู่

ฯลฯ เมื่อวิญญาณมียอยู่ เพราะถือมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ
จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า

ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มันคงจุลเสาระเนียด.

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอที่จะตามเห็น

สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๕] พ. เพราะเหตุนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด
เลวหรือประณีต อยู่ในที่

ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น

เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง

นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่

เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด
เลวหรือประณีต

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น

เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ฯลฯ (อีก ๒๔

สูตรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อหุขมสุขีอัตตาสูตฺร

ว่าด้วยอัตตาไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

[๔๖๖] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไร

มีอยู่ เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูภิกษุ

ทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป

จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มี

ทั้งทุกข์ทั้งสุขเปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ

เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ

เมื่อวิญญาณามีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ

จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่

ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๖๗] ดูภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภิก. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภิก. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภิก. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ควรหรือหนอที่จะตามเห็น

สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภิก. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๘] พ. เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด
เลวหรือประณีต อยู่ในที่

ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น

เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง
นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่

เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด
เลวหรือประณีต

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น

เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับ แล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา

แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบ

แล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ ทิณฐิสังยุต.

๔. โอกกันตสังยุต

๑. จักขสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและธัมมานุสारीบุคคล

[๔๖๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
จักขุไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา หูไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา จมูกไม่
เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา ลิ้นไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็น
ธรรมดา กายไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่
หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी
ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลง
สู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุถุชน
ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย
ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้
แก่ผู้ใด. เราเรียกผู้นี้ว่า
ธัมมานุสारी ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุถุชน
ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่
บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย
ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเท่าที่ยัง
ไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้. เรากล่าวผู้นี้ว่า
เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและธัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปไม่เที่ยง มี

อันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เสียงไม่เที่ยง

มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา

กลืนไม่เคี้ยว มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา รสไม่เคี้ยว
มีอันแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นเป็นธรรมดา โภชนูปพะไม่เคี้ยว
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา ธรรมารมณ์ไม่
เคี้ยว มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่ง
ธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม
ก้าวลงสู่สัพปุริสภูมิ
ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติ-
*วิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.
ดูกรฤกษุทั้งหลาย ธรรม
เหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด.
เรากล่าวผู้นี้ว่า อัมมานุสारी
ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุถุชน
ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้ว
พึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย
ไม่ควรเพื่อทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้
แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้
เรากล่าวผู้นี้ว่าเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย
จักขุวิญญานไม่
เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสทวิญญาน ฯลฯ
ฆานวิญญาน ฯลฯ ชิวหา-

*วิญญาน ฯลฯ กายวิญญาน ฯลฯ มโนวิญญานไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า
สัทธานุสारी ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา
โดยประมาณอย่างนี้ แก่ผู้ใด.

เรากล่าวผู้นี้ว่า อัมมานุสारी ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ เรากล่าวผู้
นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัสไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัส ฯลฯ ฆานสัมผัส ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ
กายสัมผัส ฯลฯ

มโนสัมผัสไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นี้ว่า
สัทธานุสारी ฯลฯ

เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัสสชาเวทนา
ไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
ฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ กายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
มโนสัมผัสสชาเวทนา ไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้
อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๔] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญา ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญา ฯลฯ คันธสัญญา ฯลฯ รสสัญญา ฯลฯ
โณภูตัพพสัญญา
ธรรมสัญญา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่
หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๕] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญาเจตนาไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญาเจตนา ฯลฯ คันธสัญญาเจตนา ฯลฯ
รสสัญญาเจตนา ฯลฯ
โณภูตัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนาไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้อย่างนี้
เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी
ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๖] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูปตัณหาไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททตัณหา ฯลฯ คันธตัณหา ฯลฯ รสตัณหา ฯลฯ
โผฏฐัพพตัณหา
ฯลฯ ธรรมตัณหาไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อ
มันไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๗] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ปฐวีธาตุไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นเป็นธรรมดา อาโปธาตุ ฯลฯ เตโชธาตุ ฯลฯ วาโยธาตุ ฯลฯ อากาสธาตุ
ฯลฯ วิญญาน
ธาตุไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดเชื่อมันไม่หวั่นไหว
ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและอัมมานุสारीบุคคล

[๔๗๘] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่น
เป็นธรรมดา เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญานไม่เที่ยง
มีอันแปรปรวน
เป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ผู้ใดเชื่อมันไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้

เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพปริสภูมิ
ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควร

เพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน
หรือปัตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ

ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเหล่านี้ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา

โดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด. เรากล่าวผู้นี้ว่า ธัมมานุสารี
ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่

สัพปริสภูมิ ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

หรือปัตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ

ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้อย่างนี้. เรากล่าวผู้นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา

เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ โลกกันตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญานสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร

๕. อุปปาทสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๗๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข
เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏ
แห่งชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งหู ฯลฯ แห่ง
ลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข
เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ
ความดับสูญแห่ง
จักขุ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบระับแห่งโรค
เป็นความดับสูญแห่ง
ชราและมรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ ความดับสูญแห่งหู
ฯลฯ แห่งจมูก
ฯลฯ แห่งลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ
นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็น
ความสงบระับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๘๑] พระนครสāvātthī. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่ง
ชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งเสียง ฯลฯ แห่ง
กลิ่น ฯลฯ แห่งรส ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมารมณ
นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข
เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ
ความดับสูญแห่งรูป

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค
เป็นความดับสูญแห่งชราและ
มรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเสียง ฯลฯ
แห่งกลิ่น ฯลฯ
แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมารมณฺ์ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นความสงบระงับ
แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๘๓] พระนครสāvตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุวิญญาน ฯลฯ แห่งโสตวิญญาน ฯลฯ

แห่งมโนวิญญาน นี่เป็นความเกิด

ขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๔] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ
ความดับสูญแห่ง

จักขุวิญญาน ฯลฯ แห่งโสตวิญญาน ฯลฯ แห่งฆานวิญญาน ฯลฯ

แห่งชีวหาวิญญาน ฯลฯ

แห่งกายวิญญาน ฯลฯ แห่งมโนวิญญาน

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบ

ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๘๕] พระนครสāvตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุสัมผัส ฯลฯ แห่งโสตสัมผัส ฯลฯ แห่งฆานสัมผัส

ฯลฯ แห่งกายสัมผัส ฯลฯ

แห่งมโนสัมผัส นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่งชรา
และมรณะ.

[๔๘๖] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ
ความดับสูญแห่ง

จักขุสัมผัส ฯลฯ แห่งโสตสัมผัส ฯลฯ แห่งฆานสัมผัส ฯลฯ
แห่งชีวหาสัมผัส ฯลฯ

แห่งกายสัมผัส ฯลฯ แห่งมโนสัมผัส นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นความสงบระับ
แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๘๗] พระนครสāvātthī. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งโสตสัมผัสสชาเวทนา
ฯลฯ แห่งฆานสัมผัส

สชาเวทนา ฯลฯ แห่งชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

แห่งกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่ง

มโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์

เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏ

แห่งชราและมรณะ.

[๔๘๘] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ
ความสงบระับความดับสูญแห่ง

จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

แห่งฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

แห่งชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

แห่งมโนสัมผัสสชาเวทนา

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระับแห่งโรค

เป็นความดับสูญแห่งชรา

และมรณะ.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๘๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปสัญญา ฯลฯ แห่งสัททสัญญา ฯลฯ แห่งคันธสัญญา ฯลฯ แห่งรสสัญญา

ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพสัญญา ฯลฯ แห่งธรรมสัญญา

นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่

แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ ความดับสูญแห่ง

รูปสัญญา ฯลฯ แห่งสัททสัญญา ฯลฯ แห่งคันธสัญญา ฯลฯ

แห่งรสสัญญา ฯลฯ แห่ง

โผฏฐัพพสัญญา ฯลฯ แห่งธรรมสัญญา

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบ

ระับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๙๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งสัททสัญญาเจตนา ฯลฯ

แห่งคันธสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่ง

รสสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งธรรมสัญญาเจตนา

นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่ง

ทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระับ ความดับสูญแห่ง

รูปสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งสัททสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งคันธสัญญาเจตนา ฯลฯ
แห่งรสสัญญาเจตนา ฯลฯ

แห่งโณภูมัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ แห่งธรรมสัญญาเจตนา

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็น

ความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๙๓] พระนครสวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปตัณหา ฯลฯ แห่งสัททตัณหา ฯลฯ แห่งคันธตัณหา
ฯลฯ แห่งรสตัณหา

ฯลฯ แห่งโณภูมัพพตัณหา ฯลฯ แห่งธรรมตัณหา

นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่

แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๔] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ
ความสูญแห่ง

รูปตัณหา ฯลฯ แห่งสัททตัณหา ฯลฯ แห่งคันธตัณหา ฯลฯ แห่งรสตัณหา
ฯลฯ แห่ง

โณภูมัพพตัณหา ฯลฯ แห่งธรรมตัณหา

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบ

ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๙๕] พระนครสวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ
แห่งवाโยธาตุ ฯลฯ

แห่งอากาศธาตุ ฯลฯ แห่งวิญญาณธาตุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกซ์
เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ
ความดับสูญแห่ง
ปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ แห่งวาโยธาตุ ฯลฯ
แห่งอากาศธาตุ
ฯลฯ แห่งวิญญาณธาตุ ฯลฯ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกซ์
เป็นความสงบระงับแห่งโรค
เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกซ์

[๔๙๗] พระนครสāvātthī. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกซ์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่ง
ชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด
ความปรากฏแห่งเวทนา ฯลฯ แห่ง
สัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกซ์
เป็นความตั้งอยู่
แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ
ความสงบระงับความดับสูญแห่งรูป
นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกซ์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค
เป็นความดับสูญแห่งชราและ
มรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเวทนา ฯลฯ
แห่งสัญญา
แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกซ์
เป็นความสงบระงับ

แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อุปาทาสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. สัมผัสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร.

๖. กิเลสสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๙๙] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจักขุ

นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในหู

นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความ

กำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจมูก นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ

ในลิ้น นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในกาย

นี้เป็นอุปกิเลส

แห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในใจ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต.

ดูกฤกษุทั้งหลาย

เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งใจในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น

จิตของเธอย่อมเป็นจิตนุ่มไปใน

เนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน

ปรากฏในธรรมอันทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๐] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป

นี้เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในเสียง ฯลฯ
ในกลิ่น ฯลฯ

ในรส ฯลฯ ในโผฏฐัพพะ ฯลฯ ในธรรมาภรณ์ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต.
ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เมื่อใดแล ภิกษุและอุปกิเลสแห่งใจในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น
จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไป

ในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมอันจะพึงทำให้แจ้ง
ด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญูญาณสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๑] ก. พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน

จักขุวิญญูญาณ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในโสตวิญญูญาณ ฯลฯ

ในฆานวิญญูญาณ ฯลฯ ในชีวหาวิญญูญาณ ฯลฯ ในกายวิญญูญาณ ฯลฯ
ในมโนวิญญูญาณ นี่เป็น

อุปกิเลสแห่งจิต. ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล

ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น

จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน ปรากฏใน

ธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๑] ข. พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
จักขุสัมผัส นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในโสตสัมผัส ฯลฯ
ในฆานสัมผัส ฯลฯ ในชีวหาสัมผัส ฯลฯ ในกายสัมผัส ฯลฯ ในมโนสัมผัส
นี่เป็นอุปกิเลส
แห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้
เมื่อนั้น จิตของ
เธอย่อมเป็นจิตนุ่มไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน ปราภฏในธรรมที่
จะพึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.
จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
ในฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ใน
ชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ใน
กายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
ในมโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อใดแล ภิกษุละ
อุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น
จิตของเธอย่อมเป็นจิตนุ่มไปในเนกขัมมะ อันเนก-
*ขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปราภฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
รูปสัญญา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัททสัญญา ฯลฯ
ในคันธสัญญา ฯลฯ ในรสสัญญา ฯลฯ ในโผฏฐัพพสัญญา ฯลฯ
ในธรรมสัญญา นี่เป็นอุปกิเลส
แห่งจิต. ดูกฤกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖
นี้ได้ เมื่อนั้น จิต
ของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน ปราภฏใน
ธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
รูปสัญญาเจตนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัททสัญญาเจตนา ฯลฯ
ในคันธสัญญาเจตนา ฯลฯ ในรสสัญญาเจตนา ฯลฯ ในโผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ
ในธรรมสัญญาเจตนา นี่
เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกฤกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล
ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ
อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปราภฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย
ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน

รูปตัณหา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในสัททตัณหา ฯลฯ ใน
คันธตัณหา ฯลฯ ในรสตัณหา ฯลฯ ในโผฏฐัพพตัณหา ฯลฯ
ในธรรมตัณหา ฯลฯ นี่เป็นอุปกิเลส
แห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖
นี้ได้ เมื่อนั้น จิต
ของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน ปราภฏใน
ธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๖] พระนครสāvตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจใน
ปฐวีธาตุ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในอาโปธาตุ ฯลฯ ใน
เตโชธาตุ ฯลฯ ในวาโยธาตุ ฯลฯ ในอากาศธาตุ ในวิญญานธาตุ
นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น
จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อม
ไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปราภฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วย
อภิญญา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๗] พระนครสāvตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูป
นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในเวทนา
นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัญญา นี่เป็นกิเลสแห่งจิต
ความกำหนดด้วยอำนาจความ

พอใจในสังขาร นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในวิญญาณ นี่เป็น

อุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล

ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อ

นั้นแล จิตของเธอย่อมเป็นจิตนุ่มไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน

ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ กิเลสสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร

๗. สารีปุตตสังยุต

๑. วิเวกสูตร

ว่าด้วยปฐมฌาน

[๕๐๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*บิณฑิกเศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า

ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือนาฬิก

และฉัตร เข้าไปสู่พระนครสาวัตถิเพื่อบิณฑบาต

ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิแล้ว

กลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวัน เพื่อพักกลางวัน
ถึงป่าอันธวันแล้ว นั่ง

พักกลางวัน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น
ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว
เข้าไปยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี.
ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระ
สารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านพ่องใส่นัก
สีหน้าของท่านหมดจด พ่องใส วันนี้
ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราสังัดจากกาม
สังัดจากอกุศลธรรม

เข้าปฐมณาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่. อาวุโส
เรานั้นไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เรา

เข้าปฐมณานอยู่ หรือว่าเข้าปฐมณานแล้ว หรือว่าออกจากปฐมณานแล้ว.
แท้จริง ท่านพระสารี-

*บุตรถอนทณฺฐีคืออหังการ ตณฺหาคือมมังการ
และอนุสัยคือมานะออกได้นานแล้ว ฉะนั้น ท่าน
พระสารีบุตรจึงไม่คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าปฐมณานอยู่
หรือว่าเข้าปฐมณานแล้ว หรือว่าออกจาก
ปฐมณานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อวิตกกสูตร

ว่าด้วยหุตฺติยณาน

[๕๐๙] พระนครสาวตถิ. ท่านพระอานนทได้เห็นพระสารีบุตรมาแต่ไกล
จึงกล่าวกะ

ท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านพ่องใส่นัก
สีหน้าของท่านหมดจด พ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าหุตฺติยณานอันมีความพ่องใสแห่ง

จิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์
เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุข

เกิดแต่สมาธิอยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าหุตติยฌานอยู่
หรือว่าเข้าหุตติยฌานแล้ว

หรือว่าออกจากหุตติยฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ปิติสสูตร

ว่าด้วยตติยฌาน

[๕๑๐] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
สีหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโสดังเราจะบอก เรามีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุข

ด้วยนามกาย เพราะปิตินไป

เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็น
ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ อยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า
เราเข้าตติยฌานอยู่

หรือว่าเข้าตติยฌานแล้ว หรือว่าออกจากตติยฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อุเปกขาสสูตร

ว่าด้วยจตุตถฌาน

[๕๑๑] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
สีหน้าของท่านหมดจด ผ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข

เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้
มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่. อาวุโส

เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าจตุตถฌานอยู่ หรือว่าเข้าจตุตถฌานแล้ว
หรือว่าออกจากจตุตถฌาน
แล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อากาสสูตร

ว่าด้วยอากาสนัญญาตนฌาน

[๕๑๒] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว
กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
สีหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าอากาสนัญญาตนฌานด้วย
คำนึงว่า อากาสดาหที่สดมภ์ได้ เพราะล่วงรูปสัญญาเสียได้
เพราะดับปฏิกขสัญญาเสียได้ เพราะไม่
กระทำไว้ในใจซึ่งนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส
เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้า
อากาสนัญญาตนฌานอยู่ หรือว่าเข้าอากาสนัญญาตนฌานแล้ว
หรือว่าออกจากอากาสนัญญา-
*ตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. วิญญาณสูตร

ว่าด้วยวิญญาณัญญาตนฌาน

[๕๑๓] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึง
กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
สีหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าวิญญาณัญญาตนฌานด้วยคำนึง

ว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้
เพราะล่วงอาภาสอันญายตนฉานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส
เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าวิญญาณญายตนฉานอยู่
หรือว่าเข้าวิญญาณญายตนฉานแล้ว
หรือว่าออกจากวิญญาณญายตนฉานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อากิญจัญญายตนสูตร
ว่าด้วยอากิญจัญญายตนฉาน

[๕๑๔] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนที่ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว
กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใส
สีหน้าของท่านหมดจด ผ่องใส
วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าอากิญจัญญายตนฉานด้วยคำนี้ว่า
ว่า สิ่งอะไรหน้อยหนึ่งไม่มี
เพราะล่วงวิญญาณญายตนฉานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่.
อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าอากิญจัญญายตนฉานอยู่
หรือว่าเข้าอากิญจัญญายตนฉาน
แล้ว หรือว่าออกจากอากิญจัญญายตนฉานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร
ว่าด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนฉาน

[๕๑๕] พระนครสวัตถิ.

ท่านพระอานนที่ได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว
กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใส
สีหน้าของท่าน ผ่องใส
วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฉาน

เพราะล่วงอาภิญญายตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส
เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า

เราเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานอยู่
หรือว่าเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว หรือว่าออก
จากเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นิโรธสูตร

ว่าด้วยสัญญาเวหิตนิโรธ

[๕๑๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ
พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถปิณฑิก-
*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า
ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี
ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวันแล้ว
นั่งพักกลางวันอยู่ที่โคนไม้
แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว
เข้าไปยังพระวิหาร
เชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี.
ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล
จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
สีหน้าของท่านหมด
จืด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?
ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก
เราเข้าสัญญาเวหิตนิโรธ เพราะ
ล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส
เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เรา
เข้าสัญญาเวหิตนิโรธอยู่ หรือว่าเข้าสัญญาเวหิตนิโรธแล้ว
หรือว่าออกจากสัญญาเวหิตนิโรธ

แล้ว. แท้จริง ท่านพระสารีบุตร ถอนอหังการ มมังการ
และมานานุสัยออกได้นานแล้ว ฉะนั้น
ท่านพระสารีบุตรจึงมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าสัญญาเวทียิตนิโรธอยู่
หรือว่าเข้าสัญญาเวทียิตนิโรธ
แล้ว หรือว่าออกจากสัญญาเวทียิตนิโรธแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุกุมุขสูตร

ว่าด้วยความแตกต่างการเลี้ยงชีวิตของสมณพราหมณ์

[๕๑๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ
พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้
พระนครราชคฤห์. ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว
ถือบาตรและจีวร เข้าไป
บิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์
เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกในพระนครราชคฤห์แล้ว อาศัยเชิง
ฝาแห่งหนึ่งฉันบิณฑบาตนั้น. ครั้งนั้น นางปริพาชิกาชื่อสุกุมุขี
เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่
อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสมณะ
ท่านก้มหน้าฉันหรือ? ท่านพระสารี-

*บุตรตอบว่า ดูกรน้องหญิง เราได้ก้มหน้าฉัน.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านแหงนหน้าฉันหรือสมณะ?

สา. เราได้แหงนหน้าฉันหรือก้องหญิง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือสมณะ?

สา. เราได้มองดูทิศใหญ่ฉันหรือก้องหญิง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศน้อยฉันหรือสมณะ?

สา. เราได้มองดูทิศน้อยฉันหรือก้องหญิง.

สุ. ดิฉันถามว่า ดูกรสมณะ ท่านก้มหน้าฉันหรือ ท่านก็ตอบว่า
เราได้ก้มหน้าฉัน

หรือก้องหญิง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านแหงนหน้าฉันหรือสมณะ
ท่านก็ตอบว่า เราได้

แหงนหน้าฉันหรือก้องหญิง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น
ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือสมณะ
ท่านก็ตอบว่า เรามีได้มองดูทิศใหญ่ฉันหรือก้องหญิง ดิฉันถามว่า
ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดู
ทิศน้อยฉันหรือสมณะ ท่านก็ตอบว่า
เรามีได้มองดูทิศน้อยฉันหรือก้องหญิง ก็บัดนี้ ท่านฉัน
อย่างไรเล่าสมณะ?

สา. ดูกรน้องหญิง ก็สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุ
ดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูพื้นที่ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า กัมหน้าฉัน.
ดูกรน้องหญิง สมณ
พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา คือ
วิชาดูดาวนักษัตร
สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า แหงนหน้าฉัน. ดูกรน้องหญิง
สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยง
ชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุประกอบการรับส่งข่าวสาสน์
สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า มองดูทิศใหญ่
ฉัน. ดูกรน้องหญิง สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา
คือ วิชาทายองค์อวัยวะ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า มองดูทิศน้อยฉัน.
ดูกรน้องหญิง ส่วน
เรานั้นมิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา คือ วิชาตรวจพื้นที่
มิได้เลี้ยงชีพด้วย
มิจฉาชีพเหตุดิรัจฉานวิชา คือวิชาดูดาวนักษัตร
มิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุประกอบการ
รับส่งข่าวสาสน์ มิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา คือ
วิชาทายองค์อวัยวะ (แต่)
เราแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรม ครั้นแล้วจึงฉัน.
ครั้งนั้น นางสุลิมุขปริพาชกาเข้าไปในนครราชคฤห์
จากถนนหนึ่งไปอีกถนนหนึ่ง จาก

ตรอกหนึ่งไปอีกตรอกหนึ่งแล้ว ประกาศอย่างนี้ว่า
ท่านสมณศากยบุตรทั้งหลายย่อมฉันอาหาร
อันประกอบด้วยธรรม
สมณศากยบุตรทั้งหลายย่อมฉันอาหารอันหาโทษมิได้.
ขอเชิญท่านทั้งหลาย
ถวายบิณฑบาตแก่สมณศากยบุตรทั้งหลายเถิด.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ สารีปุตตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. วิเวกสูตร	๖. วิญญานสูตร
๒. อวิตกกสูตร	๗. อาภิญจัญญายตนสูตร
๓. ปิตีสูตร	๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร
๔. อเพกขาสสูตร	๙. นิโรธสูตร
๕. อากาสสูตร	๑๐. สุมิมฺขีสูตร

๘. นาคสังยุต

๑. สุธกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดนาค ๔ จำพวก

[๕๑๘] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ นาคที่เป็นอันทชะ
เกิดในไข่ ๑ นาค
ที่เป็นชลัพพะ เกิดในครรภ์ ๑ นาคที่เป็นสังเสทชะ เกิดในเหง้าโคล ๑
นาคที่เป็นอุปปาติกะ เกิด
เกิดขึ้น ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปณิตตรสูตร

ว่าด้วยความประณีตของกำเนิดนาคแต่ละจำพวก

[๕๑๙] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวก

เป็นไฉน? คือ นาคเป็นอณฑชะ ๑ นาคที่เป็นชลापุชะ ๑

นาคที่เป็นสังเสทชะ ๑ นาคที่เป็น

อุปปาติกะ ๑. ในนาค ๔ จำพวกนั้น นาคที่เป็นชลापุชะ สังเสทชะ และอุปปาติกะ ประณีต

กว่านาคที่เป็นอณฑชะ. นาคที่เป็นสังเสทชะและอุปปาติกะ

ประณีตกว่านาคที่เป็นอณฑชะและ

ชลापุชะ. นาคที่เป็นอุปปาติกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอณฑชะ

ชลापุชะและสังเสทชะ. ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อุปสทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นอณฑชะรักษาอุโบสถ

[๕๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้

มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ

เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นอณฑชะ

บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุกรภิกษุ

นาคบางพวกที่เป็นอณฑชะในโลกนี้ มีความคิด

อย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกเรานั้น

กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป

จึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวก

นาคที่เป็นอันทชชะ ถ้าวันนี้พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซร้ เมื่อเป็น

อย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจเสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แล

เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาค

ที่เป็นอันทชชะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อุโปสถสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นชลาพุชะรักษาอุโบสถ

[๕๒๑] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้น

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ

เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง

ให้นาคที่เป็นชลาพุชะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ

นาคบางพวกที่เป็นชลาพุชะในโลกนี้ มีความคิด

อย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา

ด้วยใจ พวกนั้น

กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ

เมื่อตายไปจึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

ที่เป็นชลาพุชะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา

ด้วยใจไซร้ เมื่อเป็นอย่างนี้

เมื่อตายไปพวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา

ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล

เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นชลาพุชะ

บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อุโปสถสูตรที่ ๓

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลที่เป็นสังฆะรักษาอุโบสถ

[๕๒๒] พระนครสาวตถิ. ภิกษุฉันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ
เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลที่เป็นสังฆะ
บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
บุคคลบางพวกที่เป็นสังฆะในโลกนี้ มีความ
คิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกเรา
นั้นกระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป
จึงเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกบุคคลที่เป็นสังฆะ ถ้าววันนี้ พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจไซ้
เมื่อเป็นอย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริต
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล
เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้
บุคคลที่เป็นสังฆะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อุโปสถสูตรที่ ๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลที่เป็นอุปปาตีกะรักษาอุโบสถ

[๕๒๓] พระนครสาวตถิ. ภิกษุฉันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลที่เป็นอุปปาตีกะบาง
พวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
บุคคลบางพวกที่เป็นอุปปาตีกะในโลกนี้ มีความ

คิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราได้เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ พวก
เรานั้นกระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป
จึงเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกนาคที่เป็นอุปปาตีกะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพาสสุจริตด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อ
เป็นอย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
เชิญพวกเรามาประพาสสุจริตด้วย
กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้นี้แล เป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้นาคที่
เป็นอุปปาตีกะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. สุตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นอันทชชะ
[๕๒๔] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตาย
ไปเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอันทชชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอันทชชะ
มีอายุยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความ

เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอันทชชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้นี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอันทชชะ.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. สุตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นชลัพพชะ

[๕๒๕] พระนครสาวัตถี. ภิกษุหนึ่งนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

๑. ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพชะ

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้กระทำความผิด

ทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า

พวกนาคที่เป็นชลัพฐะ มีอายุยืน

มีวรรณะงาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ

เมื่อตายไป ขอเราพึง

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพะชะ. ครั้นตายไป

เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกนาคที่เป็นชลายุชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพชะ.

จบ สูตรที่ ๘.

៥. ស្តុតស្តូតរឿង ៣

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นสังเสทชะ

[๕๒๖] พระนครสาวัตถี. ภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

๗ ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาควา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นสังเฆชะ

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นสังฆะ
มีอายุยืน มีวรรณะงาม
มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกนาคที่เป็นสังฆะ. ครั้นตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็น
สังฆะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นสังฆะ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุตสูตรที่ ๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นอุปปาติกะ
[๕๒๗] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรมโน เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ
มีอายุยืน มีวรรณะงาม
มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. ครั้นตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่

เป็นอุปปาติกะ. ดุกรภิกษุ ข้อนี้นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑-๒๐ อรรถชทานุสการสูตรที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

[๕๒๘] พระนครสาวตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอรรถชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วย

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอรรถชะ มีอายุยืน
มีวรรณะงาม มี

ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอรรถชะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา
ของหอม เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่พัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป

เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย

ของพวกนาคที่เป็นอรรถชะ. ดุกรภิกษุ ข้อนี้นี้แล เป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอรรถชะ.

จบ สูตรที่ ๑๑-๒๐

๒๑-๕๐ ชลาพูชาทิตานุสการสูตรที่ ๑-๓๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

[๕๒๙] พระนครสาวตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ
ตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพชะ ...
ของพวกนาคที่เป็น

สังเสทชะ ... ของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ
มีอายุยืน มีวรรณงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน มาลา
ของหอม เครื่อง-

*ลูปไล้ ที่นอน ที่พับ ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนใน

โลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๒๑-๕๐

จบ นาคสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุธกสูตร	๖. อุโปสถสูตร ๔
๒. ปณิตตสูตร	๗. สุตสูตรที่ ๑
๓. อุโปสถสูตรที่ ๑	๘. สุตสูตรที่ ๒
๔. อุโปสถสูตรที่ ๒	๙. สุตสูตรที่ ๓
๕. อุโปสถสูตรที่ ๓	๑๐. สุตสูตรที่ ๔
๑๑-๒๐ อัมมชชทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐	
๒๑-๕๐ ชลัพพชาทิทานุปการสูตร ๑-๓๐	
-

๙. สุปันณสังยุต

๑. สุธกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๕๓๐] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไฉน? คือ ครุฑที่เป็นอันทชชะ ๑

ครุฑที่เป็นชลापุชะ ๑ ครุฑที่เป็นสังเสทชะ ๑ ครุฑที่เป็นอุปปาติกะ ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. หรตีสสูตร

ว่าด้วยความยิ่งหย่อนของกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๕๓๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวก

เป็นไฉน? คือ ครุฑที่เป็นอันทชชะ ๑ ครุฑที่เป็นชลापุชะ ๑

ครุฑที่เป็นสังเสทชะ ๑. ครุฑ

ที่เป็นอุปปาติกะ ๑. ในครุฑทั้ง ๔ จำพวกนั้น ครุฑที่เป็นอันทชชะ ย่อมนานาคที่เป็นอันทชชะไปได้

นานาคที่เป็นชลापุชะ สังเสทชะ อุปปาติกะไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นชลापุชะ ย่อมนานาคที่เป็น

อันทชชะและชลापุชะไปได้ นานาคที่เป็นสังเสทชะ อุปปาติกะไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นสังเสทชะ

ย่อมนานาคที่เป็นอันทชชะ ชลापุชะและสังเสทชะไปได้

นานาคที่เป็นอุปปาติกะไปไม่ได้ ครุฑ

ที่เป็นอุปปาติกะ ย่อมนานาคที่เป็นอันทชชะ ชลापุชะ สังเสทชะ และอุปปาติกะไปได้. ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑมี ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ทวยการีสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๓๒] พระนครสาวัตถิ.

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว. นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อม

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วย

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอันทชชะ มีอายุยืน

มีวรรณะงาม มี

ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป

ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ. ครั้นตายไป

เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็น

อันทชชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไปย่อม

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔-๖. ทวยการีสสูตรที่ ๒-๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๓๓] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ

เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ

ตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นชลายุชะ ...

ของพวกครุฑที่เป็นสังเสหชะ ...

ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสอง
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ
มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความ
เป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ครั้นตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวก
ครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ
ตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๔-๖.

๗-๑๖ อรรถขทานุสการสูตรที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ
[๕๓๔] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้
มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอรรถชะ
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วย
กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอรรถชะ มีอายุยืน
มีวรรณะงาม มี
ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกครุฑที่เป็นอรรถชะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا
ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกครุฑที่เป็นอันทะชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทะชะ.

จบ สูตรที่ ๗-๑๖

๑๗-๔๖ ชลาพุชาทิทานุปการสูตรที่ ๑-๓๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๓๕] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนัง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ทูลถามพระ

ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นชลาพุชะ ...
ของพวกครุฑที่เป็น

สังเสหชะ ... ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ
มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน
มาลา ของหอม

เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เมื่อตายไป

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๑๗-๔๖.

(พระสูตร ๔๖ สูตร พึงประมวลมาอย่างนี้)

จบ สุปันณสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุธกสูตร

๓. ทวยการสูตร ๔ สูตร

๒. หรตสูตร

๔. ทานูปการสูตร ๔๐ สูตร.

๑๐. คัมภีพพกายสังยุต

๑. สุธกสูตร

ว่าด้วยเหวตาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์

[๕๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงพวกเหวตาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์แก่เธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลาย

จงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พวกเหวตาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์เป็นไฉน? พวกเหวตาซึ่ง

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รากก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่นก็มี

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ก็มี สิง

อยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือกก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะก็มี

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบก็มี

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอกก็มี สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผลก็มี

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รสก็มี สิงอยู่ที่

ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่นก็มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนี้เราเรียกว่า

พวกเหวตาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเหวตาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์

[๕๓๗] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่
คนธรรพ์ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์
มีอายุยืน มีวรรณะงาม
มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์. ครั้นตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. มุลคันธทาตาสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา

[๕๓๘] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่ง
สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤติสุจริตด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า
พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. เมื่อตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. ดูกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มี
กลิ่นที่ราก.

จบ สูตรที่ ๓.

๔-๑๒. สารคันธาทิหิตาสสูตร ที่ ๑-๙

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้
[๕๓๙] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุณัณเฑาะฐ ๓ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ...
ของพวกเทวดา
ซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ... ของพวกเทวดา
ซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะ ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ
... ของพวกเทวดา
ซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ของพวกเทวดา
ซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพาสสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ...
ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่
กะพี้ ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส
... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่
กลิ่น มีอายุยืน มีวรรณงาม มีความสุขมาก.
เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อ
ตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น
... ของพวก
เทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ... ของ
พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะ ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ... ของ
พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ของ
พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ...
ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น. เขาจึง
ให้สิ่งของอันมีกลิ่นที่แก่น ... มีกลิ่นที่กะพี้ ... มีกลิ่นที่เปลือก ...
มีกลิ่นที่กะเทาะ ... มีกลิ่นที่
ใบ ... มีกลิ่นที่ดอก ... มีกลิ่นที่ผล ... มีกลิ่นที่รส ... มีกลิ่นที่กลิ่น.
เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ... ดูกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น
ปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่
ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ...

จบ สูตรที่ ๔-๑๒.

๑๓-๒๒. มุลคันธทานุปการสูตร ที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้
[๕๔๐] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่น
นที่ราก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก
มีอายุยืน มีวรรณงาม
มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น
สหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน
มาลา ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป
เขาย่อมเข้าถึงความ
เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. ดูกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มี
กลิ่นที่ราก.

จบ สูตรที่ ๑๓-๒๒.

๒๓-๑๓๒. สารคันธาทิทานุปการสูตร ที่ ๑-๙๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น
เป็นต้น

[๕๔๑] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่แก่น ...
สิ่งอยู่ที่

ต้นไม่มีกลิ่นที่กะพี้ ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่เปลือก ...

สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กะเทาะ ... สิ่งอยู่ที่

ต้นไม่มีกลิ่นที่ใบ ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่ดอก ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่ผล
... สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มี

กลิ่นที่รส ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า ... พวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น
มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกเทวดา ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น.

เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน

มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป
เมื่อตายไป เขา

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น
ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็น

เหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวก

เทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น.

จบ สูตรที่ ๒๓-๑๓๒.

จบ คัมภีร์พิกายสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุทธกสูตร

๔-๑๒. สารคัมภีร์อาทิตยสูตร ๙ สูตร

๒. สุจริตสูตร ๑๓-๒๒. มุลคันธทานุปการสูตร ๑๐ สูตร

๓. มุลคันธทาตาสูตร ๒๓-๑๓๒. สารคันธาทิทานุปการสูตร ๙๐

สูตร

(รวม ๑๑๒ สูตร)

๑๑. วลาหกลังยุต

๑. เทสนาสูตร

ว่าด้วยเหวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาห

[๕๔๒] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงพวก

เหวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวก

เหวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหเป็นไฉน? พวกเหวดาที่เป็นสัตว์ลาหก็มี
ที่เป็นอุณหวลาหก็มี

ที่เป็นอัพวลาหก็มี ที่เป็นวาทวลาหก็มี ที่เป็นวัสสวลาหก็มี.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนี้

เราเรียกว่า พวกเหวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาห.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเหวดาพวกวลาห

[๕๔๓] พระนครสาวัตถิ. ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระ

ภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ
ตายไป

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาห
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤตีสุจริตด้วยกาย
ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก
มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความสุขมาก เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ
ผ้า ยาน มาลา
ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป.
เมื่อตายไป เขาย่อม
เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก. ดูกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น
ปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับ
เนื่องในหมู่วลาหก.

จบ สูตรที่ ๒.

๓-๑๒ สัตวลาหกทานุปการสูตร ที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกสัตวลาหก
[๕๔๔] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นสัตวลาหก
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้
ประพฤตีสุจริตด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาที่เป็นสัตวลาหก มีอายุยืน
มีวรรณะงาม มีความ
สุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป
ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหาย

ของพวกเหวดาที่เป็นสัตว์ลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน มาลา
ของหอม เครื่องลูปไล่

ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตายไป

เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกเหวดาที่เป็นสัตว์ลาหก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาที่เป็นสัตว์ลาหก.

จบ สูตรที่ ๓-๑๒.

๑๓-๕๒ อุณหวลาหกทานุปการาหิสูตร ที่ ๑-๕๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเหวดาพวกอุณหวลาหกเป็นต้น

[๕๔๕] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาที่เป็นอุณหวลาหก
...?

[๕๔๖] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาที่เป็นอัพภวลาหก ...

[๕๔๗] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาที่เป็นวาทวลาหก ...

[๕๔๘] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเหวดาที่เป็นวัสสวลาหก ...

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้

ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเหวดาที่เป็นวัสสวลาหก มีอายุยืน

มีวรรณะงาม มีความ

สุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป

ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหาย

ของพวกเหวดาที่เป็นวัสสวลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน มาลา

ของหอม เครื่องลูปไล่

ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตายไป

เขาเข้าถึงความเป็นสหายของพวก

เทวดาที่เป็นวัสสวลาหก. ดุกรภิกษุ ข้อนั้นแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวัสสวลาหก

จบ สูตรที่ ๑๓-๕๒.

๕๓. สัตวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความหนาว

[๕๔๙] พระนครสวัตถิ. ภิกษุเหล่านั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ความหนาวมีในบางคราว

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ
พวกเทวดาชื่อว่าสัตวลาหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ความหนาว
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดุกรภิกษุ
ข้อนั้นแลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ความหนาวมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๓.

๕๔. อุณหวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความร้อน

[๕๕๐] พระนครสวัตถิ. ภิกษุเหล่านั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ความร้อนมีในบางคราว

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ
พวกเทวดาชื่ออุณหวลาหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ความร้อน

ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดุกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ความร้อนมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๔.

๕๕. อัปภวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีเมฆหมอกในบางคราว

[๕๕๑] พระนครสวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้มีเมฆหมอกมีในบางคราว
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ
พวกเทวดาชื่อว่าอัปภวลาหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น เมฆหมอก
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดุกรภิกษุ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
เมฆหมอกมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๕.

๕๖. วาตวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีลมในบางคราว

[๕๕๒] พระนครสวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้มีลมในบางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรภิกษุ
พวกเทวดาชื่อว่าวาตวลาหกมีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ลมย่อมมี

เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกฤกษุ ข้อนั้นแลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้มีฝนใน
บางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๖.

๕๗. วัสสวาทาสสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีฝนในบางคราว

[๕๕๓] พระนครสวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนัง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้มีฝนในบางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุ
พวกเทวดาชื่อว่าวัสสวาทาสผู้มีอยู่เมื่อใด เทวดาพวก
นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ฝนย่อมมี
เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกฤกษุ ข้อนั้นแลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้มีฝนใน
บางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๗.

จบ วาสวาทาสสูตร.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. เทสนาสสูตร	๕๓. สัตวาทาสสูตร
๒. สุจริตสูตร	๕๔. อุททวาทาสสูตร
๓-๑๒ สัตวาทาสกถาอนุปการสูตรที่ ๑-๑๐	๕๕. อัปทวาทาสสูตร
๑๓-๕๒ อุททวาทาสกถาอนุปการสูตรที่ ๑-๕๐	๕๖.

วาตวาทาสสูตร

๕๗. วัสสวาทาสสูตร.

๑๒. วัจจโคตตสังยุต

๑. รูปอัญญาณสูตร

ความรู้ไม่รู้ในรูปเป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ

พระวิหารเชตวันอารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้น

ปริพาชกชื่อว่าวัจฉโคตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มี

พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค

ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว

จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไร

หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า

โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยง

บ้าง โลกมีที่สุดบ้าง โลกไม่มีที่สุดบ้าง ชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้นบ้าง

ชีพเป็นอย่างอื่น

สรรพก็เป็นอย่างอื่นบ้าง สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม

ไม่เกิดอีกบ้าง สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี

ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง สัตว์เปื่องหน้า

แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจฉะ เพราะความรู้ไม่รู้ในรูป

ในเหตุเกิดแห่งรูป ในความ

ดับแห่งรูป ในปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งรูป

จึงเกิดกิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้

ว่า โลกเที่ยงบ้าง ... สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

ดูกรวัจฉะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง

ฯลฯ สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เวทนาอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในเวทนาเป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๕] พระนครสารัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ฌ

ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้

ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้กิฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในเวทนา
ในเหตุเกิดแห่งเวทนา

ในความดับแห่งเวทนา ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งเวทนา
พึงเกิดกิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่

เกิดอีกก็หามิได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้น

ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีก
ก็หามิได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สัญญาณอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสัญญาเป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๖] พระนครสารัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ฌ

ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้

ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้กิฏฐิหลาย

อย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในสัญญา
ในเหตุเกิดแห่งสัญญา
ในความดับแห่งสัญญา ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสัญญา
จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อม
ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิฏฐิหลายอย่างเกิดขึ้นใน
โลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หา
มิได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. สังขารอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสังขารเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๕๗] พระนครสาวตถิ. วัจจโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ
ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในสังขารทั้งหลาย
ในเหตุเกิดแห่ง
สังขาร ในความดับแห่งสังขาร ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสังขาร
จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
เหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. วิญญานอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในวิญญานเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๘] พระนครสารัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ณ

ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในวิญญาน
ในเหตุเกิดแห่งวิญญาน
ในความดับแห่งวิญญาน ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งวิญญาน
จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้
ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่
เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้น
ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีก
ก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕.

๖-๑๐ รูปอภิสสนาหิสูตรที่ ๑-๕

การไม่เห็นชั้น ๕ เป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๙] พระนครสารัตถิ. วัจนโคตรปริพาชกนัง ณ

ที่ควรสวนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในรูป ฯลฯ ในปฏิปทาที่จะให้ถึง

ความดับแห่งรูป ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เปื่องหน้า

แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้บ้าง.

[๕๖๐] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในเวทนา ...

[๕๖๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในสัญญา ...

[๕๖๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในสังขารทั้งหลาย ...

[๕๖๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในวิญญาน ...

๑๑-๑๕ รูปอนภิสมยาทิสูตฺรที่ ๑-๕

เพราะไม่ตรัสรู้ชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๖๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในรูป ...

[๕๖๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในเวทนา ...

[๕๖๖] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสัญญา ...

[๕๖๗] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสังขารทั้งหลาย ...

[๕๖๘] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในวิญญาน ...

๑๖-๒๐ รูปอนนุโพธาทิสูตฺรที่ ๑-๕

เพราะไม่รู้ตามชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๖๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในรูป ...

[๕๗๐] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในเวทนา ...

[๕๗๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในสัญญา ...

[๕๗๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในสังขารทั้งหลาย

...

[๕๗๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในวิญญาน ...

๒๑-๒๕ รูปอัปปปฏิเวธาทิสูตฺรที่ ๑-๕

เพราะไม่กำหนดรู้ชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๔] พระนครสาวตถิ. ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้
ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยง ฯลฯ
เพราะไม่แทงตลอดในรูป ฯลฯ ใน
วิญญาน ฯลฯ

๒๖-๓๐ รูปอัสลลัทธิขณาสูตฺรที่ ๑-๕
เพราะไม่กำหนดในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่กำหนดในรูป ฯลฯ
ในวิญญาน ฯลฯ
๓๑-๓๕ รูปอนุปลักขณาสูตฺรที่ ๑-๕
เพราะไม่เข้าไปกำหนดชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๖] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เข้าไปกำหนดในรูป ฯลฯ
ใน
วิญญาน ฯลฯ

๓๖-๔๐ รูปสมเปกขณาสูตฺรที่ ๑-๕
เพราะไม่เพ่งในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๗] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เพ่งในรูป ฯลฯ
ในวิญญาน ฯลฯ

๔๑-๔๕ รูปอปปัจจเวกขณาสูตฺรที่ ๑-๕
เพราะไม่พิจารณาชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๘] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่พิจารณาในรูป ฯลฯ
ในวิญญาน ฯลฯ

๔๖-๕๐ รูปอปปัจจลักขณาสูตฺรที่ ๑-๕
เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๗๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ
เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในรูป ฯลฯ ใน
วิญญาน ฯลฯ

๕๑-๕๔ รูปอปปัจจจักขกัมมมาสูตฺรที่ ๑-๔
กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในชั้น ๕ เป็นเหตุเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๘๐] พระนครสาวตถิ. ครั้นนั้น วัจนโคตรปริพาชก
ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึง
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไร
หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิณฺฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า
โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์
เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ
เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในรูป ในเหตุเกิด
แห่งรูป ในความดับแห่งรูป ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

[๕๘๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ
เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในเวทนา ฯลฯ

[๕๘๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ
เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในสัญญา ฯลฯ

[๕๘๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ
เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในสังขาร
ทั้งหลาย ฯลฯ

๕๕. วิญญาณอัปปัจจกขกัมมสูตร

กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในวิญญาณเป็นเหตุเกิดทิณฺฐิหลายอย่าง

[๕๘๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ
เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในวิญญาณ ใน
เหตุเกิดแห่งวิญญาณ ในความดับแห่งวิญญาณ
ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ จึง
เกิดทิณฺฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ
สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ
ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้

ทฤษฎีหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง
โลกมีที่ สุดบ้าง โลก

ไม่มีที่ สุดบ้าง ชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้นบ้าง ชีพเป็นอย่างอื่น

สรรพก็เป็นอย่างอื่นบ้าง สัตว์

เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เกิดอีกบ้าง สัตว์เปื่องหน้า

แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง

สัตว์เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕๕.

จบ วัจนโคตตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑-๕ อัญญาณสูตร ๕ สูตร

๖-๑๐ อหัสสนสูตร ๕ สูตร

๑๑-๑๕ อนภิสมยสูตร ๕ สูตร

๑๖-๒๐ อนนุโพธสูตร ๕ สูตร

๒๑-๒๕ อัปปภวิเวธสูตร ๕ สูตร

๒๖-๓๐ อสัลลักษณ์สูตร ๕ สูตร

๓๑-๓๕ อนุปลักษณ์สูตร ๕ สูตร

๓๖-๔๐ อสมเปกขณสูตร ๕

สูตร

๔๑-๔๕ อัปปัจจเวกขณสูตร ๕ สูตร

๔๖-๕๐ อัปปัจจจุปลักษณ์สูตร

๕ สูตร

๕๑-๕๔ อัปปัจจจักขกัมมสูตร ๔ สูตร ๕๕.

วิญญาณอัปปัจจจักขกัมมสูตร

๑๓. สมာธิสังยุต

๑. สมာธิสมาปัตติสูตร

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการเข้าสมาธิ

นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔

จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ

เข้าสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด

เป็นประธานสูงสุด

และดีกว่า. ผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด

เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส

ในจำนวนนั้น หัวเนย

ใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉะนั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในการเข้าใน

สมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า

ผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวก

นั้น ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ฐิติสูตร

ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ

นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๖] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ใดฉลาด ๔ จำพวกนี้. ๔

จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการตั้ง

อยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บาง

คนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑.
บางคนฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น
ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน

สูงสุดและดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น.

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก

นมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น

หัวเนยใสเกิดจากเนยใส ในจำนวนนั้น

หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉันทใด

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดใน

การตั้งอยู่ในสมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่า. ผู้ได้

ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ฐานสูตร

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการออกจากสมาธิ
นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๗] พระนครสาวตถิ. ดูกฤทธิกษัตริย์ทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการ

ออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔
จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาด

ในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็น

ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นม

สัมผัสเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. กัลลิตสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ
นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๘] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความ

เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวก

นั้น ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ นับว่า

เป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔
จำพวกนั้น เปรียบ

เหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมสัมผัสเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อารัมมณสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๙] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน

อารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประ

ธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้ม

เกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. โคจรสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในโคจรในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๐] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ใดฉลาด ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ

๑. บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ที่ใดฉลาดฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใด

ฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อภินิหารสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๑] พระนครสาวตถิ. ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการ

น้อมจิตไปในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นใน

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมสัมเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. สักกัจจการสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและกระทำความเคารพในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๒] พระนครสาวตถิ. ดูกฤทธิคุณทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่กระทำความเคารพใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑.
บางคนฉลาดในการตั้งจิต

มันในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น
ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการ
ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ.
นับว่าเป็นผู้เลิศประเสริฐที่สุด เป็นประธาน
สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก
นมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. สัตว์จกการสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ
นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๓] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่กระทำความ

เพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ ๑.

บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน
การตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่กระทำความเพียรเป็น

ไปติดต่อในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อ

ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และกระทำความเพียร

เป็นไปติดต่อในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่าผู้ได้

ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค
นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สัปายการสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและกระทำความสบายในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๔] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่กระทำความ

สบายในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และไม่กระทำความสบายในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาด

ในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ. นับว่าเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็น

ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

ผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิและฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิเป็นต้น นับเป็นผู้เลิศ

[๕๙๕] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ

และฉลาดในการตั้งอยู่ใน

สมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และที่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ.

นับว่าเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌาน ทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๖] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการออกจาก

สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาด

ในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในการ

ออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด

และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔

จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๗] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความเป็น

ผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน

การเข้าสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิและฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็น

ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๘] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้ ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ใน

สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาด

ในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ใดบางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในอารมณ์

ในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด

และดีกว่าผู้ใดบางคนทั้ง ๔

จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๙] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดบางคน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ

ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔

จำพวกนั้น ผู้ใดบางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในโคจรในสมาธิ.

นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดบางคนทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๐] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดบางคน ๔ จำพวกนี้ ๔
จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปใน

สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนไม่

ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ

และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ

ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด

เป็นประธาน สูงสุดและ

ดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๑] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่กระทำความเคารพใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำ

ความเคารพในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำความ

เคารพในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด

และดีกว่าผู้ได้ฌาน

๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด

ฯลฯ

[๖๐๒] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ

แต่ไม่กระทำความเพียรเป็น

ไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการเข้า

สมาธิ ๑ บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ
๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสด
เกิดจากแม่โค นมสัมที่เกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ
แต่ไม่กระทำความสบายใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่กระทำความสบายในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และ

กระทำความสบายในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำ

ความสบายในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่าผู้ได้

ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค
นมสัมที่เกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการออก

จากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดใน

การตั้งอยู่ในสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ และ

ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น
ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ และ
ฉลาดในการออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน
สูงสุด และดีกว่า
ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค
นมสั้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๕] พระนครสาวัตถิฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความ

เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการออกจาก

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ
และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือน

นมสดเกิดจากแม่โค นมสั้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๖] พระนครสาวัตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ฉลาดในความเป็นฉลาดในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน
อารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ
และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาด

ในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔
จำพวกนั้น ผู้ได้มานี้

ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์สมาธิ.

นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด

เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานั้นทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๗] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้มานั้น ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในโคจร

ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาด

ในอารมณ์ในสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ และฉลาด

ในโคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ และฉลาดในโคจร

ในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด

และดีกว่าผู้ได้มานั้นทั้ง ๔

จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๘] พระนครสาวตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้มานั้น ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในการน้อมจิต

ไปในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในโคจรใน

สมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาดในโคจรใน

สมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด
เป็นประธาน

สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก
นมสด ฯลฯ

[๖๐๙] พระนครสาวตถิ. ดุรกริภษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ แต่ไม่กระทำ
ความเคารพในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปใน

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ
๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
และกระทำความเคารพในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๐] พระนครสาวตถิ. ดุรกริภษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความเคารพในสมาธิ
แต่ไม่กระทำความเพียร

เป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ
แต่ไม่กระทำความ

เคารพในสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเคารพในสมาธิ
และไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน

ในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ
และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑.

ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้มานที่กระทำความเคารพในสมาธิ
และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อใน

สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวก

นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๑] พระนครสาวตถิ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ แต่ไม่

กระทำความสบายในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ
แต่ไม่กระทำความเพียรเป็นไป

ติดต่อในสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ
และไม่กระทำความสบาย

ในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ
และกระทำความสบายในสมาธิ ๑.

ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้มานที่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ
และกระทำความสบายใน

สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวก

นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด
เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใส

เกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ
ฉันใด ผู้ได้มานที่

กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ.
ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
ฉันนั้นเหมือนกัน.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว
ภิกษุเหล่านั้นดีใจชื่นชมภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล.

(สูตรอีก ๕๐ สูตร พึงให้พิสดารโดยนัยนี้)

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ สมာธิสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สมာธิสมาปตติสูตร	๖. โคจรสูตร
๒. ฐิติสูตร	๗. อภินิหารสูตร
๓. วุฏฐานสูตร	๘. สักกัจจการีสูตร
๔. กัลลิตสูตร	๙. สาตัจจการีสูตร
๕. อารัมมณสูตร	๑๐. สปปายการีสูตร.

จบ ชั้นธวาวรรคสังยุต.

รวมวรรคที่มีในชั้นธวาวรรคสังยุต นี้ คือ

๑. นกุลปิตววรรค	๒. อนิจจวรรค
๓. ภาววรรค	๔. นตุมหากววรรค
๕. อัตตทปิปววรรค	
- รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปฐมปัณณาสก์.
๖. อูปายวรรค	๗. อรหันตววรรค
๘. ชัชชนียววรรค	๙. เถรววรรค
๑๐. ปุปพววรรค	

รวม ๕ วรรคนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ฉลาดทรงประกาศว่า
เป็นมัชฌิมปัณณาสก์.

๑๑. อันตววรรค	๑๒. ธัมมกถิกววรรค
๑๓. อวิชชาววรรค	๑๔. กุกกุฬววรรค
๑๕. ทิณฺฐีววรรค	
- รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปัจฉิมปัณณาสก์ และเรียกว่าเป็นนิบาต.

ในชั้นธวาวรรคมี ๑๓ สังยุต คือ

๑. ชั้นธสังยุต	๘. นาคสังยุต
๒. ราชสังยุต	๙. สุปันณสังยุต
๓. ทิณฺฐีสังยุต	๑๐. คันธัพพกายสังยุต

๔. โอกกัณตสังยุต

๕. อุปปาทสังยุต

๖. กิเลสสังยุต

๗. สารีปุตตสังยุต

๑๑. วลาหกสังยุต

๑๒. วัจนโคตตสังยุต

๑๓. สมาธิสังยุต ฉะนีแล ฯลฯ

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๗จบ